

PROXY WARS & ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

ΕΠΩΝΥΜΟ: ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ

ΟΝΟΜΑ: ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Α.Μ. : ΜΘ 11033

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΜΑΙΡΗ ΜΠΟΣΗ

Περιεχόμενα

▪ Εισαγωγή	
- Το σύγχρονο Διεθνές Σύστημα και η δομή του.....	2
- Πόλεμοι δια Αντιπροσώπων(Proxy Wars)- Ο Ρόλος τους στην σύγχρονη διεθνή σκηνή.....	3
- Γιατί η Τρομοκρατία; Ο ρόλος της στις διακρατικές σχέσεις και στο σύγχρονο διεθνές σύστημα.....	4
- Τρομοκρατία και Μέση Ανατολή- Ιδεατός χώρος για Proxy Wars...6	
▪ Συρία	
- «Το πιο ασταθές κράτος του Κόσμου»-Πορεία της Συρίας μέχρι την άνοδο των Άσαντ.....	8
- Συρία και Τρομοκρατικές οργανώσεις – Σχέσεις συνεργασίας και ανταγωνισμού.....	12
- Συρία και Παλαιστινιακά ένοπλα κινήματα.....	14
- Συρία και Χεζμπολλάχ.....	16
- Συρία και PKK.....	19
▪ Ιράν	
- Ιστορική εξέλιξη της χώρας- Από τον Σάχη μέχρι την Ισλαμική Επανάσταση του 1979.....	21
- Η Κατάληψη της Αμερικανικής Πρεσβείας και η αρχή της κόντρας μεταξύ ΗΠΑ - Ιράν.....	25
- Ιράν και Χεζμπολλάχ.....	26
- Η πολιτική προσεταιρισμού των ισλαμικών πληθυσμών στον Περσικό Κόλπο.....	29
▪ Λιβύη	
- Ιστορική εξέλιξη της Λιβύης- Από την ανεξαρτησία και την μοναρχία στην Επανάσταση του 1969.....	32
- «Διεθνής Παρίας» - Η Λιβύη και η σχέση της με την Διεθνή Τρομοκρατία...35	
- Αλλαγή Πορείας – Εγκατάλειψη της Τρομοκρατίας και διπλωματική επιστροφή της Λιβύης.....	37
▪ Χώρες που δεν ανήκουν στην Λίστα Κρατών που υποθάλπουν την Τρομοκρατία	
- Σαουδική Αραβία- Παθητικός Σπόνσορας της Τρομοκρατίας.....	40
- Πακιστάν- Παίζοντας το Ισλαμικό χαρτί.....	43
- Συμπερασματικά σχόλια.....	47
▪ Συμπερασματικά σχόλια.....	48
▪ Βιβλιογραφία.....	55

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Τρομοκρατία, ως πολιτικό φαινόμενο, δεν είναι κάτι πρόσφατο. Η συγκεκριμένη λέξη μνημονεύεται για πρώτη φορά το 1798, στο Λεξικό της Γαλλικής Ακαδημίας ως όρος που περιγράφει την περίοδο 1793-1794. Την συγκεκριμένη περίοδο, η Επιτροπή Κοινής Σωτηρίας κυνηγούσε όσους θεωρούσε ότι είχαν φιλομοναρχικές τάσεις ή απειλούσαν την νέα πολιτική κατάσταση που προέκυψε μετά της Γαλλική Επανάσταση¹. Επίσης, σαν όρος χρησιμοποιείται όταν ένα κράτος ασκεί άμεση ή έμμεση βία κατά μιας ομάδας ατόμων για πολιτικούς, θρησκευτικούς ή εθνικούς λόγους.

Σήμερα, ο όρος έχει μια διαφορετική έννοια και περιγράφει ένα φαινόμενο που εμφανίστηκε έντονα κατά τις τελευταίες δεκαετίες του Ψυχρού Πολέμου και επηρεάζει μέχρι και σήμερα τις πολιτικές εξελίξεις στο διεθνές σύστημα.

Το σύγχρονο Διεθνές Σύστημα και η δομή του

Στους κύκλους των διεθνολόγων και των πολιτικών επιστημών υπάρχει και σήμερα μια διαμάχη σχετικά με την δομή του διεθνούς συστήματος μεταξύ των 2 βασικών σχολών σκέψης, του ρεαλισμού και του φιλελευθερισμού. Η πρώτη θεωρία εκφράζει ότι η άνιση ανάπτυξη και η σημασία της στον διεθνή καταμερισμό ισχύος οδηγεί τα κράτη σε συγκρουσιακές και ανταγωνιστικές καταστάσεις. Δεδομένου ότι δεν υπάρχει μια διεθνής αρχή (όπως η κρατική αρχή στο εσωτερικό των κρατών) για να επιβάλει την τάξη, κριτήριο που ρυθμίζει τις διεθνείς σχέσεις είναι η ισχύς και η θέση που έχει κάθε κράτος στον παγκόσμιο καταμερισμό ισχύος. Η ενίσχυση των δεικτών ισχύος (οικονομία, τεχνολογία, στρατιωτική ισχύ) και η αποτροπή μιας πιθανής επιθετικής ενέργειας χαρακτηρίζουν την ρεαλιστική σχολή σκέψης. Η δεύτερη θεωρία εκφράζει ότι ο εκδημοκρατισμός των περισσότερων κρατών και η ανάπτυξη του παγκόσμιου εμπορίου θα φέρει την ειρήνη και την σταθερότητα στο διεθνές σύστημα. Η θεωρία αυτή βασίζεται στις αρχές ότι οι δημοκρατίες δεν πολεμάνε μεταξύ τους και ότι η αυξανόμενη οικονομική αλληλεξάρτηση θα κάνει τον πόλεμο απαγορευτικό εξαιτίας του τεράστιου οικονομικού κόστους. Για τους φιλελεύθερους, υπερεθνικοί και συλλογικοί οργανισμοί ενισχύουν την προσπάθεια αυτή.

Παρά την φαινομενική αισιοδοξία με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την επικράτηση (οικονομική, τεχνολογική και πολιτική) του Δυτικού Στρατοπέδου², οι ανταγωνισμοί συνεχίζουν να υπάρχουν γιατί συνεχίζει να υφίσταται η βασικότερη παράμετρος που προκαλεί τους ανταγωνισμούς, που είναι η άνιση ανάπτυξη. Αν και η συχνότητα συμβατικών πολέμων έχει μειωθεί σε σχέση με το παρελθόν, λόγω των πυρηνικών, οι εμπορικοί ανταγωνισμοί και οι δαπάνες στην άμυνα δεν έχουν μειωθεί.

¹ John Richard Thackrah, *Dictionary of Terrorism (second edition)*, Routledge Taylor & Francis Group, 2005, σελ.264

² Χαρακτηριστικό της μεταψυχροπολεμικής αισιοδοξίας είναι και το έργο του Φράνσις Φουκουγιάμα «Το Τέλος της Ιστορίας και ο Τελευταίος Άνθρωπος» (*The End of History and the Last Man*, 1992) όπου ο Φουκουγιάμα προέβλεπε ένα διεθνές σύστημα όπου οι συγκρούσεις μεταξύ των κρατών θα σταματούσαν μετά την επικράτηση της φιλελεύθερης δημοκρατίας σε όλα τα κράτη.

Είναι φανερό ότι οι άμεσοι τύπου συγκρουσιακές σχέσεις έχουν ελαττωθεί και έχει αυξηθεί ένας ανταγωνισμός με «έμμεσα» εργαλεία. Εμπορική διπλωματία, διεθνές κύρος και γόητρο, τεχνολογικές καινοτομίες και ιδεολογική/πολιτισμική επιρροή είναι μερικά από τα μέσα άσκησης πολιτικής των κρατών που δεν αφορούν την ανοιχτή σύγκρουση³.

Πόλεμοι δια Αντιπροσώπων(Proxy Wars)- Ο Ρόλος τους στην σύγχρονη διεθνή σκηνή

Με τον όρο αυτό περιγράφουμε τις έμμεσες συγκρούσεις ή πιο σωστά, τις συγκρούσεις μέσω αντιπροσώπων. Συγκεκριμένα, 2 κράτη ή αντίπαλοι συνασπισμοί συγκρούονται έμμεσα μέσω τρίτων κρατών⁴.

Κλασικό ιστορικό παράδειγμα είναι ο Ισπανικός Εμφύλιος(1936-1939). Η Ισπανική πολιτική σκηνή κατά τον Μεσοπόλεμο χαρακτηριζόταν από βία και έντονο πολιτικό ριζοσπαστισμό. Η δεύτερη Ισπανική Δημοκρατία(1931), που δημιουργήθηκε μετά την παραίτηση του Βασιλιά Αλφόνσο, ξεκίνησε με πολλές ελπίδες για την επίτευξη σημαντικών οικονομικών και κοινωνικών αλλαγών. Οι προσπάθειες για αγροτική μεταρρύθμιση, ο αντιμιλιταρισμός των δημοκρατικών δυνάμεων και ένας αισθητός αντικληρικανισμός στις ριζοσπαστικότερες δυνάμεις, οδήγησε τους μεγαλογαιοκτήμονες, τον στρατό και την εκκλησία σε συνεργασία κατά των μεταρρυθμίσεων. Πέρα από τα συντηρητικά τμήματα της κοινωνίας, εχθρότητα προς την κυβέρνηση άρχισε να εμφανίζεται και στα ριζοσπαστικά κομμάτια των δημοκρατικών, ειδικά στην Κομμουνιστική και Αναρχική Αριστερά, καθώς ήθελαν μια δυναμικότερη μεταρρυθμιστική πολιτική.

Αυτό το ταραγμένο πολιτικό μωσαϊκό οδήγησε στην εκδήλωση στρατιωτικού πραξικοπήματος το 1936, όπου ο στρατός, με την στήριξη των συντηρητικών και των φασιστικών πολιτικών δυνάμεων, προσπάθησε να ανατρέψει την δημοκρατική κυβέρνηση. Η αποτυχία των συνωμοτών να αποκτήσουν τον πλήρη έλεγχο και η δυναμική αντίσταση των Δημοκρατικών, οδήγησε τελικά σε εμφύλιο πόλεμο. Ο Ισπανικός Εμφύλιος δεν αποτέλεσε εσωτερική υπόθεση της Ισπανίας, άλλα σύντομα εξελίχθηκε σε περιφερειακό ζήτημα, καθώς ξένες δυνάμεις άρχισαν να στηρίζουν τις αντιμαχόμενες παρατάξεις. Η Γαλλία, η Μεγάλη Βρετανία, η Γερμανία, η Ιταλία και η Σοβιετική Ένωση στηρίζανε τους αντιμαχόμενους που ταίριαζαν στο ιδεολογικό προφίλ τους, άλλα και που θα μπορούσε να τους προσφέρει πολιτικά και οικονομικά οφέλη στο μέλλον. Οι συγκεκριμένες χώρες ήλπιζαν ότι θα μπορούσαν να κερδίσουν την Ισπανία με το μέρος τους, καθώς ένας νέος Ευρωπαϊκός Πόλεμος ήταν πιθανός⁵.

Η περίοδος όπου οι πόλεμοι αντιπροσώπων ήταν ο κανόνας των διεθνών συγκρούσεων ήταν η περίοδος του Ψυχρού Πολέμου. Την συγκεκριμένη περίοδο, οι

³ Ο Τζόζεφ Νάι(Joseph Nye) με τον όρο «ήπια ισχύ»(soft power) προσπαθούσε να περιγράψει την ικανότητα ενός κράτους να «σαηνεύει» και να επηρεάζει άλλα κράτη μέσω του πολιτισμού, της ιδεολογίας και της ισχυρής διπλωματικής παρουσίας. Ο Νάι περιγράφει τις αιτίες που ευνόησαν την στροφή προς την ήπια ισχύ και το έργο του *«Soft Power-The Means to Success in World Politics»* κάνει μια λεπτομερή ανάλυση, εστιάζοντας κυρίως στην Αμερικανική περίπτωση.

⁴ Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τα proxy wars, δες **Andrew Mumford, Proxy Warfare-War and Conflict in the Modern War, Polity Press, 2013**

⁵ Η Γαλλία ήθελε μια Ισπανία φιλικά ουδέτερη Δημοκρατική Ισπανία, η Ιταλία και η Γερμανία στήριζαν τους Εθνικιστές ώστε να έχουν την Ισπανία ως πιθανό σύμμαχο και η Σοβιετική Ένωση στήριζε τους Δημοκρατικούς(όπου οι Κομμουνιστές άρχισαν να γίνονται οι ισχυρότεροι εντός των Δημοκρατικών)με την ελπίδα να σπάσουν τον εχθρικό κλοιό των καπιταλιστικών χωρών, μέσω μιας φιλικής προς την Μόσχα, Ισπανίας. Για περισσότερες λεπτομέρειες για τα γεγονότα του Ισπανικού Εμφυλίου, δες **Gabrielle Ranzato, Ο Ισπανικός Εμφύλιος Πόλεμος, εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα 2006.**

Η.Π.Α. και η Σοβιετική Ένωση ήταν επικεφαλής 2 ιδεολογικών, πολιτικών και στρατιωτικών συνασπισμών. Η καταστρεπτικότητα όμως των πυρηνικών όπλων δεν επέτρεπε την άμεση σύγκρουση των 2 Υπερδυνάμεων και των συμμάχων τους. Με δεδομένη την στρατιωτική ισοπαλία(που η κούρσα εξοπλισμών προσπαθούσε να σπάσει), η σύγκρουση μεταξύ τους έγινε έμμεσα μέσω τρίτων. Ουάσινγκτον και Μόσχα ενίσχυαν υλικά, οικονομικά και διπλωματικά αντιμαχόμενους σε διάφορα μέρη του κόσμου με σκοπό να αυξήσουν την επιρροή τους. Οι Αραβοϊσραηλινοί Πόλεμοι και οι Πόλεμοι της Ινδοκίνας είναι μερικά από τα γνωστότερα περιστατικά proxy wars κατά τον Ψυχρό Πόλεμο.

Μεταψυχροπολεμικά, ο ρόλος των proxy wars δεν μειώθηκε, άλλα αντίθετα αυξήθηκε, ειδικά στην Αφρική. Ο Δεύτερος Πόλεμος του Κονγκό(1998-2003) αποτέλεσε χαρακτηριστικό παράδειγμα μεταψυχροπολεμικού πολέμου δια αντιπροσώπων, καθώς στην συγκεκριμένη σύγκρουση αναμείχθηκαν 9 Αφρικανικά Κράτη και έδρασαν εντός της χώρας 20 ένοπλες ομάδες⁶.

Πέρα από την χρήση τρίτων κρατών για τους ανταγωνισμούς των ισχυρών διεθνών και περιφερειακών παικτών, βλέπουμε ότι χρησιμοποιούνται και ένοπλα κινήματα και ομάδες και συγκεκριμένα οργανώσεις που ασπάζονται την Τρομοκρατία.

Γιατί η Τρομοκρατία; Ο ρόλος της στις διακρατικές σχέσεις και στο σύγχρονο διεθνές σύστημα

Αναφέρθηκε παραπάνω η προέλευση της ορολογίας «Τρομοκρατία» και αφορούσε κυρίως την κρατική της εκδοχή. Σήμερα όμως, με τον όρο αυτό δεν εννοούμε μόνο την βίαιη κρατική καταστολή, άλλα και την βία που ασκεί μία ομάδα ή μεμονωμένα άτομα.

Ο Thackrah, στο «*Dictionary of Terrorism*» περιγράφει την Τρομοκρατία ως μέθοδο ομάδων ή ατόμων που αποσκοπεί στο να προκαλέσει, μέσω χτυπημάτων, τρόμο στο θύμα. Με τον όρο θύμα, δεν εννοούμε αυτούς που δέχτηκαν π.χ. μια βομβιστική επίθεση, άλλα αυτόν στον οποίο απευθύνεται το μήνυμα, που συχνά είναι η κρατική εξουσία ή μια ανταγωνιστική κοινωνική, εθνική ή/και θρησκευτική ομάδα⁷. Ο Harvey Kusner, στο «*Encyclopedia of Terrorism*» τονίζει την δυσκολία ενός ακριβή ορισμού, καθώς υπάρχουν αρκετές οπτικές γωνίες για το συγκεκριμένο θέμα. Επίσης τονίζει την δυσκολία του τι μπορεί να χαρακτηριστεί «τρομοκράτης» ή «τρομοκρατική οργάνωση», ειδικά σε οργάνώσεις του Τρίτου Κόσμου, όπου τα όρια μεταξύ απελευθερωτικού αγώνα και τρομοκρατίας είναι συχνά δυσδιάκριτα. Ωστόσο, παρά τις διαφορετικές απόψεις επί του θέματος, ο Kusner αναγνωρίζει ότι η Τρομοκρατία προϋποθέτει 3 σημαντικά στοιχεία. Το πρώτο είναι η μέθοδος(άσκηση βίας), το δεύτερο είναι ο στόχος(πολιτικός ή κυβερνητικός στόχος) και το τρίτο είναι ο σκοπός(το να προκληθεί πανικός προς επίτευξη κοινωνικού ή πολιτικού στόχου)⁸.

⁶ <http://www.economist.com/node/1213296>

Αρκετοί σχολιαστές, όπως στο συγκεκριμένο άρθρο του Economist, χαρακτήρισαν τον Δεύτερο Πόλεμο του Κονγκό ως το Αφρικανικό αντίστοιχο του «Μεγάλου Πολέμου»(Α' Παγκόσμιος Πόλεμος:1914-1918)

⁷ **John Richard Thackrah, *Dictionary of Terrorism(second edition)*, Routledge Taylor & Francis Group, 2005, σελ.264-265.** Για την ψυχολογική διάσταση της Τρομοκρατίας, δες **Alex Schmid, *Terrorism as Psychological Warfare*, Tailor & Franchis Group, 22 Αυγούστου 2007.** Το άρθρο του Schmid εστιάζει και περιγράφει την ψυχολογική πτυχή της Τρομοκρατίας, επεκτείνοντας αυτό που αναφέρει ο Thackrah στο βιβλίο του σχετικά με την περιγραφή της Τρομοκρατίας

⁸ **Harvey Kusner, *Encyclopedia of Terrorism*, Sage Publications, 2003, σελ.378-379**

Πώς μπορεί να συνδέεται η τρομοκρατική δράση ατόμων ή ομάδων με το ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα; Στις δεκαετίες του 1970 και 1980, η πλειοψηφία των σημαντικότερων τρομοκρατικών ομάδων είχε τουλάχιστον έναν κρατικό σπόνσορα. Η Λιβανέζικη Χεζμπολλάχ είχε την στήριξη του Ιράν, η PLO είχε μεγάλη ενίσχυση από σημαντική μερίδα αραβικών κρατών, η Συρία πρόσφερε στο Λίβανο ασφαλές καταφύγιο για τον Ιαπωνικό Ερυθρό Στρατό και η Λιβύη έστειλε οπλισμό στον IRA. Ακόμα και η Σοβιετική Ένωση και αρκετοί από τους ανατολικοευρωπαϊκούς δορυφόρους της πρόσφεραν μια μορφή στήριξης σε τρομοκρατικές οργανώσεις⁹. Με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και του Ανατολικού Συνασπισμού, ένας σημαντικός ιδεολογικός πόλος, που ενέπνευσε και σε αρκετές περιπτώσεις στήριζε διάφορες τρομοκρατικές ομάδες μαρξιστικής ιδεολογίας, χάθηκε. Σε συνδυασμό με την παρακμή της αριστερής τρομοκρατίας, πολλοί θεώρησαν ότι ο κρατικός ρόλος στην ενίσχυση της Τρομοκρατίας είχε και τελειώσει ή ήταν απαρχαιωμένος. Η ολοένα δυναμικότερη ισλαμική τρομοκρατία ήταν ένα περιφερειακό πρόβλημα και δεν απασχολούσε ιδιαίτερα την πολιτική ασφάλειας των κρατών της Δύσης.

Το ζήτημα της Τρομοκρατίας επανήλθε δυναμικά στο προσκήνιο της διεθνούς πολιτικής μετά το τρομοκρατικό χτύπημα στους Δίδυμους Πύργους και στο Πεντάγωνο στις 11 Σεπτεμβρίου 2001. Τα πολύνεκρα αυτά χτυπήματα εντός της Νέας Υόρκης και της Ουάσινγκτον, στην καρδιά της Αμερικανικής Υπερδύναμης, προκάλεσε μεγάλο ψυχολογικό σοκ, ειδικά αν σκεφτούμε ότι αυτό προκλήθηκε από έναν μη κρατικό δρώντα(την Αλ Κάιντα). Η Τρομοκρατία μετεξελίχθηκε από ένα ζήτημα που αφορούσε κυρίως το εσωτερικό των κρατών, άρχισε να αποκτά παγκόσμιες διαστάσεις, καθώς ένα τέτοιο φαντασμαγορικό χτύπημα αποδείκνυε τα όρια και τις αδυναμίες ενός κράτος στην αντιμετώπιση ενός μη κρατικού αντιπάλου¹⁰.

Παρά την επανεμφάνιση της Τρομοκρατίας ως σημαντικό ζήτημα ασφαλείας, το παλιό μοντέλο στήριξης της Τρομοκρατίας από ένα κράτος-σπόνσορα συνέχισε να θεωρείται ξεπερασμένο. Εντούτοις, η πραγματικότητα δείχνει ότι ο κρατικός παράγοντας έχει σημαντικό ρόλο για την στήριξη ένοπλων ριζοσπαστών ή ακόμα και για την γέννηση τους, όπως θα δούμε στα παρακάτω κεφάλαια. Ακόμα και η Αλ-Κάιντα, που ήταν ο ενορχηστρωτής του χτυπήματος της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, είχε για αρκετό καιρό εξασφαλισμένη την κρατική προστασία¹¹.

Το ερώτημα που τίθεται είναι γιατί η Τρομοκρατία χρησιμοποιείται από μερικά κράτη. Η σύνδεση βρίσκεται στην φύση του διεθνούς συστήματος, όπου η ανισομερής κατανομή ισχύος και πόρων μεταξύ των κρατικών δρώντων δεν επιτρέπει σε όλα τα κράτη την ίδια ευελιξία στα ζητήματα ασφαλείας. Στην σημερινή εποχή, η τεχνολογία και η οικονομία παίζουν κορυφαίο ρόλο στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής¹². Με την τεχνολογική και οικονομική υπεροχή συγκεντρωμένη σε

⁹ http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/89801/DOC_0000272980.pdf

Στον παραπάνω σύνδεσμο υπάρχει 33σέλιδη εκτίμηση της CIA(αποχαρακτηρισμένο έγγραφο) σχετικά με τον ρόλο της Σοβιετικής Ένωσης και την στήριξη της σε τρομοκρατικές ομάδες.

¹⁰ Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τις ανακατατάξεις και τον νέο ρόλο της Τρομοκρατίας στο σύγχρονο διεθνές σύστημα δεξ, **Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2008, σελ 175-192**

¹¹ Ο Μπιν Λάντεν, στις αρχές της δεκαετίας του '90, είχε βρει καταφύγιο στο Σουδάν, όπου η χώρα είχε ένα ακραίο Ισλαμικό καθεστώς και από το 1996 και μετά, ο Λάντεν βρήκε καταφύγιο στο Αφγανιστάν.

¹² **John Alic, Lewis Branscomb, Harvey Brooks & Gerard Epstein, Beyond Spinoff: Military and Commercial technologies in a Changing World, Harvard Business School, 1992** Το συγκεκριμένο συλλογικό έργο αποτυπώνει, από την αμερικανική σκοπιά, το σημαντικό ρόλο που έχει η τεχνολογία, ειδικά στον μεταπυρροπολεμικό κόσμο. Η τεχνολογική υπεροχή μνημονεύεται και από τον Σάμουελ

συγκεκριμένα κράτη, τα περιθώρια ελιγμών των άλλων κρατών είναι περιορισμένα. Η στήριξη της Τρομοκρατίας από συγκεκριμένα κράτη είναι ένας τρόπος να αξιοποιήσουν ένα εργαλείο σχετικά ευέλικτο(δύσκολα αντιμετώπισιμο) και φτηνό(σε σχέση με την στήριξη συμβατικού στρατού).

Τρομοκρατία και Μέση Ανατολή- Ιδεατός χώρος για Proxy Wars

Η παρούσα εργασία θα εστιάσει στο χώρο της Μέσης Ανατολής, δίνοντας βάση στον αραβικό και ευρύτερο μουσουλμανικό κόσμο. Οι λόγοι για την συγκεκριμένη γεωγραφική επιλογή είναι οι εξής:

- Η σημασία της συγκεκριμένης περιοχής στην ευρύτερη διεθνή σκακιέρα. Η ευρύτερη περιοχή που ξεκινά από την Βόρεια Αφρική και φτάνει μέχρι την Κεντρική Ασία είναι ένας χώρος που περιλαμβάνει τεράστια ενεργειακά κοιτάσματα(άρα πόρους για διεκδίκηση) και είναι σημαντικός κόμβος μεταφοράς ενέργειας(δίκτυα αγωγών). Αυτή η οικονομική σημασία κεντρίζει και το ενδιαφέρον για τις πολιτικές εξελίξεις, καθώς τα γεγονότα στην συγκεκριμένη περιοχή καθορίζει τις οικονομικές εξελίξεις παγκοσμίως.
- Αποτελεί πεδίο έντονων ανταγωνισμών, τόσο μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων όσο και μεταξύ των περιφερειακών παικτών. Το Παλαιστινιακό και η Αραβοισραηλινή αντιπαράθεση αποτελούν μερικά από τα ζητήματα όπου τα κράτη της περιοχής ανταγωνίζονται μεταξύ τους για την επίτευξη πολιτικής υπεροχής.¹³
- Η πληθώρα στοιχείων και δεδομένων που υπάρχει στην βιβλιογραφία και στην διεθνή ειδησεογραφία. Η αραβική και η Ισλαμική τρομοκρατία είναι η πιο δραστήρια που υπάρχει σήμερα και αυτό είναι αλληλένδετο και με την πολιτική ρευστότητα του μουσουλμανικού κόσμου. Επίσης, μετά την 11^η Σεπτεμβρίου 2001, αυξήθηκε το ενδιαφέρον για την μελέτη της Τρομοκρατίας και ειδικά αυτής που σχετίζεται με την Μέση Ανατολή.

Με τα παραπάνω δεδομένα, είναι φανερό ότι το ζήτημα της Τρομοκρατίας, υπό το πρίσμα των διακρατικών ανταγωνισμών στην Μέση Ανατολή, έχει ένα τεράστιο πολιτικό και ερευνητικό ενδιαφέρον. Για το λόγο αυτό, η εργασία θα εστιάσει κυρίως στις εξής περιπτώσεις(που η πλειονότητα τους χαρακτηρίζονται από την Δύση ως υποστηρικτές της Τρομοκρατίας):

- Την σχέση Συρίας με Τρομοκρατία και συγκεκριμένα με αυτές που δρουν στην Παλαιστίνη και στον Λίβανο. Η Συρία αποτελεί κράτος σπόνσορας της τρομοκρατίας που προωθεί τα συμφέροντα της στην περιοχή και έχει μια σχέση συχνά ανταγωνιστική με τις οργανώσεις που ενισχύει.

Χάντινγκτον, στο έργο του η «Σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Παγκόσμιας Τάξης»(The Clash of Civilization and the Remaking of World Order). Συγκεκριμένα, στο κεφάλαιο 9, τονίζει το τεχνολογικό χάσμα ανάμεσα στην Αμερική και των μουσουλμανικών χωρών. Αυτό το χάσμα καθορίζει και τις επιδιώξεις των ηγετών του μουσουλμανικού κόσμου(προσπάθεια εξισορρόπησης) και τα μέσα για την αντιμετώπιση της Δυτικής υπεροπλίας(αντισυμβατικές τακτικές- Τρομοκρατία)

¹³ Σάμιουελ Χάντινγκτον, *Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Παγκόσμιας Τάξης*, εκδόσεις Terzo Books, 1998, σελ.237-284. Ο Χάντινγκτον, θεωρεί ότι η έλλειψη ενός «κράτους-πυρήνα» εντός του μουσουλμανικού χώρου είναι το βασικό αίτιο συγκρούσεων και ανταγωνισμών, σε αντίθεση π.χ. με την Δύση, όπου οι Η.Π.Α. έχουν τον ρόλο του «κράτους-πυρήνα».

- Την περίπτωση του Ιράν και την στήριξη του σε σιιτικές, ισλαμικές ομάδες. Μετά την Επανάσταση του 1979 και την ίδρυση της Ισλαμικής Δημοκρατίας, το Ιράν έδειξε ένα έντονο ενδιαφέρον για τα ζητήματα της Μέσης Ανατολής, σε σχέση με το προηγούμενο μοναρχικό καθεστώς. Ιδεολογικά και κρατικά συμφέροντα αλληλοσυνδέονται στην στρατηγική του Ιράν για την στήριξη ριζοσπαστικών ομάδων
- Η στήριξη της Τρομοκρατίας από την Λιβύη. Την δεκαετία του '80, η Λιβύη ήταν στο προσκήνιο, καθώς οι Ηνωμένες Πολιτείες κατηγορούσαν το καθεστώς Καντάφι ως τον νο1 υποστηρικτή της Τρομοκρατίας. Η στήριξη της Λιβύης προς τις ένοπλες ομάδες δεν περιοριζόταν στα στενά γεωγραφικά όρια της Μέσης Ανατολής, αλλά έφτανε και σε περιοχές όπου η Λιβύη δεν είχε άμεσο συμφέρον(π.χ. στήριξη IRA)

Τέλος, θα γίνει αναφορά στις περιπτώσεις 2 κρατών τα οποία, αν και έχουν στενές σχέσεις με τις Η.Π.Α. και θεωρούνται σύμμαχοι κατά της Τρομοκρατίας, έχουν αναμειχθεί στην στήριξη τρομοκρατικών ομάδων. Στην πρώτη περίπτωση, αυτή της Σαουδικής Αραβίας, η στήριξη της Τρομοκρατίας είναι συχνά έμμεση και γίνεται μέσω θρησκευτικών ιδρυμάτων και ΜΚΟ. Στην δεύτερη περίπτωση, αυτή του Πακιστάν, οι οργανώσεις που στηρίζει έχουν την άμεση υλικότεχνική, μα και διπλωματική υποστήριξη. Παρά την ανάμειξη, με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο, με την Τρομοκρατία, η Δύση δεν έχει εντάξει τα 2 αυτά κράτη στην λίστα των χωρών που υποθάλλουν την Τρομοκρατία.

Συρία

Η Συρία, σύμφωνα με τα πορίσματα των Δυτικών μυστικών υπηρεσιών¹, αποτελεί μια από τις γνωστότερες περιπτώσεις κρατών που υποθάλλουν την Τρομοκρατία. Η στήριξη ένοπλων ριζοσπαστικών κινημάτων αποτελεί σημαντικό κομμάτι της εξωτερικής πολιτικής της Δαμασκού στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής. Αυτό οφείλεται τόσο στην κατανομή ισχύος στην περιοχή όσο και στην πορεία της εσωτερικής πολιτικής στην Συρία.

«Το πιο ασταθές κράτος του Κόσμου²»-Πορεία της Συρίας μέχρι την άνοδο των Άσαντ.

Η περίοδος 1946-1970 είναι πλούσια σε γεγονότα που εκτυλίχθηκαν εντός και εκτός της Συρίας, αρκετά από αυτά καθορίσανε την οριστική δομή την πολιτικής τάξης πραγμάτων στην Συρία.

Η χώρα που απαλλάχτηκε από τον γαλλικό αποικιακό έλεγχο το 1946(μετά τον Α' ΠΠ, η Συρία πέρασε στην γαλλική σφαίρα επιρροής με την Συμφωνία Σάικς-Πίκο³) βρέθηκε να αντιμετωπίσει 2 σημαντικές προκλήσεις. Η πρώτη, εξωτερικής φύσεως, αφορούσε την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ και την γέννηση της αραβοϊσραηλινής κόντρας και η δεύτερη αφορούσε την αστάθεια στο εσωτερικό της χώρας.

Η ίδρυση του Ισραήλ το 1948 αποτελεί σημείο καμπής για την Ιστορία της Μέσης Ανατολής. Η εκπλήρωση του πόθου του εβραϊκού λαού για επιστροφή στις «ιστορικές ρίζες» και η δημιουργία μιας πατρίδας για αυτόν τον πολύπαθο λαό μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκόσμιου Πολέμου, ικανοποίησε από την μια τις σιωνιστικές επιδιώξεις, αλλά ταυτόχρονα συσπείρωσε τους Άραβες εναντίον του νέου κράτους. Ο Πρώτος Αραβοϊσραηλινός Πόλεμος έθεσε τα θεμέλια για μια μακροχρόνια περιφερειακή σύγκρουση, ανάμεσα στον εβραϊκό εθνικισμό(σιωνισμό⁴) και τον ανερχόμενο αραβικό εθνικισμό(γνωστός και ως «Αραβικός Σοσιαλισμός»⁵).

Η αφύπνιση της εθνικής ταυτότητας των Αράβων δεν άφησε ανεπηρέαστη την Συρία. Η γεωγραφική της θέση την καθιστούσε σημαντικό κομμάτι διαφόρων

¹ Η λίστα των κρατών που η Δύση(και συγκεκριμένα οι Αμερικανοί) θεωρούν ότι υποστηρίζουν και ενισχύουν την Τρομοκρατία, είναι εύκολα προσβάσιμη στο ευρύ κοινό. Στην επίσημη Ιστοσελίδα του United States Department of State(Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ), μπορεί να βρει κανείς τις επίσημες απόψεις σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα (<http://www.state.gov/j/ct/rls/crt/2011/195547.htm>)

² “The World’s most unstable country”-Φράση που περιγράφει σωστά την ιστορία της Συρίας πριν τους Άσαντ. **Barry Rubin, *The Truth About Syria*, Palgrave Macmillan, New York 2007, σελ.27**

³ **Αλέξανδρος Σ.Κούτσης, *Μέση Ανατολή:Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική Ανάπτυξη-Τόμος Α'*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1992, σελ.204-211**

⁴ Σιωνισμός βασίζει την ονομασία του από την Σιών, λέξη που αναφέρεται για την Ιερουσαλήμ. Είναι η ιδεολογία για την απόκτηση πατρίδας της Εβραϊκής διασποράς. Σημαντικό έργο για την θεμελίωση αυτού του εθνικού κινήματος(και βασική πηγή κατανόησης του) είναι το **Theodor Herzl, *The Jewish State*, Filiquarian Publishing, LLC, 2006**

⁵ Ο όρος «Αραβικός Σοσιαλισμός» δημιουργήθηκε από τον ιδρυτή του Μπααθισμού, Μισέλ Αφλάκ, γιατί σημαντικό μέρος του ιδεολογικού του προγράμματος αφορούσε την ανάγκη κοινωνικών μεταρρυθμίσεων. Θα πρέπει όμως να μην το συγχέουμε με τον μαρξιστικό σοσιαλισμό ή την σοσιαλδημοκρατία. Άλλωστε και ο ίδιος ο Αφλάκ, θεωρούσε τον Αραβικό Σοσιαλισμό ως κάτι διαφορετικό από την σοβιετική ή ευρωπαϊκή εκδοχή του όρου.

περιφερειακών «μεγαλοϊδεατισμών»(Μεγάλη Συρία⁶), αλλά κοιτίδα του ενός, από τα 2, μεγάλα παναραβιστικά ιδεολογήματα. Το Μπάαθ, το κόμμα του αραβικού σοσιαλισμού και εθνικισμού, ξεκίνησε ως κόμμα της συριακής πολιτικής σκηνης(ιδρυτές του ήταν ο χριστιανός Μισέλ Αφλάκ και ο σουνίτης μουσουλμάνος Σαλάχ Μπιτάρ). Το Μπάαθ προωθούσε έναν εκκοσμικευμένο εθνικισμό, βασισμένο στην κοινή γλώσσα και τον πολιτισμό και όχι με βάση την θρησκεία, αν και σεβόταν το Ισλάμ ως αναπόσπαστο κομμάτι του αραβικού πολιτισμού⁷. Πέρα από τις εμφανείς επιρροές του ευρωπαϊκού εθνικισμού, οι λόγοι όπου το Μπάαθ προώθησε έναν εθνικισμό με κοσμικά χαρακτηριστικά οφείλεται στην θρησκευτική ανομοιογένεια της Συρίας.

Όπως τα περισσότερα κράτη που κέρδισαν την ανεξαρτησία τους από τις πρώην ευρωπαϊκές αποικιοκρατικές δυνάμεις, τα σύνορα είναι «τεχνητά» και δεν εκπροσωπούν το σύνολο του πληθυσμού, εξαιτίας της πολυδιάσπασης που επικρατεί στο εσωτερικό. Την κατάσταση δυσχεραίνει η κλασική τακτική των αποικιοκρατών να βάζουν στον στρατό και στα σώματα ασφαλείας εθνικές ή θρησκευτικές μειονότητες για τον έλεγχο της πλειοψηφίας. Η κυριαρχία του Αλεβίτικου στοιχείου στον συριακό στρατό θα καθορίσει σημαντικά την πορεία των πολιτικών πραγμάτων στην Συρία.

Από το 1946 μέχρι το 1971, η Συρία είχε ένα ασταθές δημοκρατικό πολίτευμα που οι εναλλαγές ηγεσιών μέσω πραξικοπημάτων είχε καταστήσει την χώρα ως την πιο ασταθή χώρα του κόσμου. Η πρώτη γενιά πολιτικών μετά την ανεξαρτησία(κυρίως αυτοί που πρωτοστάτησαν κατά της γαλλικής αποικιοκρατίας) ήταν αντίθετη με την ανερχόμενη ιδεολογία του παναραβισμού, καθώς γνώριζαν ότι η εξάλειψη της κρατικής υπόστασης σε ένα νέο παναραβικό κρατικό μόρφωμα, θα σήμαινε το τέλος της πολιτικής τους πορείας και επιρροής στα γεγονότα⁸. Ένα μείγμα προσωπικών φιλοδοξιών και ιδεολογικής πόλωσης θα οδηγούσε σε συχνές ανατροπές και αλλαγές κυβερνήσεων.

Σημαντικό γεγονός πριν την άνοδο του Άσαντ ήταν η ένωση της Συρίας με την Αίγυπτο. Η εμφάνιση του Νάσερ στο πολιτικό προσκήνιο της Μέσης Ανατολής άλλαξε το πολιτικό σκηνικό. Η επιτυχία του Αιγύπτιου προέδρου στην Κρίση του Σουέζ το 1956, τον έκανε ήρωα στα λαϊκά στρώματα του αραβικού κόσμου. Οι ιδέες για ένα παναραβικό κράτος βρήκαν τον ήρωα και τον εκφραστή τους. Ο Νάσερ θα γινόταν η αραβική έκδοση του Κόμη Καβούρ⁹, όπως τον παρομοίωσε ο Κίσινγκερ στο βιβλίο του «Διπλωματία».

Οι παναραβιστές στην Συρία αναθάρρησαν με τις διπλωματικές νίκες του Νάσερ και επιδίωξαν προσέγγιση με τον Αιγύπτιο ηγέτη. Το συριακό Μπάαθ, καθώς και το Συριακό Κομμουνιστικό Κόμμα ανέπτυξαν επαφές με το Κάιρο, ενώ και στο

⁶ Αντίθετα από ότι φανερώνει η ονομασία, η ιδέα της Μεγάλης Συρίας δεν ήταν αποκλειστικά επιδίωξη του συριακού εθνικισμού. Ο βασιλιάς Αμπντάλλα της Ιορδανίας επιδίωκε την δεκαετία του 1940 την ένωση των 2 κρατών υπό την ηγεσία του. Αργότερα ο στόχος της ένωσης των 2 κρατών πέρασε από την Ιορδανική μοναρχία στο Συριακό Μπάαθ, υπέρ φυσικά της Δαμασκού ως το κυρίαρχο μέλος μιας τέτοιας ένωσης. **Αλέξης Ηρακλειδής, Η Αραβοϊσραηλινή Αντιπαράθεση-Η προβληματική της ειρηνικής επίλυσης**, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1991, σελ. 174

⁷ Michael Curtis, *People & Politics in the Middle East*, Transaction Inc, New Jersey 1971, σελ. 60

⁸ Αλέξανδρος Σ.Κούτσης, *Μέση Ανατολή:Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική Ανάπτυξη-Τόμος Α'*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1992, σελ. 232-238

⁹ Καμίλλο Μπένσο, κόμης του Καβούρ, πολιτικός και πρωθυπουργός του Βασιλείου της Σαρδηνίας-Πεδεμόντιου, πρωτεργάτης της Ιταλικής Ενοποίησης. Με την συγκεκριμένη παρομοίωση, ο Κίσινγκερ ήθελε να τονίσει τον ρόλο της χαρισματικής προσωπικότητας του Νάσερ στην προώθηση της ενοποίησης των Αράβων σε ένα κοινό κράτος, ακριβώς όπως ο Ιταλός πολιτικός προώθησε και πέτυχε την Ιταλική Ενοποίηση.

σώμα των αξιωματικών εμφανίστηκε διχασμός ανάμεσα σε παναραβιστές και συντηρητικούς. Η αποτυχημένη απόπειρα ανόδου στην εξουσία της συντηρητικής παράταξης και η συντριβή της, προκάλεσε ανησυχία στην Ουάσινγκτον, με τον Πρόεδρο Αϊζενχάουερ να μιλά για το «δόγμα Αϊζενχάουερ». Το συγκεκριμένο δόγμα αφορούσε ένα τρίπτυχο μεσανατολικό πρόγραμμα οικονομικών παροχών, στρατιωτικής βοήθειας και προστασίας των χωρών της περιοχής από την «κομμουνιστική επιθετικότητα»¹⁰. Άλλωστε νωρίτερα, στις 29 Νοεμβρίου του 1956, η Ουάσινγκτον χαιρέτισε την διάσκεψη κορυφής του Συμφώνου της Βαγδάτης¹¹, ενός πολιτικού σχήματος βρετανικής εμπνεύσεως, με σκοπό τον περιορισμό του αραβικού εθνικισμού του Νάσερ και έδωσε εγγυήσεις σε περίπτωση που απειληθεί η εδαφική ακεραιότητα των συγκεκριμένων χωρών.

Τελικά η Αίγυπτος και η Συρία προχώρησαν στην ένωση τους, δημιουργώντας την Ενωμένη Αραβική Δημοκρατία(Ε.Α.Δ.). Η πίεση ριζοσπαστικών αξιωματικών, σε συνδυασμό με την αυξανόμενη ισχύ των κομμουνιστών στην Συρία, ώθησε τον Νάσερ στο να προχωρήσει στην ένωση των 2 κρατών το 1958. Εντούτοις, ο «γάμος» μεταξύ των 2 χωρών ήταν σύντομος. Το 1961, η Συρία αποχώρησε από την Ε.Α.Δ. . Η διαμάχη μεταξύ Νάσερ και Μπάαθ(το οποίο ήθελε έναν ενεργότερο ρόλο) και τα σοσιαλιστικά μέτρα του Νάσερ που έπληξαν την εμπορική και αστική τάξη της Συρίας, έδωσαν τέλος σε αυτό το παναραβικό πείραμα. Παρά την αποτυχία της Ε.Α.Δ. , η εμπειρία της θα αποτελούσε σημαντικό κομμάτι του επικοινωνιακού προφίλ της μετέπειτα μπασαθικής Συρίας. Η ένωση αυτή θα έδινε τα διαπιστευτήρια της Δαμασκού για την προθυμία της να υποστηρίξει το όραμα της αραβικής ενοποίησης.

Παρά την σπουδαιότητα της συμμετοχής της Συρίας στο μόνο σοβαρό παναραβικό εγχείρημα, αρκετοί μπασαθιστές δεν ήταν ικανοποιημένοι από την εμπειρία της Ε.Α.Δ. Το συριακό Μπάαθ είχε τις δικές του ιδέες και φιλοδοξίες σχετικά με τον παναραβισμό και τον ρόλο της Συρίας και δεν μπορούσε να συγκατοικήσει με τον Νάσερ ή με κάποιον άλλο ηγέτη εκτός του συριακού πολιτικού χώρου. Έπρεπε να βρεθεί ένας Σύρος Νάσερ που θα έφερνε την πολυπόθητη σταθερότητα και θα προχωρούσε την προσπάθεια της αραβικής αφύπνησης.

Μέσα σε αυτή την ατμόσφαιρα, το Μπάαθ βρέθηκε να αντιμετωπίσει μια ιδεολογική και δομική κρίση. Η κρίση αυτή ήταν καθαρά αποτέλεσμα των ενδοθηρσκευτικών διαφορών εντός Συρίας. Στο σώμα των αξιωματικών του στρατού και κυρίως αυτών που είναι φιλικά προσκείμενοι στο Μπάαθ, άρχισε να πλειοψηφούν Αλεβίτες, Δρούζοι, Χριστιανοί και να μειώνεται το σουνιτικό στοιχείο. Αυτό δημιούργησε ένα κλίμα διαμάχης ανάμεσα στην σουνιτική πτέρυγα και στην αντι-σουνιτική.

Η κόντρα αυτή επηρέασε και το Πανσυριακό Συνέδριο(κυριαρχούμενο κυρίως από μετριοπαθείς στρατιωτικούς) και την Παναραβική Διοίκηση(κυριαρχούμενη από τους πολιτικούς) του Μπάαθ. Σε μια προσπάθεια αποδυνάμωσης του Πανσυριακού Συνεδρίου, ο Αφλάκ και οι πολιτικοί διαλύουν το Πανσυριακό Συνέδριο και τα μέλη του περνάνε στην Παναραβική Διοίκηση. Ωστόσο αυτό ήταν το κύκνειο άσμα των πολιτικών του Μπάαθ. Η στρατιωτική πτέρυγα(με ηγετικές μορφές τους Σαλάχ Τζαντίντ και Χαφέζ Αλ Άσαντ)προχωρά σε πραξικόπημα τον Φεβρουάριο του 1966 κατά της πολιτικής ηγεσίας και καταλαμβάνει την εξουσία. Το πραξικόπημα του 1966 θα άλλαζε ριζικά την πορεία του Συριακού Μπάαθ. Η στρατιωτική πτέρυγα του κόμματος θα διαλύσει την Παναραβική Διοίκηση και ουσιαστικά θα απομακρύνει

¹⁰ Henry Kissinger, *Διπλωματία*, εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 1995, σελ. 614

¹¹ Κράτη-μέλη ήταν η Μεγάλη Βρετανία, το Ιράν, το Ιράκ, το Πακιστάν και η Τουρκία. Διαλύθηκε το 1979.

τους πολιτικούς από το παιχνίδι της εξουσίας εντός και εκτός του κόμματος. Μετά από αυτό, το Μπάαθ θα ήταν πρωτίστως ένα κόμμα συριακό και δευτερευόντως ένα κόμμα παναραβικό. Ο Αφλάκ θα δώσει πια τα εχέγγυα νομιμότητας στο ανταγωνιστικό ιρακινό Μπάαθ¹² (ο Σαντάμ μάλιστα θα τον θεωρήσει και «πολιτικό νονό» του).

Το νέο καθεστώς ακολούθησε ριζοσπαστική γραμμή, τόσο στα θέματα οικονομίας(κατεύθυνση προς μια πιο «σοσιαλιστική» οικονομία), όσο και σε θέματα εσωτερικής καταστολής με την δημιουργία των «Ταγμάτων εργατών»(στα πρότυπα των Ερυθροφρουρών της Κίνας) για την αντιμετώπιση των εσωτερικών εχθρών¹³. Στην εξωτερική πολιτική, το νέο καθεστώς ήταν υπέρ της στενότερης σύνδεσης με την Σοβιετική Ένωση και το Ανατολικό μπλοκ και είχε εχθρική ρητορική για τα συντηρητικά αραβικά καθεστώτα. Η ήττα στον Πόλεμο των 6 Ημερών, αν και έληξε με συντριπτική ήττα και απώλεια των Υψωμάτων του Γκολάν, δεν αποδυνάμωσε ιδιαίτερα το ριζοσπαστικό καθεστώς του Τζαντίντ.

Η αλλοπρόσαλλη πολιτική του καθεστώτος Τζαντίντ προκάλεσε την δυσαρέσκεια των πραγματιστών εντός του καθεστώτος. Αυτοί συσπειρώθηκαν υπό την ηγεσία του Χαφέζ Άσαντ, ο οποίος έβλεπε ότι η πολιτική Τζαντίντ αποδυνάμωνε την θέση της Συρίας στον Αραβικό κόσμο. Ο Άσαντ, ως Υπουργός Αμύνης μετά το πραξικόπημα του 1966, είχε χτίσει τον δικό του κύκλο και την δικιά του πολιτική βάση μέσα στις Ένοπλες Δυνάμεις. Αυτό του έδινε σημαντικό προβάδισμα έναντι του Τζαντίντ, ο οποίος περιόρισε την επιρροή του μόνο στον κομματικό μηχανισμό και απέφυγε να αναλάβει κρατικά αξιώματα, κυβερνώντας ως ισχυρός ανήρ παρά ως αρχηγός του Κράτους ή/και της Κυβέρνησης.

Με τις ένοπλες δυνάμεις υπό τον έλεγχο του, ο Άσαντ είχε τα μέσα για να αρπάξει την εξουσία. Τον Φεβρουάριο του 1969, ο Άσαντ απαίτησε να αναλάβει το αξίωμα του Πρωθυπουργού, αλλά συνάντησε την αντίδραση της Σοβιετικής Ένωσης. Η Μόσχα απείλησε να διακόψει την υλικοτεχνική βοήθεια προς την Δαμασκό, αν η κυβέρνηση αλλάξει την σύνθεση της. Γνωρίζοντας το χάος που θα προκαλούσε κάτι τέτοιο στην οικονομία και στον στρατό, ο Άσαντ έκανε πίσω, περιμένοντας να εμφανιστεί μια καλή αφορμή για να αναλάβει δράση.

Τα γεγονότα του Μαύρου Σεπτέμβρη αποτέλεσαν μια πρώτη τάξεως ευκαιρία για την αποδυνάμωση του Τζαντίντ. Η βίαιη σύγκρουση ανάμεσα στους Παλαιστίνιους αντάρτες της PLO και του Ιορδανού βασιλιά Χουσεϊν οδήγησε την Δαμασκό στο να επέμβει υπέρ των Παλαιστινίων του Αραφάτ στέλνοντας στρατό στην Ιορδανία. Ο Άσαντ διαφωνούσε με την επέμβαση και αρνήθηκε να στείλει αεροπορική ενίσχυση και κάλυψη. Η ιορδανική αεροπορία και ο στρατός της οδήγησαν την συριακή στρατιωτική δύναμη σε ταπεινωτική υποχώρηση. Ο Άσαντ τώρα είχε την κατάλληλη αφορμή για να απομακρύνει τον Τζαντίντ. Στις 13 Νοεμβρίου του 1970, έχουμε ένα παλατιανό πραξικόπημα που απομακρύνει τον Τζαντίντ και τους ριζοσπάστες από την εξουσία.

Το «επαναρθωτικό κίνημα»(*corrective movement*) έδωσε στους πραγματιστές του Μπάαθ την εξουσία. Ο Άσαντ προχώρησε σε σημαντικές αλλαγές, εκκαθαρίζοντας τα ακραία στοιχεία και αναιρώντας αρκετά ριζοσπαστικά μέτρα της περιόδου 1966-1970. Επίσης βελτίωσε τις σχέσεις του με τα συντηρητικά αραβικά κράτη και έβγαλε την Συρία από την διπλωματική απομόνωση που είχε πέσει εξαιτίας των τυχοδιωκτικών κινήσεων του Τζαντίντ. Το σημαντικότερο όμως στοιχείο που πρόσθεσε το νέο καθεστώς στην πολιτική εξέλιξη της Συρίας ήταν η σταθερότητα.

¹² Δημήτρης Παπανδρέου, *Συρία-Ο Κοιτώνς μας Άγνωστος*, εκδόσεις Επικοινωνίες, Αθήνα 2002, σελ 31

¹³ Federal Research Division, *Syria-A Country Study*, Kessinger Publishing, LLC 2004, σελ. 59-60

Έχοντας βιώσει το ένα πραξικόπημα μετά το άλλο, η διακυβέρνηση Άσαντ τερμάτισε την περίοδο αστάθειας. Το τίμημα της σταθερότητας ήταν η επιβολή μιας σκληρής, δικτατορικής διακυβέρνησης. Ο αλεβίτικος χαρακτήρας του καθεστώτος πρόσφερε μια ισχυρή ενότητα εντός του καθεστώτος, αλλά στερούσε την νομιμοποίηση του στο μεγαλύτερο τμήμα της συριακής κοινωνίας. Παρά την ύπαρξη ισχυρών μορφών του καθεστώτος με σουνιτική προέλευση(ο ΥΠΕΞ και αργότερα Αντιπρόεδρος της χώρας Αμπντούλ Χαντάμ και ο Υπουργός Αμύνης και δεξί χέρι του Χαφέζ, Μουσταφά Γλας είναι Σουνίτες), οι σημαντικές θέσεις στον μηχανισμό ασφαλείας έχουν δοθεί σε άτομα της αλεβίτικης κοινότητας και σε άτομα του οικογενειακού κύκλου του Προέδρου, τακτική που ακολούθησε και ο υιός και διάδοχος του Χαφέζ, ο Μπασάρ Αλ Άσαντ. Ο Barry Rubin, καυστικά και εμπνεόμενος από τον κινηματογράφο, παρομοίασε το καθεστώς Άσαντ με μια «ιταλική μαφιόζικη φαμίλια» σαν αυτή των Κορλεόνε από την κινηματογραφική τριλογία «Ο Νονός»¹⁴.

Συρία και Τρομοκρατικές οργανώσεις – Σχέσεις συνεργασίας και ανταγωνισμού

Η Συρία θεωρείται(μέχρι και σήμερα)ως το πιο ενεργό κράτος που υποστηρίζει ένοπλες τρομοκρατικές ομάδες, σύμφωνα πάντα με το Αμερικανικό Υπουργείο Εξωτερικών. Η στήριξη αυτών των εξτρεμιστικών ομάδων αποτελεί πάγια τακτική της εξωτερικής πολιτικής της Δαμασκού. Οι παράγοντες που διαμορφώνουν την συγκεκριμένοι πολιτική είναι ιδεολογικής και πρακτικής φύσεως.

Σε επίπεδο ιδεολογίας, το συριακό καθεστώς στηρίζει κάθε κίνημα ή ομάδα που προασπίζεται τις αρχές του παναραβισμού ή βοηθάνε την υπόθεση του. Το Μπάαθ, ως το κόμμα που θα αναγεννούσε το αραβικό έθνος, είναι στην πρώτη γραμμή της αραβικής αφύπνισης. Το χρέος του κόμματος προς αυτό το σκοπό, το οδήγησε σε περιφερειακούς ανταγωνισμούς. Αρχικά με τον Νασερισμό(γεγονός που οδήγησε στο διαζύγιο Αιγύπτου-Συρίας και διάλυση της Ε.Α.Δ.) και μετά με όλους του υποψήφιους διαδόχους του Νάσερ στην περιοχή. Ειδικά με το μπααθικό καθεστώς του Ιράκ, η ιδεολογική κόντρα ήταν εντονότατη και σφοδρή και με αλληλοκατηγορίες σχετικά με το πιο μπααθικό κόμμα είναι το πιο πιστό στις αρχές του αραβισμού.

Η ιδεολογική καθαρότητα του συριακού Μπάαθ δεν αφορά μόνο το γόητρο του στον αραβικό κόσμο, αλλά και την εσωτερική κατάσταση στην Συρία. Η κατάσταση εκτάκτου ανάγκης και ο αυταρχικός χαρακτήρας του καθεστώτος Άσαντ χρειάζεται έναν ιδεολογικό σκοπό που να δικαιολογεί την μονοκρατορία της οικογένειας Άσαντ και του στενού τους κύκλου. Η κόντρα με το Ισραήλ, η κατοχή του Γκολάν από τους Ισραηλινούς και το Παλαιστινιακό προσφέρουν στην Δαμασκό τα απαραίτητα δικαιολογητικά για να μην επιτρέψουν την παραμικρή αλλαγή στο εσωτερικό. Για αυτό η κυβέρνηση της Συρίας δεν δείχνει συχνά τον απαιτούμενο

¹⁴ Barry Rubin, *The Truth About Syria*, Palgrave Macmillan, New York 2007, σελ.127

ζήλο ή κωλυσιεργεί στις διαπραγματεύσεις για τα υψίπεδα του Γκολάν. Μια ειρηνική επίλυση της κόντρας με το Ισραήλ, θα αποδυνάμωνε τα προπαγανδιστικά χαρτιά του καθεστώτος και θα αύξανε τις απαιτήσεις για δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις. Άλλωστε, η συριακή κοινωνία, για δεκαετίες, είχε γαλουχηθεί μέσα στην εχθρική προπαγάνδα κατά του Ισραήλ. Μια ειρηνική επίλυση στο θέμα του Γκολάν πιθανώς να οδηγούσε σε δυσaráεσκεια τα ακραία τμήματα του λαού ή να έδινε βήμα στους εσωτερικούς ανταγωνιστές του Άσαντ για να τον ανατρέψουν. Ο ίδιος ο Χαφέζ είχε αναφέρει τόσο στον Χένρυ Κίσινγκερ, όσο και στον Τζέιμς Μπέηκερ¹⁴, ότι για να προβεί σε περαιτέρω διαπραγματεύσεις, θα πρέπει να το συζητήσει με τους συνεργάτες του ή να συνεδριάσει το Εθνικό Προοδευτικό μέτωπο¹⁵. Ο πρώτος, κατάλαβε την ανησυχία του Χαφέζ Άσαντ για την πιθανότητα αντίδρασης των πολιτικών του ανταγωνιστών. Ο Μπέηκερ όμως, θεώρησε ότι ο Άσαντ έβρισκε ανόητες δικαιολογίες, αφού θεωρούσε ότι ο Άσαντ είχε απόλυτες εξουσίες στο εσωτερικό¹⁶.

Σε πρακτικό επίπεδο, η χρήση των ριζοσπαστικών ενόπλων ομάδων βοηθούσε την Δαμασκό στο να επεμβαίνει σε περιφερειακές τις υποθέσεις χωρίς να εμπλέκεται άμεσα η ίδια. Κάιρο και Δαμασκός ήταν σε ανταγωνισμό για τον έλεγχο της PLO και κατ'επέκταση για τον έλεγχο των θεμάτων στην Παλαιστίνη. Η κόντρα μεταξύ Αραφάτ και του Χουσεΐν της Ιορδανίας οδήγησε την Συρία στην άμεση επέμβαση υπέρ των Παλαιστινίων ανταρτών. Η άνοδος του Χαφέζ μείωσε τον τυχοδιωκτισμό και την επιπολαιότητα της περιόδου Τζαντίντ, αλλά δεν εγκατέλειψε την τακτική χρήσης των ενόπλων ομάδων στην εξωτερική πολιτική. Το μωσαϊκό παραστρατιωτικών ενόπλων ομάδων και η μεταφορά των Παλαιστινιακών οργανώσεων στον Λίβανο, επέτρεψε στην Δαμασκό στο να γίνει ο κυρίαρχος παράγων στα πολιτικά θέματα του Λιβάνου. Ακόμα και μετά την απομάκρυνση του συριακού στρατού από την χώρα, οι ένοπλες ομάδες που δρουν στην χώρα, βοηθάνε την Συρία στο να έχει ακόμα λόγο στα θέματα της γειτονικής χώρας.

Στο στρατιωτικό σκέλος, η χρήση ριζοσπαστικών ομάδων προσφέρει την δυνατότητα άσκησης πίεσης στους εχθρούς της Συρίας χωρίς την ανάγκη άμεσης εμπλοκής των ενόπλων δυνάμεων της. Ειδικά στην κόντρα με το Ισραήλ, οι ένοπλες ριζοσπαστικές ομάδες βοηθάνε στο να πλήττουν τις ισραηλινές δυνάμεις, ενώ αναγκάζουν το Τελ Αβίδ στο να υπολογίζει την Δαμασκό για κάθε διαπραγμάτευση που αφορά το Παλαιστινιακό ή τον Λίβανο. Έτσι, η τρομοκρατία λειτουργεί ως «φτηνό όπλο» αμυντικής και διπλωματικής φύσης. Ειδικά μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και με το οπλοστάσιο της Συρίας να μοιάζει απαρχαιωμένο πια σε σχέση με το αντίστοιχο του Ισραήλ, η στήριξη ριζοσπαστών στα παλαιστινιακά εδάφη ή της Χεζμπολλάχ και άλλων οργανώσεων στον Λίβανο είναι το μόνο μέσο που έχει για να μπορεί να πλήττει, έστω και έμμεσα, το Ισραήλ.

Πέρα από τις ένοπλες παλαιστινιακές ομάδες, μέσα από τις οποίες παίζεται το περιφερειακό παιχνίδι για τον έλεγχο του αραβικού και μουσουλμανικού κόσμου(λόγω της εγγύτητας με το Ισραήλ), η Δαμασκό έχει προσφέρει καταφύγιο ή και ενίσχυση σε οργανώσεις πέρα των ομάδων που σχετίζονται με το Παλαιστινιακό. Πέρα από την περίπτωση της Χεζμπολλάχ(που θα αναλυθεί παρακάτω λεπτομερώς), η Δαμασκό είχε προσφέρει καταφύγιο στο PKK(προκαλώντας ένα εμπόλεμο κλίμα

¹⁴ Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ(U.S. Secretary of State) την περίοδο 1989-1992

¹⁵ Συνασπισμός κομμάτων με αριστερό και/ή παναραβικό χαρακτήρα με ηγετικό και κυρίαρχο κόμμα το Μπάαθ. Δημιουργήθηκε το 1972.

¹⁶ **Bary Rubin, *The Truth About Syria*, Palgrave Macmillan, New York 2007, σελ.128-129**

μεταξύ Συρίας και Τουρκίας για το Κουρδικό) και στην Κοιλιάδα Μπεκάα στον Λίβανο είχε βρει καταφύγιο ο Ιαπωνικός Κόκκινος Στρατός¹⁷.

Αν και η χρήση της τρομοκρατίας από την Δαμασκό προβάλλεται για λόγους ιδεολογικούς, υπάρχει μια στρατηγική και μια πραγματιστική αντίληψη για την χρήση της τρομοκρατίας. Το γεγονός αυτό οδηγεί σε μια συνεργατική μα και ταυτόχρονα συγκρουσιακή στάση, όπως θα δούμε στην συνέχεια.

Συρία και Παλαιστινιακά ένοπλα κινήματα

Η ιστορία της ανάμειξης της Συρίας στο Παλαιστινιακό ξεκινά από την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ. Η Δαμασκός στήριξε τον άτακτο Αραβικό Στρατό της Απελευθέρωσης, τόσο ως μέσω αντίστασης στον Σιωνισμό όσο και ως αντίβαρο στις εδαφικές φιλοδοξίες του βασιλιά Αμπντάλα της Ιορδανίας¹⁸.

Η εμφάνιση του αραβικού εθνικισμού, τόσο στην εκδοχή του Νάσερ στην Αίγυπτο, όσο και στην εκδοχή που ευαγγελιζόταν το Μπάαθ, έδωσε νέο νόημα στο ζήτημα των παλαιστινιακών εδαφών. Δεν αφορούσε πια τοπικές εδαφικές διαφορές, αλλά ένα ευρύτερο ιδεολογικό όραμα για την αφύπνιση και την ένωση των αραβικών λαών σε ένα κράτος. Η δημιουργία της PLO (Palestine Liberation Organisation) ήταν πρωτοβουλία του Νάσερ και των υπολοίπων αράβων αρχηγών στην περιοχή ώστε να προωθήσουν το ζήτημα της Παλαιστίνης.

Παρά τον ιδεολογικό μανδύα και την επαναστατική ρητορική, η PLO αποτελούσε το βασικό μέσο προώθησης των στόχων της αιγυπτιακής ηγεσίας στην περιοχή. Άλλωστε, η επιλογή της ηγεσίας στην οργάνωση βασιζόταν στην πίστη προς το πρόσωπο του Αιγύπτιου Προέδρου. Η αδράνεια της οργάνωσης, που δεν μπορούσε να δράσει εκτός γραμμής από τις αραβικές ηγεσίες, προκάλεσε την εμφάνιση πιο ενεργών ομάδων, όπως Λαϊκό Μέτωπο για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (Popular Front for the Liberation of Palestine-PFLP) του Τζωρτζ Χαμπάς και την Φατάχ του Γιασέρ Αραφάτ. Μαζί με άλλες οργανώσεις που άρχισαν να εμφανίζονται στο προσκήνιο, προτιμούσαν την άμεση ένοπλη πάλη και τις άτακτες επιθέσεις κατά ισραηλινών στόχων.

Η Συρία, ειδικά την περίοδο του ριζοσπαστικού καθεστώτος του 1966-1970, στήριξε με σθένος την επιθετική πολιτική των ενόπλων οργανώσεων κατά του Ισραήλ. Σε επίπεδο δηλώσεων, το καθεστώς Τζαντίντ θεωρούσε καθήκον του την στήριξη του ενόπλου αγώνα. Η ακραία και τυχοδιωκτική πολιτική του Τζαντίντ ενέπλεξε την Συρία σε μια περιπέτεια που θα την οδηγούσε τόσο στην καταστροφή του Πολέμου των Έξι Ημερών, όσο και στην εμπλοκή στα γεγονότα του «Μαύρου Σεπτεμβρίου», που θα οδηγούσαν σε ταπεινωτικές ήττες και οπισθοχωρήσεις την Δαμασκό.

Τα γεγονότα του 1967 και του 1970 οδήγησαν σε μετασχηματισμό της πολιτικής κατάστασης στην Συρία. Με την παράκαμψη των ριζοσπαστικών και την άνοδο των πραγματιστών, η νέα ηγεσία του Χαφέζ Αλ Άσαντ στράφηκε σε μια ρεαλιστικότερη εξωτερική πολιτική. Αν και διατήρησε την πολιτική στήριξης των προκατόχων του στην PLO και στις ένοπλες ομάδες που εμπλέκονται στο

¹⁷ Ιαπωνική οργάνωση με σκοπό την ανατροπή της Ιαπωνικής Μοναρχίας και την προώθηση της «προλεταριακής επανάστασης» στην Ιαπωνία. Από το 1971, εδρεύει στον Λίβανο. Η πιο γνωστή τρομοκρατική πράξη της οργάνωσης ήταν η επίθεση στο Αεροδρόμιο Λοντ του Τελ Αβίδ, μια πράξη που έγινε με εντολή της PFLP. Αναλυτικό άρθρο σχετικά με το γεγονός υπάρχει στο http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/may/29/newsid_2542000/2542263.stm

¹⁸ Daniel Byman, *Deadly Connections: States that Sponsor Terrorism*, Cambridge University Press, New York 2007, σελ. 120

Παλαιστινιακό, αυτή η συνεργασία θα κυμαινόταν μέσα στα αυστηρά πλαίσια του νέου άρχοντα της Δαμασκού.

Ο Άσαντ επιδίωκε την χρήση των Παλαιστίνιων ενόπλων για να έχει την απαραίτητη εσωτερική νομιμότητα σε εσωτερικό και εξωτερικό και για να τους χρησιμοποιεί για να παρενοχλεί τους περιφερειακούς εχθρούς και ανταγωνιστές του. Μέσα σε αυτή την πολιτική, δεν ήταν μόνο το Ισραήλ που δέχτηκε πλήγματα από τους προστατευόμενους της Δαμασκού, αλλά και Άραβες ηγέτες που συναγωνίζονταν με τον Σύρο Πρόεδρο για επιρροή και κύρος. Κλασική περίπτωση αποτελεί η Ιορδανία, καθώς η Δαμασκός έχει αρκετές φορές στο παρελθόν συγκρουστεί με την ιορδανική μοναρχία («Μεγάλη Συρία», «Μαύρος Σεπτέμβρης»). Από το 1983 έως το 1985, ο Άσαντ χρησιμοποίησε την οργάνωση του Αμπού Νιντάλ κατά του Βασιλιά Χουσεΐν. Η δράση της αφορούσε πλήγματα κατά των Ιορδανών επισήμων στην Ευρώπη¹⁹. Το κίνητρο πίσω από αυτή την εκστρατεία εκφοβισμού ήταν η προσπάθεια της PLO και της Ιορδανίας να προχωρήσουν σε μια συμφωνία με το Ισραήλ σχετικά με την Δυτική όχθη, χωρίς την συμμετοχή της Συρίας. Η Δαμασκός έστειλε ξεκάθαρο μήνυμα ότι η παρουσία της είναι απαραίτητη για την σταθερότητα στην περιοχή και για την επιτυχία οποιασδήποτε ειρηνευτικής συμφωνίας.

Παρά την απειλητική ρητορεία και την στήριξη των ριζοσπαστικών οργανώσεων, ο Άσαντ δεν έπεσε στην παγίδα του να πιστέψει την ίδια του την προπαγάνδα. Γνωρίζει ότι το Παλαιστινιακό ζήτημα μπορεί να ξεφύγει εύκολα από τον έλεγχό του και να εμπλακεί σε άμεση σύγκρουση με το Ισραήλ. Γνωρίζοντας ότι δεν θα μπορέσει να νικήσει στρατιωτικά το Ισραήλ, ο Σύρος ηγέτης αξιοποιεί τους Παλαιστίνιους ριζοσπάστες για να έχει λόγο και επιρροή σε οποιαδήποτε ειρηνευτική διαδικασία. Αν και στα λόγια εμφανίζεται ριζοσπαστική, στην πράξη η Συρία έχει γίνει λίγο-πολύ ένα κράτος που στηρίζει το status quo στην περιοχή. Για αυτό, παρά την στήριξη που προσφέρει στις ένοπλες παλαιστινιακές ομάδες, ο Άσαντ δεν διστάζει να συγκρουσθεί μαζί τους, όταν τα συμφέροντα τους είναι αλληλοσυγκρουόμενα.

Οι σχέσεις του Άσαντ με τον αρχηγό της Φατάχ και ηγέτη της PLO Γιασέρ Αραφάτ ήταν ανέκαθεν τεταμένες. Αυτό δεν αφορούσε μόνο την αντιπαλότητα μεταξύ των 2 αντρών²⁰, αλλά και τις αντικρουόμενες επιδιώξεις της Συρίας και της ηγεσίας του ένοπλου αγώνα της Παλαιστίνης. Ο Σύρος Πρόεδρος προσπάθησε να ελέγξει τον Παλαιστινιακό κίνημα ώστε να εξυπηρετεί τους στρατηγικούς του στόχους με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην εμπλακεί η Δαμασκός σε μια ένοπλη σύγκρουση με το Ισραήλ. Επίσης, παρά την ανάγκη στήριξης των Παλαιστίνιων για λόγους εσωτερικής κατανάλωσης και νομιμότητας του καθεστώτος, ο Άσαντ γνώριζε ότι οι Παλαιστίνιοι άτακτοι είναι αρκετά απρόβλεπτοι και επικίνδυνοι για την σταθερότητα της Συρίας. Για τον λόγο αυτό, όταν οι ένοπλοι Παλαιστίνιοι βρήκαν καταφύγιο στην Συρία μετά τον «Μαύρο Σεπτέμβρη», η Δαμασκός άρχισε να τους στέλνει στον Λίβανο για να αποφύγει να πάθει τα ίδια που έπαθε ο Βασιλιάς Χουσεΐν.

¹⁹ Daniel Byman, *Deadly Connections: States that Sponsor Terrorism*, Cambridge University Press, New York 2007, σελ. 125

²⁰ Ο Αραφάτ είχε φυλακιστεί το 1966 κατά την παραμονή του στην Συρία. Είχε κατηγορηθεί για την δολοφονία του, φιλικά προσκείμενου στην Συρία, Παλαιστίνιου ηγέτη Γιούσεφ Ουράμπι, ο οποίος ήταν και προσωπικός φίλος του Άσαντ. Μετά από πιέσεις του τότε ηγέτη της Συρίας, Σαλάχ Τζαντίντ, ο Αραφάτ αποφυλακίστηκε. Το γεγονός αυτό θα επηρεάσει αρκετά τις σχέσεις των 2 αντρών στο μέλλον, ειδικά στο ζήτημα του Λιβάνου. Δες Said K. Aburish, *Arafat: From Defender to Dictator*, Bloomsbury Publishing, New York 1998, σελ. 33-67

Ο Λίβανος είχε ήδη καταυλισμούς προσφύγων από τα παλαιστινιακά εδάφη, οι οποίοι σταδιακά άρχιζαν να πιέζουν για μια πιο δραστήρια δράση κατά του Τελ Αβίδ, κάτι που προσπαθούσε να αποτρέψει η ουδετερόφιλη, αλλά εύθραυστη, κυβέρνηση του Λιβάνου. Η προσέλευση νέων Παλαιστινίων μετά τα γεγονότα στην Ιορδανία φούντωσε ακόμα περισσότερο την ένταση ανάμεσα στους μουσουλμάνους(και φιλοπαλαιστίνιους) και στους μαρωνίτες χριστιανούς που δεν θέλανε να εμπλακεί η χώρα στην ευρύτερη αραβοισραηλινή σύγκρουση. Οι παλαιστίνιοι φενταγίν αύξησαν τα χτυπήματα τους σε ισραηλινούς στόχους και αντίστοιχα το Ισραήλ άρχισε να ανταποδίδει χτυπώντας λιβανέζικους στόχους. Η επίθεση των χριστιανών φαλαγγιτών σε λεωφορείο Παλαιστινίων τον Απρίλιο του 1975, άνοιξε τους ασκούς του Αιόλου. Ο Λίβανος πια μπήκε σε πορεία εμφυλίου και αλληλοσπαραγμού²¹.

Ο λιβανέζικος εμφύλιος έδωσε αφορμή στον Άσαντ ώστε να επέμβει στα εσωτερικά της γειτονικής χώρας. Με καμιά από τις αντιμαχόμενες πλευρές αρκετά ισχυρή για να επικρατήσει και με την λιβανέζικη κυβέρνηση αδύναμη να επιβάλλει την τάξη, η Δαμασκός ήθελε να παίξει το ρόλο ειρηνοποιού, τόσο με την προσπάθεια δημιουργίας ενός νέου συνταγματικού χάρτη που θα καθησυχάζει και τους μαρωνίτες και τους μουσουλμάνους, όσο και με την στρατιωτική επέμβαση της Συρίας το 1976(που ανακούφισε την δύσκολη θέση των μαρωνιτών). Η επέμβαση στέρησε την νίκη στους παλαιστίνιους ενόπλους. Ο Άσαντ δεν ήθελε να δει μια αποχριστιανοποίηση του Λιβάνου που πιθανώς θα προκαλούσε ντόμινο αναταραχών και στην δικιά του χώρα.

Πέρα από την άμεση επέμβαση στον Λίβανο, ο Σύρος Πρόεδρος προσπάθησε να αποδυναμώσει τον Αραφάτ, στηρίζοντας ανταγωνιστικές οργανώσεις και προσωπικότητες εντός της PLO ή υποστηρίζοντας εναλλακτικές οργανώσεις-ομπρέλα όπως η Εθνική Συμμαχία. Η κίνηση της Δαμασκού στο να στηρίζει τον Σαΐντ Αλ Μουράγκα στο να εξεγερθεί κατά του Αραφάτ και να αποκτήσει τον έλεγχο της Φατάχ ήταν η σταγόνα η σταγόνα που ξεχείλισε το ποτήρι. Παρά την άμεση αντιπαράθεση τους, Άσαντ και Αραφάτ θα αναγκαζόντουσαν σε συνεργασία για στρατηγικούς και πολιτικούς λόγους. Η προσπάθεια της Αιγύπτου για ξεχωριστή ειρήνη με το Ισραήλ θα αποτελούσε το γεγονός που θα οδηγούσε τους 2 άντρες στο να παρακάμψουν τις διαφορές τους, άλλα όχι και να τις εξομαλύνουν.

Συρία και Χεζμπολλάχ

Η Συρία, όπως έχει ήδη αναφερθεί, αποτελεί σημαντικό παράγοντα στα εσωτερικά του Λιβάνου. Η Δαμασκός στήριξε αρκετές διαφορετικές θρησκευτικές και πολιτικές οργανώσεις στην γειτονική χώρα, με σκοπό φυσικά τον έλεγχο της κατάστασης εκεί και την αποτροπή να επηρεάσει η εμφύλια σύγκρουση την εσωτερική κατάσταση εντός Συρίας. Από όλες τις ομάδες που η Συρία στήριζε στον Λίβανο, η Χεζμπολλάχ είναι η πιο φιλικά προσκείμενη προς τους χειρισμούς της Δαμασκού. Για να κατανοήσουμε όμως αυτή την σχέση, πρέπει να την μελετήσουμε μέσα στα πλαίσια της συνεργασίας της Συρίας με το Ιράν. Οι σχέσεις Τεχεράνης-Συρίας καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την πορεία της Χεζμπολλάχ.

²¹ Αλέξανδρος Σ.Κούτσης, *Μέση Ανατολή:Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική Ανάπτυξη-Τόμος Α'*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1992, σελ.314-322

Η επαναστατική μεταβολή στο Ιράν το 1979 αποτέλεσε γεγονός κοσμοϊστορικής σημασίας. Από το περιβόητο πραξικόπημα του 1953²² μέχρι τα γεγονότα του 1979, το Ιράν ήταν ένα σταθερό, φιλοδυτικό κράτος. Υπό την μοναρχία του Μωχάμεντ Ρέζα Παχλεβί, το Ιράν ήταν ένας από τους βασικούς συμμάχους των ΗΠΑ έναντι της ΕΣΣΔ στην περιοχή, ενώ τα πετροδολάρια από τις εξαγωγές πετρελαίου επενδύονταν σε εξοπλισμούς, καθιστώντας το τοπικό χωροφύλακα στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας. Κυρίως όμως, η εκ των άνω εκδυτικοποίηση του καθεστώτος Παχλεβί κράτησε την Τεχεράνη μακριά από τα ευρύτερα γεγονότα της Μέσης Ανατολής. Άλλωστε, το Ιράν δεν ήταν αραβικό κράτος για να επηρεαστεί από τις παναραβικές κορώνες της περιόδου και το Παλαιστινιακό ήταν αρκετά μακριά ως ζήτημα. Η ανατροπή του Σάχη και η επικράτηση του σιιτικού κλήρου υπό τον Αγιατολλάχ Χομεϊνί προκάλεσε μια τεράστια γεωπολιτική αλλαγή. Ο ισλαμικός χαρακτήρας του νέου καθεστώτος έβαλε ξανά στα πράγματα της Μέσης Ανατολής το Ιράν ως δύναμη αντίστασης στην Δύση.

Εκ πρώτης όψεως, φαίνεται παράδοξη η προσέγγιση της Συρίας με την Ισλαμική Δημοκρατία. Ο εθνικισμός του Μπάαθ είναι κατά βάση κοσμικός και η πλειοψηφία του συριακού πληθυσμού είναι σουνίτες. Επίσης, ο πόλεμος ανάμεσα στο Ιράν και το Ιράκ θα έπρεπε λογικά να οδηγήσει την Δαμασκό στο να στηρίξει το αδερφό κόμμα του Ιράκ. Αν δει όμως κάποιος πιο αναλυτικά τα γεγονότα, θα δει τα αίτια της ιρανοσυριακής προσέγγισης.

Την εποχή της Ιρανικής Επανάστασης και του Πολέμου Ιράν-Ιράκ, το καθεστώς Άσαντ αντιμετώπιζε μια μεγάλη εσωτερική κρίση. Οι Αδερφοί Μουσουλμάνοι είχαν εξεγερθεί κατά του καθεστώτος, εκμεταλλευόμενοι την αντιπαλαιστινιακή στάση του Σύρου Προέδρου στην εμφύλια διαμάχη του Λιβάνου. Επίσης, οι Αλεβίτες θεωρούνταν ως ένα είδος αιρετικών του Ισλάμ, γεγονός που στερούσε την δυνατότητα ισλαμικής νομιμοποίησης. Η προσέγγιση της Δαμασκού με το επαναστατικό καθεστώς της Τεχεράνης είχε πολλαπλά οφέλη. Καταρχάς, πρόσφερε ισλαμική νομιμοποίηση, έστω και υπό το πρίσμα του σιιτικού Ισλάμ. Αλλά και πρακτικά, η συνεργασία αυτή εξασφάλιζε στην Δαμασκό φτηνό πετρέλαιο, κάτι που θα της ήταν χρήσιμο καθώς ο σοβιετικός παράγοντας εξαφανιζόταν από την περιοχή.

Κυρίως όμως, η συνεργασία αυτή καθόρισε τα γεγονότα στον Λίβανο. Ο εμφύλιος ήδη είχε τεμαχίσει την χώρα σε θρησκευτικές ζώνες, απλά η Ιρανική Επανάσταση αποτέλεσε την αφετηρία για την αφύπνιση και οργάνωση του σιιτικού πληθυσμού στον Λίβανο. Αρχικά, υπό την οργάνωση Αμάλ του Μουσά Σάντρ, ο σιιτικός μουσουλμανικός πληθυσμός είχε ως πολιτική επιλογή την ομαλή ενσωμάτωση εντός της λιβανικής κοινωνίας. Η ισραηλινή εισβολή στον Λίβανο το 1982 και η εμφάνιση της Χεζμπολλάχ οδήγησε τον σιιτικό πληθυσμό σε μια ριζοσπαστικοποίηση με στόχο την απομάκρυνση του «ισραηλινού κατακτητή» αλλά και την εξαγωγή του ιρανικού μοντέλου στον Λίβανο. Αυτό ερχόταν σε αντίθεση με τους στόχους της συριακής πολιτικής, που επεδίωκε την διατήρηση του υπάρχοντος πολιτικού συστήματος με κάποιες μικρές τροποποιήσεις ώστε να επικρατήσει σταθερότητα. Η Τεχεράνη, σαφώς δεν θα μπορούσε να χαμηλώσει τους

²² Το πραξικόπημα του 1953 ήταν μια χρηματοδοτούμενη από την CIA επιχείρηση ανατροπής του τότε Ιρανού Πρωθυπουργού, Μωχάμεντ Μοσσαντέκ, ο οποίος είχε προχωρήσει σε εθνικοποίηση της Αγγλοπερσικής Εταιρίας Πετρελαίου. Η ανατροπή του Μοσσαντέκ έγινε σύμβολο της Δυτικής παρέμβασης στα εσωτερικά ενός κράτους, αν και το ισλαμικό καθεστώς προσπαθεί να μην τον μνημονεύει αναλυτικά, λόγω του κοσμικού χαρακτήρα της κυβέρνησης του. Για περισσότερες πληροφορίες, δες **Abrahamian, Ervand, *Iran Between Two Revolutions* , Princeton University Press 1982**

επαναστατικούς τόνους και η Δαμασκός δεν ήθελε την ισλαμοποίηση του Λιβάνου. Εντούτοις, έγιναν αμοιβαίοι συμβιβασμοί στα πλαίσια των αμοιβαίων συμφερόντων και των κοινών εχθρών στην γεωπολιτική σκακιέρα της Μέσης Ανατολής²³.

Ο Άσαντ είδε την Χεζμπολλάχ ως μέσο παρενόχλησης των ισραηλινών ενόπλων δυνάμεων, αλλά και ως σημαντικό κομμάτι της συνεργασίας με το Ιράν. Όπως και με τις παλαιστινιακές ομάδες, ο Άσαντ ήταν πρόθυμος να στηρίξει μια οργάνωση μέχρι ενός σημείου. Όταν έβλεπε ότι οι κινήσεις της βλάπτουν τους συριακούς πολιτικούς σχεδιασμούς, μπορούσε άνετα να «τρίξει τα δόντια». Το διάστημα 1986-1989, ο Σύρος Πρόεδρος προειδοποιεί την Χεζμπολλάχ ότι θα πρέπει να δρα ως μια λιβανέζικη πολιτική οργάνωση και όχι ως μέσο προώθησης των ιρανικών επιδιώξεων²⁴. Υπό αυτό το κλίμα, η συιτική οργάνωση αποδέχτηκε την διατήρηση της εύθραυστης(και αποδεκτής από την Δαμασκό)λιβανέζικης κυβέρνησης, με αντάλλαγμα την διατήρηση της επιρροής της στο νότιο τμήμα της χώρας.

Το τρίγωνο Χεζμπολλάχ-Συρία-Ιράν αποτέλεσε ένα διπλωματικό σχήμα όπου ο Σύρος ηγέτης θα έπρεπε να κρατά τις σωστές ισορροπίες, έτσι ώστε και η Συρία να είναι ισότιμος συνεργάτης της Τεχεράνης, αλλά και η Χεζμπολλάχ να παραμείνει ένα εργαλείο ευκόλως ελεγχόμενο. Το σχήμα αυτό παρέμεινε και όταν ο Μπασάρ Αλ Άσαντ διαδέχτηκε τον πατέρα του το 2000, αλλά η Συρία άρχισε σταδιακά να αποδυναμώνεται στην δεκαετία του 2000.

Η δολοφονία Χαρίρι το 2005 αποτέλεσε την αρχή του τέλους για την συριακή στρατιωτική παρουσία στην χώρα, καθώς ο συριακός στρατός υποχρεώθηκε σε υποχώρηση μετά από διεθνείς πιέσεις, που χρέωσαν την δολοφονία στην ηγεσία της Δαμασκού. Από την στιγμή της απόσυρσης του συριακού στρατού από τον Λίβανο, η ηγεσία της Δαμασκού βρέθηκε να εξαρτάται από την Χεζμπολλάχ, καθώς αποτελούσε τον μοναδικό, σταθερό πολιτικό σύμμαχο της Συρίας στην λιβανέζικη πολιτική σκηνή. Η Συρία παρέμεινε ο ενδιάμεσος ανάμεσα στο Ιράν και στην Χεζμπολλάχ(όπου ιρανικά όπλα περνάγανε μέσω Συρίας για τον Λίβανο), αλλά οι χειρισμοί του Μπασάρ έχουν καταστήσει την Συρία ως το αδύναμο μέλος αυτή της συνεργασίας. Την επομένη της σύγκρουσης Χεζμπολλάχ-Ισραήλ το 2006, ο Μπασάρ, εντυπωσιασμένος από την νίκη της οργάνωσης, δέχτηκε να συναντήσει από κοντά τον ηγέτη της οργάνωσης, Χασάν Νασράλλαχ. Ο Χαφέζ δεν δέχτηκε ποτέ να συναντήσει τα ηγετικά στελέχη της Χεζμπολλάχ, καθώς την θεωρούσε εργαλείο και όχι ισότιμο συνομιλητή. Αντίθετα, ο Μπασάρ δέχτηκε τον νικητή Νασράλλαχ ως ισότιμο αρχηγό κράτους, πράγμα αδιανόητο την εποχή της ηγεσίας της χώρας από τον πατέρα του²⁵.

Η εξέγερση της 15ης Μαρτίου του 2011, στα πλαίσια της «Αραβικής Άνοιξης», αποτέλεσε διπλωματικό και στρατηγικό υποβιβασμό της Συρίας. Με την κατάσταση αβέβαιη και ρευστή και μέσα σε ένα πλαίσιο διπλωματικής απομόνωσης, το καθεστώς Άσαντ εξαρτάται πλήρως από την υλική στήριξη του Ιράν και την φημολογούμενη δράση μαχητών της Χεζμπολλάχ εντός συριακού εδάφους προς στήριξη του καθεστώτος, σύμφωνα πάντα με τα διεθνή μέσα²⁶. Ο άξονας Ιράν – Συρία – Χεζμπολλάχ δεν αποτελεί πια ένα διπλωματικό μέσο επιρροής, άλλα την μόνη ελπίδα να αντέξει το μπααθικό καθεστώς την εμφύλια σύγκρουση.

²³ Δημήτρης Παπανδρέου, *Συρία-Ο Κοντινός μας Άγνωστος*, εκδόσεις Επικοινωνίες, Αθήνα 2002, σελ.50-54

²⁴ Παπανδρέου, σελ 52

²⁵ Barry Rubin, *The Truth About Syria*, Palgrave Macmillan, New York 2007, σελ. 142

²⁶ <http://www.timesofisrael.com/hezbollah-sent-5000-fighters-to-help-assad-daily-reports/#comments>

Συρία και PKK

Η σχέση της Συρίας με το PKK(Εργατικό Κόμμα Κουρδιστάν),όπως και αυτή με την Χεζμπολλάχ, αποτελεί κομμάτι ενός ευρύτερου πολιτικού και στρατηγικού παιχνιδιού που αφορά τις διμερείς σχέσεις μεταξύ Συρίας και Τουρκίας.Οι σχέσεις των δύο χωρών ξεκινάνε από το κοινό οθωμανικό παρελθόν, αλλά υπήρξαν αρκετοί εξωγενείς παράγοντες που θα διαμόρφωναν την πορεία των διμερών σχέσεων τους.

Ο πρώτος παράγοντας αφορά την διαμόρφωση των κοινών τους συνόρων. Τα σύνορα δεν διαμορφώθηκαν μεταξύ δύο ισότιμων και κυρίαρχων κρατών, αλλά καθορίστηκαν από τρίτους και συγκεκριμένα από την Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο που μοιράσανε τα εδάφη της πρώην Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Τα σύνορα που προέκυψαν ήταν τεχνητά και καθόλου ευνοϊκά για την συριακή πλευρά. Η περιοχή της Αλεξανδρέττας είναι μια από τις πιο εύφορες περιοχές στην Νοτιοδυτική Μέση Ανατολή, μαζί με τα Υψίπεδα του Γκολάν, την κοιλάδα Μπεκάα και την περιοχή στο τρίγωνο Χομς – Χαμά – Ταρτούς. Με την κοιλάδα Μπεκάα να είναι κομμάτι του Λιβάνου, τα Υψίπεδα του Γκολάν να ελέγχονται από το Ισραήλ μετά το 1967 και με την Αλεξανδρέττα να ανήκει στην Τουρκία, η Δαμασκός δέχεται πιέσεις στο να βρει ζώνες και περιοχές που θα καλύψουν τις οικονομικές ανάγκες του συριακού λαού.

Η τεχνική οριοθέτηση των συνόρων δεν αφορά μόνο τις εύφορες περιοχές, αλλά και την έξοδο προς την θάλασσα. Ο περιορισμός της συριακής ακτογραμμής με την απώλεια της Αλεξανδρέττας, μειώνει τα λιμάνια και τις παράκτιες περιοχές που θα μπορούσε να αξιοποιήσει η Συρία για εμπορικούς σκοπούς και παράλληλα δημιουργεί ένα αίσθημα ανασφάλειας και περιχαράκωσης²⁷.

Ο δεύτερος παράγοντας είναι πολιτικός και αφορά τις επιλογές των δύο κρατών κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Η Τουρκία, ανάμεσα στην Ασία και στην Ευρώπη, αποτελεί σημαντικό γεωπολιτικό ατού για κάθε σημαντική συμμαχία. Ο φιλοδυτικός και εκσυγχρονιστικός χαρακτήρας του Κεμαλισμού, μαζί με την γεωγραφική θέση της χώρας(γεινίαση με τον αραβικό κόσμο και με την ΕΣΣΔ μέσω του Καυκάσου), έσπρωξαν την Τουρκία στο πλευρό της Δύσης και του Βορειοατλαντικού Συμφώνου. Αντίθετα, η Συρία, μια χώρα που γεινιάζει με τα παλαιστινιακά εδάφη και μπλέχτηκε άμεσα στην αραβοϊσραηλινή διένεξη, εντάχθηκε στο σοβιετικό στρατόπεδο. Βέβαια, αυτή η ένταξη δεν είχε την αμεσότητα της τουρκικής πρόσδεσης στην Δύση(η Συρία δεν εντάχθηκε στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας και δεν μοιραζόταν το πολιτικό σύστημα του Μαρξισμού-Λενινισμού), παρόλα αυτά, η Δαμασκός θα αποτελούσε σταθερό σύμμαχο της Μόσχας στην περιοχή, σε αντάλλαγμα φυσικά υλική και στρατιωτική βοήθεια προς εξισορρόπηση του Ισραήλ. Αυτός ο πολιτικός διαχωρισμός παραμένει και μεταψυχροπολεμικά, καθώς η Τουρκία παραμένει σημαντικό κομμάτι του αμερικανικού αμυντικού δόγματος στην περιοχή, ενώ η Συρία αντιμετωπίζεται ως κράτος «αντιδυτικό» και «πατρόνας της Τρομοκρατίας»

Η βασική όμως διαφορά μεταξύ Δαμασκού και Άγκυρας είναι η αξιοποίηση των υδάτινων πόρων του Ευφράτη. Η Συρία, όπως και το Ιράκ, εξαρτάται από την ροή του Ευφράτη και τους παραποτάμους του για την κάλυψη αγροτικών και άλλων αναγκών. Η Τουρκία έχει φιλόδοξα προγράμματα για την εκμετάλλευση του ποταμού, με πιο γνωστό το Νοτιοανατολικό Πρότζεκτ της Ανατολίας(Guneydogu

²⁷ Παπανδρέου, σελ. 55-61

Anadolu Projesi – GAP), το οποίο περιλαμβάνει και μια σειρά από φράγματα που θα αξιοποιούν την ροή του Τίγρη και του Ευφράτη για ενεργειακές και γεωργικές ανάγκες. Φυσικά το συγκεκριμένο πρόγραμμα θεωρήθηκε απειλητικό για τους γείτονες της Τουρκίας.

Η Δαμασκός, για να ασκήσει πιέσεις, αποφάσισε να ποντάρει στο κουρδικό χαρτί και συγκεκριμένα στο PKK, που ήταν μια από τις πιο δραστήριες οργανώσεις στον ένοπλο αγώνα για το Κουρδικό. Από την άφιξη του Αμπντουλλάχ Οτσαλάν(ηγέτη του PKK) στην Συρία το 1979, η Δαμασκός εξασφάλισε στην οργάνωση οικονομική, στρατιωτική και λογιστική υποστήριξη, καθώς και χώρους για να στεγάσουν τα αρχηγεία τους και τα στρατόπεδα εκπαίδευσής νέων μαχητών. Την δεκαετία του '80, την εποχή που στην Τουρκία θεμελιωνόταν η στρατιωτική κυβέρνηση, η Συρία μετέφερε μεγάλο μέρος των μαχητών του PKK στην Κοιλιάδα Μπεκάα του Λιβάνου²⁸.

Η ένταση μεταξύ Συρίας και Τουρκίας μειώθηκε την περίοδο του Πολέμου του Κόλπου(1991), καθώς και οι δύο κυβερνήσεις συμμετείχαν στον στρατιωτικό αντιρακινό συνασπισμό. Η Δαμασκός προχώρησε μέχρι και στην αναγνώριση του PKK ως «παράνομης οργάνωσης». Η Άγκυρα και η Δαμασκός είχαν μέχρι και «κοινή φωνή και άποψη» στο θέμα δημιουργίας κουρδικού κράτους στο Β.Ιράκ, καθώς ήταν αρνητικές σε μία πιθανότητα διάλυσης του Ιράκ(γεγονότος που θα απειλούσε σε αφύπνιση και τους δικούς τους κουρδικούς πληθυσμούς).

Αυτή η περίοδο σύμπνοιας μεταξύ των δύο χωρών χάθηκε όταν υποχώρησε ο κίνδυνος δημιουργίας κουρδικού κράτους στο Β.Ιράκ. Η Δαμασκός άρχισε ξανά να χρησιμοποιεί το PKK ως μοχλό πίεσης προς την Άγκυρα. Η ένταση έφτασε στα άκρα το 1998, όταν έφτασε η Τουρκία να απειλεί την Συρία με πόλεμο. Ο λόγος που η Άγκυρα αποφάσισε να κινηθεί με τέτοια αποφασιστικότητα οφείλεται στην στενή στρατιωτική συνεργασία ανάμεσα σε Τουρκία και Ισραήλ, συνεργασία που έδινε και στις δύο χώρες την αυτοπεποίθηση να λύσουν αρκετά ζητήματα με δυναμικό τρόπο. Ο Άσαντ προσπάθησε να αποτρέψει την συνεργασία των δύο χωρών, κάνοντας επίκληση στον κοινό μουσουλμανικό χαρακτήρα μεταξύ Τουρκίας και Συρίας, αλλά τα οφέλη μιας συνεργασίας με το Ισραήλ ήταν σημαντικά για να την εγκαταλείψει η Άγκυρα. Ο Σύρος Πρόεδρος έφτασε μέχρι και σε μια προσπάθεια εξομάλυνσης των συροϊρακινών σχέσεων ώστε να υπάρξει ένα διπλωματικό αντιστάθμισμα έναντι των τουρκικών κινήσεων. Βλέποντας ότι δεν υπήρχε άλλος τρόπος αποτροπής μιας ένοπλης σύγκρουσης, ο Άσαντ προχώρησε στην απομάκρυνση του Οτσαλάν από την χώρα και την απαγόρευση εγκατάστασης του PKK στα εδάφη της Συρίας.

²⁸ Omer Taspinar, *Kurdish Nationalism and Political Islam in Turkey- Kemalist Identity in Transition*, Taylor & Francis Group, New York 2005, σελ. 182

Ιράν

Το Ιράν μονοπωλεί μέχρι και σήμερα την διεθνή ειδησεογραφία, αλλά και την ακαδημαϊκή κοινότητα, με μελέτες και αναλύσεις σχετικά με την εξέλιξη, τους στόχους και την στρατηγική της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν (όπως είναι το επίσημο όνομα της χώρας). Αυτό το μεγάλο ενδιαφέρον ακαδημαϊκών, δημοσιογράφων, αλλά και διάφορων policy makers, οφείλεται τόσο στον στόχο της ιρανικής ηγεσίας για απόκτηση πυρηνικής τεχνογνωσίας (οι Ηνωμένες Πολιτείες υποστηρίζουν ότι αυτή η στρατηγική αποσκοπεί στην απόκτηση πυρηνικών όπλων), όσο και στην δραστήρια στήριξη της Τεχεράνης σε ένοπλα ισλαμικά κινήματα, φυσικά σύμφωνα πάντα με τις αμερικανικές εκτιμήσεις και αναλύσεις.

Πράγματι, σύμφωνα με τις αμερικανικές εκτιμήσεις, το Ιράν είναι ένα από τα πιο δραστήρια κράτη στην στήριξη της τρομοκρατίας. Υποστηρίζεται ότι έχει εξοπλίσει, εκπαιδεύσει και οργανώσει διάφορες ένοπλες ομάδες εδώ και χρόνια. Η στήριξη αυτή δεν περιορίζεται μόνο σε ένοπλες ομάδες στην περιοχή του Περσικού Κόλπου, αλλά διευρύνεται και στον Λίβανο, την Βοσνία, τις Φιλιππίνες κοκ¹.

Ιστορική εξέλιξη της χώρας- Από τον Σάχη μέχρι την Ισλαμική Επανάσταση του 1979

Το Ιράν, λόγω γεωγραφίας και φυσικών πόρων (δεύτερη σε κοιτάσματα φυσικού αερίου και τρίτη σε κοιτάσματα πετρελαίου²) αποτέλεσε το επίκεντρο ανταγωνισμών μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων.³

Ιστορική χώρα, με έναν από τους παλαιότερους πολιτισμούς, η σύγχρονη ιστορία της πάλαι ποτέ Περσίας, ξεκινά το 1925. Εκείνη την χρονιά έχουμε την ανατροπή της δυναστείας Καζάρ (1796-1925) από τον Ρέζα Χαν Παχλεβί, πρώτο Σάχη (βασιλιάς) και ιδρυτή της δυναστείας Παχλεβί. Ο νέος Σάχης προχώρησε σε μεταρρυθμίσεις που αποσκοπούσαν στον εκμοντερνισμό και την εκδυτικοποίηση της χώρας. Επί βασιλείας του, δημιουργήθηκε το πρώτο δυτικού τύπου αστικό δίκαιο στην χώρα, ιδρύθηκε η πρώτη εθνική τράπεζα και βελτίωσε τους τρόπους διαζυγίων ώστε να είναι πιο ευνοϊκά για τις γυναίκες (οι οποίες δεν ήταν πια υποχρεωμένες να φοράνε μαντίλα). Στην εξωτερική πολιτική, προσπάθησε να κρατήσει την χώρα του μακριά από την σοβιετική, αλλά και την δυτική επιρροή. Το 1935, αλλάζει επίσημα η ονομασία της χώρας από Περσία σε Ιράν (Γη των Αρίων⁴).

Η πολιτική ουδετερότητας κλονίστηκε κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Αν και ο Ρέζα Χαν απέφυγε να πάει με τους Συμμάχους ή τον Άξονα, η άρνηση του να διώξει τους Γερμανούς που βρίσκονταν στο έδαφος του Ιράν και η άρνηση του να

¹ Daniel Byman, *Deadly Connections: States that Sponsor Terrorism*, Cambridge University Press, New York 2007, σελ 79

² <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2178rank.html>

³ Το Ιράν (τότε Περσία) κατά τον 19^ο Αιώνα ήταν σημαντικό πεδίο ανταγωνισμού μεταξύ Ρωσίας και Μεγάλης Βρετανίας για τον έλεγχο της Κεντρικής Ασίας, με την Ρωσία να θέλει να επεκτείνει την επιρροή της προς τον νότο και με την Βρετανία να προσπαθεί να την εμποδίσει. Αυτός ο γεωπολιτικός ανταγωνισμός έμεινε γνωστός ως «Το Μεγάλο Παιχνίδι» (The Great Game)

⁴ Elton L. Daniel, *The History of Iran*, Greenwood Publishing Group, Westport, CT, 2001, σελ. 1-6

επιτρέψει τα συμμαχικά στρατεύματα να περάσουν μέσα από την χώρα, οδήγησαν στην ανατροπή του από τους Σοβιετικούς και τους Βρετανούς. Ο λόγος ήταν το ότι οι Σύμμαχοι χρειαζόντουσαν το Ιράν για να περνάνε υλική βοήθεια και ενίσχυση στους Σοβιετικούς. Με την φυγή του Ρέζα Χαν, νέος Σάχης του Ιράν έγινε ο γιος του, Μωχάμεντ Ρέζα Παχλεβί.

Ο νεαρός Σάχης θα συνέχιζε και σε μεγάλο βαθμό θα επέκτεινε τις μεταρρυθμίσεις στην χώρα. Όμως το 1951, θα συνέβαινε ένα γεγονός που θα επηρέαζε καθοριστικά την πορεία της χώρας. Αυτό ήταν η εκλογή του Μωχάμεντ Μοσαντέκ.

Μετά τον πόλεμο, είχε αρχίσει να εμφανίζεται τόσο στο Ιράν, όσο και στις υπόλοιπες περιοχές του πλανήτη που βρίσκονταν σε κάποια μορφή αποικιακής εξάρτησης, ένα ρεύμα χειραφέτησης από τις αποικιακές δυνάμεις. Στην περίπτωση του Ιράν, η πετρελαϊκή βιομηχανία ήταν υπό τον έλεγχο της (βρετανικών συμφερόντων) Αγγλοπερσικής Εταιρίας Πετρελαίου. Η άνοδος στην πρωθυπουργία του Μοσαντέκ τόνωσε τους ευσεβείς πόθους των Ιρανών (τόσο των εκσυγχρονιστών, όσο και των συντηρητικών) για απαλλαγή της χώρας από την ξένη επιρροή, αλλά και από τις παλιές πολιτικές ελίτ⁵. Η εθnicoποίηση της Εταιρίας προκάλεσε αντιδράσεις στους Δυτικούς, που υπό το πρίσμα του Ψυχρού Πολέμου, τέτοιες κινήσεις υπονόμειναν τα συμφέροντά τους, αλλά γεννούσε και φόβους για πιθανή «σοβιετικοποίηση» της χώρας. Ο φόβος για πιθανή διείσδυση των Σοβιετικών στην πολιτική σκηνή του Ιράν, στηρίχτηκε στο γεγονός ότι το κόμμα Τουντέχ (το Ιρανικό Κομμουνιστικό Κόμμα) ήταν μία από τις δυνάμεις που στήριζε τον πρωθυπουργό⁶.

Όταν η κυβέρνηση του Ιράν διέκοψε κάθε διπλωματική σχέση με την Βρετανία, το Λονδίνο προσπάθησε να πείσει την Ουάσινγκτον για την ανάγκη ανατροπής του ιρανού Πρωθυπουργού. Η στάση της Ουάσινγκτον δεν ήταν θετική σε κάτι τέτοιο, αλλά η στάση της άρχισε να αλλάζει με την εκλογή του Προέδρου Αϊζενχάουερ το 1952.

Οι προσπάθειες του Μοσαντέχ για περισσότερες αρμοδιότητες και εξουσίες (ώστε να προχωρήσουν οι μεταρρυθμίσεις) οδήγησαν στην σταδιακή πολιτική απομόνωση του. Το Τουντέχ ήταν εχθρικό, με σταδιακές απεργίες και προκλήσεις αναταραχών, ενώ ο βασικός σύμμαχος του Μοσαντέχ, ο σίιτης κληρικός, Αμπόλ-Γκασέμ Χασάνι, αποφάσισε να διαχωρίσει την θέση του και να εναντιωθεί στις προσπάθειες του Πρωθυπουργού ώστε οι έκτακτες εξουσίες του να διατηρηθούν για άλλο έναν χρόνο.

Χωρίς πολιτικούς συμμάχους στο εσωτερικό και στο εξωτερικό, το έδαφος ήταν πια πρόσφορο για την δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών για την ανατροπή του ιρανού Πρωθυπουργού. Οι Αμερικανοί και οι Βρετανοί προσπάθησαν να προσεταιρισθούν τον Σάχη, με σκοπό να καθαιρέσει τον Μοσαντέχ. Ο Σάχης όμως, φοβότανε τον αντίχτυπο μιας τόσο αντιδημοφιλούς κίνησης. Τελικά, μετά από πιέσεις και δωροδοκίες στενών συγγενών του μονάρχη⁷, ο Σάχης προχώρησε στο να δώσει

⁵ Ali M. Ansari, *Modern Iran Since 1921-The Pahlavis and After*, Pearson Education Limited, Edinburg Gate, Essex, 2003, σελ. 113

⁶ Το Τουντέχ, σε αντίθεση με τα όσα πίστευαν τότε οι Δυτικοί, δεν ήταν σταθερός σύμμαχος του Μοσαντέχ. Αν και στήριζε τον Πρωθυπουργό στην πολιτική κρίση του 1952 (αφορούσε την συνταγματική αναθεώρηση σχετικά με το αν ο Υπουργός Αμύνης θα έπρεπε να διορίζεται από τον Σάχη ή τον Πρωθυπουργό), εντούτοις το κόμμα αντιμετώπιζε με καχυποψία τον Μοσαντέχ, που τον αποκαλούσε «πράκτορα του αμερικανικού ιμπεριαλισμού», λόγω του αντικομμουνισμού και της ουδέτερης εξωτερικής πολιτικής του.

⁷ Οι Ηνωμένες Πολιτείες δωροδότησαν την αδερφή του Σάχη, Ασράφ, ώστε να μεταπείσει τον νεαρό μονάρχη υπέρ της ανατροπής του Μοσαντέχ. Για περισσότερες πληροφορίες δεξ **Stephen Kinzer, All**

την έγκριση ανατροπής του Πρωθυπουργού. Απάλλαξε τον Μοσαντέχ από την πρωθυπουργία και για προληπτικούς λόγους, ο Σάχης εγκατέλειψε την χώρα(πρώτα για την Βαγδάτη και μετά για την Ρώμη). Ταραχές μεταξύ αντιμοναρχικών και φιλομοναρχικών ξέσπασαν. Αυτό έδωσε αφορμή στον στρατηγό Ζαχεντί(ο οποίος χρηματοδοτούνταν από την CIA)στο να προχωρήσει σε πραξικόπημα και να τελειώσει την περίοδο της κοινοβουλευτικής μοναρχίας στο Ιράν. Ο Μοσαντέχ συνελήφθη και ο Σάχης επέστρεψε στο Ιράν.

Τα γεγονότα του 1953 είχαν σημαντικές συνέπειες στην εξέλιξη της χώρας. Στις εξωτερικές σχέσεις της χώρας, το Ιράν έγινε ένας από τους στενότερους συμμάχους των ΗΠΑ στην περιοχή, με την Ουάσινγκτον να αντικαθιστά την Βρετανία στον ρόλο του τοποτηρητή στην χώρα. Αν και η πετρελαϊκή βιομηχανία δεν επανιδιωτικοποιήθηκε, τα δυτικά οικονομικά συμφέροντα αποκαταστάθηκαν με την υπογραφή συμφωνιών μεταξύ της χώρας και οκτώ εταιριών πετρελαίου, όπου το κράτος θα λαμβάνει το 50% των κερδών. Επίσης, το Ιράν έγινε ένα από τα βασικά μέλη του Συμφώνου της Βαγδάτης, ενός μηχανισμού συλλογικής ασφάλειας κατά της «σοβιετικής επεκτατικότητας»⁸.

Στην εσωτερική πολιτική σκηνή, η κοινοβουλευτική εξουσία καταργήθηκε και ο Σάχης θα κυβερνούσε από δω και στο εξής μέσω διαταγμάτων. Ωστόσο, η ανάμειξη της Αμερικής στο πραξικόπημα του 1953 και η υπερβολική ελευθερία κινήσεων της Αμερικανικής Πρεσβείας στην χώρα, θα οδηγούσε σε ένα κύμα αντίδρασης κατά της μοναρχίας και των ΗΠΑ. Ο Αγιατολλάχ Ρουχολάχ Χομεινί, χαρισματική μορφή του σιτικού κλήρου, αντέδρασε έντονα, γεγονός που οδήγησε στην εξορία του, πρώτα στην Τουρκία, μετά στο Ιράκ και τέλος στην Γαλλία.

Με την εξουσία του πιο ισχυρή από ποτέ, ο Μωχάμεντ Ρέζα Παχλεβί προχώρησε το 1963 στην λεγόμενη «Λευκή Επανάσταση», ένα πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων που αποσκοπούσε στον εκδυτικισμό της χώρας, αλλά και την αποδυνάμωση των παραδοσιακών μεγαλοκτηματιών, ώστε να δημιουργηθούν νέα κοινωνικά στρώματα που θα στήριζαν την δυναστεία Παχλεβί. Η εισαγωγή δυτικών κοινωνικών πολιτικών και η αναδιανομή της γης προκάλεσαν αντιδράσεις στο πρόγραμμα, κυρίως από τον κλήρο και τους μεγαλοκτηματίες. Ειδικά για τον πρώτο, ο εξόριστος Χομεινί εξαπέλυε δριμεία κριτική προς τον Σάχη. Πέρα όμως από την οργή των παραδοσιακών τμημάτων της ιρανικής κοινωνίας, η μεσαία τάξη και τα εργατικά στρώματα ήταν εχθρικά προς την αυταρχική μοναρχική εξουσία⁹.

Η παρακμή της μοναρχίας ξεκίνησε με την πετρελαϊκή κρίση του 1974. Χάρη σε αυτή, τα έσοδα του κράτους πήγαν από τα 4 δις στα 20 δις. Τα πετροδολάρια από τα κέρδη πήγαν στα χέρια μιας μικρής ελίτ, ενώ ο Σάχης κατασπατάλησε αρκετά από αυτά αγοράζοντας αμερικανικά όπλα υψηλής τεχνολογίας. Αν και ο στρατός του Ιράν απέκτησε τέτοια ισχύ ώστε να θεωρείται ο «χωροφύλακας της Μέσης Ανατολής», τα όπλα αυτά δεν χρησιμοποιήθηκαν πουθενά, πέρα από την συλλογή τους για λόγους γοήτρου. Έτσι, αφέθηκαν στο να σκουριάζουν αχρησιμοποίητα¹⁰.

Από το 1977, η χώρα συνταράζεται από συχνές διαδηλώσεις και απεργίες. Η αντιπολίτευση κατά της μοναρχίας είναι ένα ετερόκλητο μείγμα. Το Τουντέχ

the Shah's Men-An American Coup and the Roots of Middle East Terrors, John Wiley & Sons, New Jersey, 2003, σελ 7

⁸ *Η Ισλαμική Δημοκρατία στο Ιράν και ο Πόλεμος Ιράν-Ιράκ*(2002), Η Μεγάλη Ιστορία του 20^{ου} Αιώνα(Τόμος 7, σελ. 91-96), Αθήνα, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.

⁹ Ali M. Ansari, *Modern Iran Since 1921-The Pahlavis and After*, Pearson Education Limited, Edinburg Gate, Essex, 2003, σελ. 147-157

¹⁰ Lutz Kleveman, *Το Νέο Μεγάλο Παιχνίδι-Αίμα και Πετρέλαιο στην Κεντρική Ασία*, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2005, σελ. 193

πρωτοστατεί στις απεργίες που γίνονται στα διυλιστήρια, ενώ στις φοιτητικές διαδηλώσεις συμμετέχουν άτομα που κινούνται στον φιλελεύθερο και σοσιαλιστικό χώρο. Οι οπαδοί του εξόριστου Χομεϊνί, αν και αρχικά είχαν μικρή συμμετοχή στις διαδηλώσεις, σταδιακά θα φτάνανε να γίνουν μια από τις κινητήριες δυνάμεις των αντι-μοναρχικών, κάτι που σαφώς βοήθησε και η χαρισματική και ευλαβική μορφή του ίδιου του Χομεϊνί.

Στις 20 Μαΐου 1978, ο σιιτικός κλήρος έχει ως αίτημα την εφαρμογή του μουσουλμανικού νόμου, ενώ ο εξόριστος Χομεϊνί, δυναμιτίζει το κλίμα με μηνύματα κατά του καθεστώτος του Σάχη. Η αστυνομική καταστολή γίνεται όλο και πιο έντονη, καθώς οι διαδηλώσεις έχουν επεκταθεί σε όλη την χώρα. Στις 8 Σεπτεμβρίου, ημέρα Παρασκευή και ημέρα προσευχής για τους μουσουλμάνους, η πρωτεύουσα συγκλονίζεται από μια μαζική αντικυβερνητική συγκέντρωση, κατά την διάρκεια της οποίας πεθαίνουν από αστυνομικά και στρατιωτικά πυρά 87 άνθρωποι και τραυματίζονται 205, σύμφωνα με τις κυβερνητικές πηγές. Η αντιπολίτευση μιλά για μεγαλύτερο ρυθμό απωλειών από αυτών που υποστηρίζει η κυβέρνηση. Υποστηρίζει ότι 4000 άνθρωποι σκοτώθηκαν εκείνη την μέρα.

Όποιος και να είναι ο πραγματικός αριθμός των θυμάτων, η μέρα εκείνη πέρασε στην ιστορία ως «η Μαύρη Παρασκευή» και έθεσε τέλος στις προσδοκίες για ειρηνική αλλαγή και μεταρρυθμίσεις¹¹. Η μοναρχία και οι διαδηλωτές θα βρίσκονταν πια σε κατάσταση ανοικτού πολέμου με μόνες πιθανές λύσεις τερματισμού των ταραχών να είναι ή η επαναστατική ανατροπή της μοναρχίας ή μια βίαιη και κατασταλτική αντεπανάσταση. Υπό αυτό το πρίσμα, η πολιτική κυβέρνηση αντικαθίσταται από μια στρατιωτική, με πρωθυπουργό τον στρατηγό Αζχάρι.

Στις 11 Δεκεμβρίου, ο μουσουλμανικός κλήρος οργανώνει μεγάλη αντικαθεστωτική διαδήλωση στην Τεχεράνη, ενώ μαζικές απεργίες παραλύουν την οικονομία της χώρας. Στις 31 του ίδιου μήνα, η στρατιωτική κυβέρνηση παραιτείται και σχηματίζεται μια νέα πολιτική κυβέρνηση υπό τον Σαπούρ Μπαχτιάρ, ο οποίος ήταν υπουργός επί Μοσαντέχ και μία από τις μετριοπαθείς προσωπικότητες της αντιπολίτευσης. Η πρωθυπουργία Μπαχτιάρ ήταν η τελευταία ελπίδα του Σάχη για εκτόνωση των αναταραχών και για τον περιορισμό του κλήρου. Εντούτοις, η κατάσταση ήταν μη αναστρέψιμη. Στις 11 Ιανουαρίου του 1979, ο Σάχης εγκαταλείπει την χώρα με το πρόσχημα διακοπών στο εξωτερικό, σηματοδοτώντας τόσο το τέλος της δυναστείας Παχλεβί, όσο και το τέλος της μοναρχίας στο Ιράν. Στην 1 Φεβρουαρίου, ο Αγιατολλάχ Χομεϊνί επιστρέφει θριαμβευτικά στην Τεχεράνη και έχοντας τη λαϊκή υποστήριξη, σχηματίζει ισλαμική κυβέρνηση υπό τον Μεχντί Μπαζαργκάν, επίσης πρώην μέλος της κυβέρνησης Μοσαντέχ.

Με την μοναρχία να αποτελεί παρελθόν, άρχισαν οι εσωτερικές συγκρούσεις εντός των επαναστατών. Οι οπαδοί του Χομεϊνί υπερίσχυσαν σε αριθμούς και κινητοποίηση έναντι των μη ισλαμικών πολιτικών παρατάξεων. Ειδικά τα κόμματα και οι πολιτικοί μη θρησκευτικού χαρακτήρα, θεωρούσαν ότι η Επανάσταση εκφυλιζόταν από τους Ισλαμιστές¹². Θεωρούσαν ότι ο ηλικιωμένος Χομεϊνί(που ήταν πια ο ανώτατος θρησκευτικός ηγέτης της χώρας) θα λειτουργούσε ως μια πνευματική μορφή της Επανάστασης και ότι δεν υπήρχε κάποια πολιτική ατζέντα. Η μετριοπαθής πολιτική Μπαζαργκάν ηττήθηκε, καθώς οι πολιτικοί συσχετισμοί δεν την ευνοούσαν και είχε να κάνει με έναν αποφασισμένο αντίπαλο.

Με την πολιτική ήττα των μετριοπαθών, ο Χομεϊνί προχωρά στην «ισλαμοποίηση» της χώρας και την δημιουργία της Ισλαμικής Δημοκρατίας.

¹¹ Abrahamian, Ervand, *Iran Between Two Revolutions*, Princeton University Press 1982, σελ. 516

¹² Zabih Sepehr, *Iran Since the Revolution*, Johns Hopkins Press 1982, σελ. 2

Επιβάλλονται μια σειρά μέτρων, όπως η υποχρεωτική χρήση της μαντίλας(τσαντόρ) από τις γυναίκες, ενώ κάνουν και την εμφάνιση τους οι «Φρουροί της Επανάστασης», που είναι ομάδες ισλαμιστών φοιτητών πιστών στις αρχές της ισλαμικής επαναστατικής εξουσίας. Την 1^η Απριλίου του 1979, μετά από δημοψήφισμα, το Ιράν είναι και επίσημα Ισλαμική Δημοκρατία. Συνταγματικά, αυτό θα κατοχυρωθεί οριστικά τον Δεκέμβριο του 1979, καθώς από τον Ιούλιο του ίδιου χρόνου, είχε ξεκινήσει μια έντονη διαδικασία παρουσίασης και αναθεώρησης αρκετών συνταγματικών χαρτών, ώστε να συμφωνήσει το σύνολο των πολιτικών δυνάμεων στην τελική μορφή της Ισλαμικής Δημοκρατίας.

Η Κατάληψη της Αμερικανικής Πρεσβείας και η αρχή της κόντρας μεταξύ ΗΠΑ-Ιράν

Η καθεστωτική αλλαγή, που προκάλεσε η Επανάσταση, έδωσε νέα ώθηση στον αντιαμερικανισμό της Ιρανικής κοινωνίας. Οι μνήμες από την μακροχρόνια επιρροή της Ουάσινγκτον στα πολιτικά θέματα στην χώρα, ήταν νωπές. Ήδη το νέο καθεστώς άρχισε να χρησιμοποιεί εχθρικούς χαρακτηρισμούς κατά της Αμερικής, αποκαλώντας την « Ο Μεγάλος Σατανάς». Το γεγονός που θα ξεκινούσε αρχικά την ένταση ήταν η απόφαση του Αμερικανού Προέδρου, Τζίμυ Κάρτερ, να αποδεχτεί τον, βαριά άρρωστο, Σάχη και να νοσηλευτεί σε αμερικανικό νοσοκομείο. Στις 4 Νοεμβρίου, δύο εβδομάδες μετά από την πρωτοβουλία του Αμερικανού Προέδρου, 500 ένοπλοι Ιρανοί φοιτητές εισήλθαν μαινόμενοι στο κτίριο της Αμερικανικής Πρεσβείας και συνέλαβαν όλο το προσωπικό, ως αντίποινα για την ενέργεια στήριξης του έκπτωτου μονάρχη από την Ουάσινγκτον. Οι ριζοσπάστες φοιτητές κρατούσαν 70 Αμερικανούς ομήρους και απαιτούσαν την επιστροφή του Μωχάμεντ Ρέζα Παχλαβί, για να δικαστεί από την νέα επαναστατική κυβέρνηση.

Η κατάληψη της Αμερικανικής Πρεσβείας δεν ήταν μια καλά οργανωμένη κίνηση και η αρχική πρόθεση των φοιτητών ήταν να έχει σύντομη διάρκεια. Τα δεδομένα όμως άλλαξαν, καθώς η κίνηση αυτή αποδείχτηκε αρκετά δημοφιλής στο εσωτερικό, ενώ ο ίδιος ο Χομεϊνί πρόσφερε την υποστήριξη του¹³. Χαρακτήρισε μάλιστα την Πρεσβεία ως «φωλιά των Κατασκόπων»¹⁴. Με σημαία τον αντιαμερικανισμό, ο Χομεϊνί και οι ριζοσπαστικοί θα μπορούσαν να κατηγορήσουν τους διαφωνούντες με την πολιτική τους, ως πράκτορες της Ουάσινγκτον.

Με την πάροδο του καιρού και ενώ το θέμα είχε πάρει διαστάσεις στα διεθνή ΜΜΕ, 14 όμηροι απελευθερώθηκαν για «ανθρωπιστικούς λόγους» και άλλοι έξι Αμερικανοί φυγαδεύτηκαν εκτός Ιράν τον Ιανουάριο του 1980, αφού είχαν καταφέρει να διαφύγουν στην καναδική Πρεσβεία¹⁵. Παρ' όλα αυτά, ο Χομεϊνί συνέχισε να

¹³ **Mark Bowden, *Guests of the Ayatollah: The Iran Hostage Crisis: The First Battle in America's War with Militant Islam*, Grove Press 2006, σελ. 11.** Έχει ενδιαφέρον το πώς ο ιδεολογικός οραματισμός του σιτικού κλήρου απέκτησε μια δυναμική και μια ζωτικότητα από την ριζοσπαστικότητα της νεολαίας που στήριξε την Επανάσταση. Η μεσσιανική αντίληψη των κληρικών(που βλέπανε την Ιστορία μέσα από το πρίσμα του Σιτικού Ισλάμ) σε συνδυασμό με την ενεργητικότητα της νεολαίας και την επιθυμία της για αλλαγή, θα συνδυάζοντουσαν αρμονικά και θα καθόριζαν την πορεία και την επιβίωση της νεαρής Ισλαμικής Δημοκρατίας.

¹⁴ "Federation of American Scientists on Espionage Den" - <http://www.fas.org/sgp/bulletin/sec70.html>
Ενδιαφέρον σύνδεσμος που αναλύει την προσπάθεια του προσωπικού της Πρεσβείας να καταστρέψει κείμενα που αφορούν τον ρόλο των ΗΠΑ στην ανατροπή Μοσαντέχ το 1953

¹⁵ Η επιχείρηση διάσωσης που έγινε με την συνεργασία της Καναδικής Κυβέρνησης και της CIA, ήταν αρκετά ευφάνταστη, καθώς είχε ως κάλυψη τα γυρίσματα μιας ταινίας επιστημονικής φαντασίας με το όνομα «Αργό». Περισσότερες λεπτομέρειες στην ιστοσελίδα του Foreign Affairs and International

παραμένει αδιάλλακτος στον χειρισμό της Κρίσης. Ο Κάρτερ, παρά την σκληρή στάση της Τεχεράνης, κατέβαλε κάθε δυνατή προσπάθεια για την επίλυση της Κρίσης με διπλωματικά μέσα.

Ο πρώτος που υποστήριξε μια σκληρή στάση ήταν ο τότε σύμβουλος Ασφαλείας των ΗΠΑ, Ζμπίγκνιου Μπρεζίνσκυ, ο οποίος και ανέθεσε στο Πεντάγωνο να διερευνήσει χωρίς χρονοτριβές όλα τα πιθανά σενάρια για μια στρατιωτική λύση απεμπλοκής των ομήρων. Ο σχεδιασμός αυτός θα οδηγούσε στην επιχείρηση «Eagle Claw», μιας ριψοκίνδυνης καταδρομικής επιχείρησης με σκοπό την διάσωση των ομήρων. Αρκετοί στρατιωτικοί πάντως, μαζί με τον Υπουργό Εξωτερικών, Σάιρους Βανς, εξέφρασαν τις επιφυλάξεις τους για την επιτυχία αυτής της επιχείρησης. Ο ίδιος ο Βανς, προτιμούσε μια διπλωματική λύση, όπου οι Ιρανοί θα απελευθέρωναν τους ομήρους αφού εξασφαλίζανε τα απαραίτητα ανταλλάγματα. Ήτανε τόσο σίγουρος για την αποτυχία του εγχειρήματος, που δεν περίμενε καν τα αποτελέσματα της επιχείρησης όταν δήλωσε την παραίτησή του¹⁶.

Τελικά, ένας συνδυασμός γεωγραφικών δυσκολιών, κακών υπολογισμών και λαθών από τους στρατιωτικούς, επιβεβαίωσε την άποψη του Βανς. Η επιχείρηση ήταν ένα στρατιωτικό φιάσκο, που στοίχισε οκτώ πτητικά μέσα, οκτώ ανθρώπινες ζωές, στέρησε την δυνατότητα επανεκλογής του Κάρτερ και έπληξε το γόητρο των ΗΠΑ ως υπερδύναμη. Η εικόνα των συντριμμιών των ελικοπτέρων και κυρίως τα απανθρακωμένα σώματα των πεσόντων στρατιωτών αποτέλεσε σημαντικό προπαγανδιστικό εργαλείο για την Τεχεράνη. Τελικά, η Κρίση των Ομήρων τελείωσε με διπλωματικά μέσα, λίγο καιρό πριν αναλάβει ο Ρόναλντ Ρέηγκαν την προεδρία των ΗΠΑ. Στις 20 Ιανουαρίου του 1981 και μετά από 444 μέρες υπό ομηρία, το Ιράν απελευθερώνει τους ομήρους σε αντάλλαγμα το «ξεπάγωμα» ιρανικών κονδυλίων ύψους 8 δισεκατομμυρίων δολαρίων που βρίσκονταν σε αμερικανικά πιστωτικά ιδρύματα.

Η Κρίση των Ομήρων έχει μεγάλη ιστορική σημασία. Αποτελεί το ξεκίνημα των εχθρικών σχέσεων μεταξύ Τεχεράνης και Ουάσινγκτον. Η στρατηγική αλλαγή που προκάλεσε η ανατροπή του Σάχη στην περιοχή, το πλήγμα που δέχτηκε η Ουάσινγκτον τόσο με την κατάληψη της Πρεσβείας της στην Τεχεράνη όσο και με την αποτυχημένη επιχείρηση «Eagle Claw» και η δυναμική του ισλαμικού φονταμενταλισμού μετά την ίδρυση της Ισλαμικής Τρομοκρατίας, θα δώσουν ένα νέο γεωπολιτικό ρόλο στο Ιράν. Έναν ρόλο που θα αφορά την διάδοση της επανάστασης στα γειτονικά κράτη με την στήριξη ένοπλων κινημάτων και ριζοσπαστών.

Ιράν και Χεζμπολλάχ

Η επιτυχία της Ιρανικής Επανάστασης άλλαξε δυναμικά τον πολιτικό χάρτη της Μέσης Ανατολής. Το πολιτικό Ισλάμ(οργανώσεις και κόμματα που θέλουν την οργάνωση της κοινωνίας με βάση τις διδαχές του Κορανίου)γενικά και το σιιτικό Ισλάμ ειδικά, βρήκανε στην Ιρανική Επανάσταση το πολιτικό πρότυπο που θα ενέπνεε περαιτέρω την πολιτική τους δραστηριότητα. Η Χεζμπολλάχ αποτελεί την

Trade Canada http://international.gc.ca/history-histoire/people-gens/ken_taylor.aspx?lang=eng&view=d. Η ταινία «Argo» του 2012, βασίζεται στα γεγονότα της συγκεκριμένης επιχείρησης διάσωσης.

¹⁶ Sean Wilentz, *The Age of Reagan: A History-1974-2008*, Harper Collins 2009, σελ. 119

εμβληματική περίπτωση οργάνωσης που θα συνδεόταν, ιδεολογικά και υλικά, με το Ιράν.

Οι σχέσεις του Ιράν με τον Λίβανο έχουν τις ρίζες τους αρκετούς αιώνες πριν την Ιρανική Επανάσταση. Όταν τον 16^ο Αιώνα οι ηγέτες του Ιράν ασπάστηκαν το σιτικό Ισλάμ, εμφανίστηκε ανάγκη έλευσης σιτών κληρικών, καθώς το Ιράν δεν είχε αρκετούς για να στηρίξουν την συγκεκριμένη μουσουλμανική σχέση. Ο Λίβανος πρόσφερε αυτούς τους κληρικούς που θα βοηθούσαν στην εδραίωση και αργότερα την εξάπλωση του σιτισμού και εκτός Ιράν. Η εξέλιξη αυτή βοήθησε στην δημιουργία προσωπικών και θρησκευτικών δικτύων μεταξύ των σιτικών θρησκευτικών κοινοτήτων. Παρ' όλα αυτά, οι Πέρσες μονάρχες δεν εκμεταλλεύτηκαν τα δίκτυα αυτά για να επέμβουν στα εσωτερικά του Λιβάνου¹⁷.

Ο εμφύλιος που ξέσπασε στον Λίβανο την δεκαετία του 1970 ως αποτέλεσμα του αδύναμου πολιτικού συστήματος στο εσωτερικό και της αραβοισραηλινής αντιπαράθεσης στο εξωτερικό, αποτέλεσε το γεγονός όπου οι διάφορες θρησκευτικές κοινότητες άρχισαν να οργανώνουν πολιτοφυλακές για να εξασφαλίσουν την ασφάλεια τους¹⁷. Η Χεζμπολλάχ, η πιο σημαντική σιτική οργάνωση του Λιβάνου, θα προκύψει ως αντιστάθμισμα στην Ισραηλινή εισβολή του 1982 στον Λίβανο. Γνωστή και ως επιχείρηση «Ειρήνη στην Γαλιλαία», ο ισραηλινός στρατός επεμβαίνει στα νότια εδάφη του Λιβάνου, με σκοπό να εξασφαλίσει τα βόρεια του Ισραήλ από επιθέσεις Παλαιστινίων ενόπλων, που χρησιμοποιούν τα εδάφη του Λιβάνου ως ορμητήριο κατά του Ισραήλ.

Οι πολιτικές και στρατιωτικές συνθήκες ήταν τέτοιες στον Λίβανο την συγκεκριμένη περίοδο που ευνοούσε τις επιδιώξεις του Ιράν για εξαγωγή του επαναστατικού μοντέλου του. Η Συρία αναζητούσε στηρίγματα μετά την Ισραηλινή επέμβαση που απειλούσε την επιρροή της Δαμασκού στον Λίβανο. Η συνεννόηση μεταξύ Δαμασκού και Τεχεράνης κατά του Ιράκ πρόσφερε μια πρώτης τάξεως ευκαιρία ώστε το Ιράν να αποκτήσει προγεφυρώματα στον Λίβανο. Η πρώτη κίνηση του Ιράν ήταν να τοποθετήσει 1000 μαχητές της Ισλαμικής Επαναστατικής Φρουράς¹⁸ στην κοιλάδα Μπεκάα¹⁹. Η κίνηση αυτή της Τεχεράνης δεν στρεφόταν μόνο κατά του Ισραήλ, αλλά και κατά του κυρίαρχου σιτικού κινήματος στον Λίβανο, το Αμάλ²⁰. Το Αμάλ είχε μια κοσμική πολιτική ατζέντα και ήταν πρόθυμο να συνεργαστεί με μετριοπαθείς πολιτικές οργανώσεις. Επίσης, ήταν εχθρικό στις προσπάθειες του Ιράν να το θέσει υπό τον έλεγχο του. Ο κατεξοχήν λόγος δημιουργίας της Χεζμπολλάχ ήταν ο πολιτικός περιορισμός του Αμάλ.

Οι Ιρανοί Φρουροί της Επανάστασης, σε συνεργασία με Σύρους αξιωματούχους, συγκεντρώσανε τις μικρότερες σιτικές ομάδες για την δημιουργία της οργάνωσης. Επίσης, το Ιράν έστειλε σίτες κληρικούς ώστε οι νεώτερες γενιές λιβανέζων σιτών να επηρεαστούν από την Ιρανική Επανάσταση. Η επιρροή της νέας οργάνωσης και του Ιράν ευνοήθηκε και από την δημιουργία ενός συστήματος κοινωνικής βοήθειας και φιλανθρωπίας που ενίσχυσε το γόητρο της Χεζμπολλάχ.

¹⁷ Daniel Byman, *Deadly Connections: States that Sponsor Terrorism*, Cambridge University Press, New York 2007, σελ. 80-81

¹⁷ Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με το θρησκευτικό και κοινωνικό μωσαϊκό του Λιβάνου, δες Michael Johnson, *All Honourable Men: The Social Origins of War in Lebanon*, I. B. Tauris 2002, σελ. 132-226.

¹⁸ Η εμπροσθοφυλακή του Ιρανικού θεοκρατικού καθεστώτος και συχνά εμπλεκόμενη με ζητήματα «εξαγωγής» του επαναστατικού καθεστώτος

¹⁹ Judith Palmer Harik, *Hezbollah-The Changing Face of Terrorism*, I.B. Tauris 2005, σελ.38-39

²⁰ Amal (Afwai-Al Muqwama al-Lubnaniya). Ιδρύθηκε το 1974. Μαζί με το Lebanese Shiite Islamic Council και το Movement of the Deprived ήταν η βάση της πολιτικοστρατιωτικής οργάνωσης της Λιβανέζικης σιτικής κοινότητας.

Σύντομα, η επιρροή της Χεζμπολλάχ μεγάλωσε τόσο στην Βηρυτό, όσο και στο νότιο τμήμα της χώρας, όπου το Αμάλ άρχισε να χάνει έδαφος και πολιτικό έλεγχο. Ενδεικτικό πάντως ήταν το γεγονός ότι παρά την σύγκρουση με το Αμάλ και με διάφορες άλλες μετριοπαθείς οργανώσεις, η Χεζμπολλάχ δεν μπλέχτηκε σε σύγκρουση με αντίπαλες και διαφορετικές θρησκευτικές ομάδες της χώρας.

Όσο αφορά την ένοπλη δράση της οργάνωσης, κατά την δεκαετία του '80, τόσο Ισραηλινοί, όσο και Δυτικοί δέχτηκαν επιθέσεις. Στην περίπτωση του Ισραήλ, τον Νοέμβριο του 1983, το αρχηγείο των Ισραηλινών αμυντικών δυνάμεων στην Τύρο καταστράφηκε, σκοτώνοντας 141 άτομα. Το συγκεκριμένο κτύπημα όπου χρησιμοποιήθηκε όχημα με εκρηκτικά, θα αποτελούσε το χαρακτηριστικότερο τρόπο δράσης της οργάνωσης. Γενικά, στην σύγκρουση στον Ν.Λίβανο κατά του Ισραήλ, η Χεζμπολλάχ θα χρησιμοποιούσε ένα μείγμα τρομοκρατικών χτυπημάτων και παραδοσιακού αντάρτικου πολέμου²¹.

Ωστόσο, η δράση δεν περιορίστηκε μόνο κατά του Ισραήλ. Την ίδια περίοδο, η δράση της Χεζμπολλάχ κατά Δυτικών στόχων της πρόσφερε την ένταξη στην λίστα των τρομοκρατικών οργανώσεων. Τον Απρίλιο του 1983, η Αμερικανική Πρεσβεία στην Βηρυτό και τον Οκτώβριο του ίδιου χρόνου, οι στρατώνες αμερικανών πεζοναυτών δέχτηκαν βομβιστικές επιθέσεις από την Χεζμπολλάχ. Πέρα από αμερικανικούς στόχους, την ίδια περίοδο δέχτηκαν επιθέσεις και Γάλλοι κυανόκρανοι. Επίσης, η οργάνωση είχε προβεί και σε αεροπειρατείες όπως του σκάφους TWA 847²².

Παρά την δυναμική της ένοπλη δράση, η οργάνωση έδειξε μια σημαντική ευελιξία εντός των ταραγμένων πολιτικών συσχετισμών στον Λίβανο, εξασφαλίζοντας έτσι μια ισχυρή θέση εντός των πραγμάτων. Αυτό δεν οφείλεται μόνο στον πολιτικό ρεαλισμό που δείχνει η ηγεσία της οργάνωσης, αλλά και στις λεπτές ισορροπίες που πρέπει να κρατήσουν οι πατρώνες της οργάνωσης, Συρία και Ιράν. Αν και η σκοπιά της συριακής υποστήριξης αφορά την ύπαρξη δυνάμεων που θα στήριζαν την παρουσία της Δαμασκού, η Τεχεράνη έχει έναν περισσότερο φιλόδοξο στόχο.

Όπως προαναφέρθηκε, το Ιράν ήταν η κινητήριος δύναμη στην δημιουργία της Χεζμπολλάχ, εκμεταλλευόμενο τόσο το χάος του Λιβανέζικου Εμφυλίου όσο και την Ισραηλινή επιχείρηση «Ειρήνη στην Γαλιλαία» ώστε να αποκτήσει επιρροή στην μεγάλη σιιτική κοινότητα της χώρας. Τα κίνητρα στην δημιουργία και την στήριξη της Χεζμπολλάχ είναι τόσο ιδεολογικά, όσο και πολιτικά

Στο ζήτημα της ιδεολογίας, η εξαγωγή της Ιρανικής Επανάστασης βοηθά τόσο στο να αποκτήσει η χώρα κύρος στο εξωτερικό, όσο και να αποκτήσει διπλωματικά ερείσματα εναντίων των εχθρών του καθεστώτος και της χώρας. Το γεγονός της επιτυχημένης αντίστασης κατά του Ισραήλ στον Νότιο Λίβανο δεν αφορά μόνο τοπική νίκη της Χεζμπολλάχ, αλλά και ευρύτερη νίκη του σιιτικού Ισλάμ και του καθεστώτος της Τεχεράνης. Και στο πολιτικό της σκέλος, η Χεζμπολλάχ ακολουθεί το μοντέλο του Ιράν, καθώς η ηγεσία της είναι κληρικοί και η δημιουργία ενός Ισλαμικού Κράτους στα πρότυπα του Ιράν ο τελικός σκοπός.

Πέρα από την εξαγωγή του πολιτικού μοντέλου της Ισλαμικής Δημοκρατίας, η Τεχεράνη χρησιμοποιεί την Χεζμπολλάχ ως μέσω έμμεσου πολέμου κατά των εχθρικών προς την Τεχεράνη κρατών. Τα τρομοκρατικά χτυπήματα κατά Αμερικανικών στόχων στον Λίβανο έχει να κάνει άμεσα με το εχθρικό κλίμα στις ιρανοαμερικανικές σχέσεις μετά το 1979. Τα χτυπήματα κατά των Γάλλων έχει να

²¹ Daniel Byman, *Deadly Connections: States that Sponsor Terrorism*, Cambridge University Press, New York 2007, σελ.86

²² Harvey Kushner, *Encyclopedia of Terrorism*, Sage Publications, Inc, 2006 σελ.166-168

κάνει με την υλική υποστήριξη που παρείχε το Παρίσι στο μπααθικό Ιράκ(εχθρό του Ιράν). Δεν πρέπει να παραβλεφθεί το γεγονός ότι το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράκ(με τον γαλλικής προελεύσεως πυρηνικό αντιδραστήρα Οσιράκ)είχε ως βασικό προμηθευτή το Παρίσι²³.

Η πολιτική προσεταιρισμού των ισλαμικών πληθυσμών στον Περσικό Κόλπο

Από την ίδρυση της, η Ισλαμική Δημοκρατία προσπάθησε να αποτελέσει πρότυπο για τους μουσουλμανικούς πληθυσμούς ως πολιτικό μοντέλο. Η φιλοδοξία αυτή έφερε την Τεχεράνη σε σύγκρουση με τα γειτονικά της κράτη, για πολλούς και διάφορους λόγους.

Μετά την επανάσταση του 1979, το Ιράν είδε την Σαουδική Αραβία ως τον φυσικό του αντίπαλο για τον έλεγχο του Ισλαμικού κόσμου. Η σουνιτική Σαουδική Αραβία, ως ο βασικός σπόνσορας του Ουαχαμπισμού²⁴, έδειξε έντονη εχθρότητα προς το σιιτικό Ισλάμ. Από την στιγμή που οι σιίτες μουσουλμάνοι άρχισαν να αποκτούν ένα εξωτερικό πρότυπο(το θεοκρατικό Ιράν και τις διδασκαλίες του Αγιατολλάχ Χομείνι), η ένταση μεταξύ των 2 όψεων του Ισλάμ θα καθόριζε και τις σχέσεις των 2 κρατών.

Το 1981 και το 1982, είχαμε σοβαρές συγκρούσεις μεταξύ σιιτών προσκυνητών στην Μέκκα(που διαδήλωναν κατά των Σαούντ) και των δυνάμεων ασφαλείας της Σαουδικής Αραβίας. Το 1986, οι αρχές της χώρας συνέλαβαν προσκυνητές με την κατηγορία ότι μετέφεραν οπλισμό, ενώ το 1987 είχαμε μεγάλο μεγέθους ταραχές που θα οδηγούσαν στον θάνατο 402 προσκυνητών, με Ριάντ και Τεχεράνη να εξαπολύουν κατηγορίες ο ένας στον άλλο. Το ζήτημα της κατοχής των Ιερών Τόπων και η προστασία των μουσουλμάνων προσκυνητών αποτέλεσαν το πεδίο μάχης ενός θρησκευτικού «Ψυχρού Πολέμου» μεταξύ του Ιράν και της Σαουδικής Αραβίας. Η Τεχεράνη κατηγορούσε τους Σαούντ ότι δεν μπορούσαν να παρέχουν ασφάλεια για όλους τους μουσουλμάνους προσκυνητές, ειδικά μετά τα γεγονότα του 1989, όπου είχαμε εκρήξεις κατά την διάρκεια του μεγάλου προσκυνηματος στην Μέκκα και τον θάνατο 1400 ανθρώπων²⁵.

Εκτός από τους Σαούντ, ο μεγάλος αντίπαλος της Τεχεράνης στην περιοχή του Κόλπου ήταν το γειτονικό Ιράκ. Το σύγχρονο Ιράκ, ιδρύθηκε ως κράτος τον Νοέμβριο του 1920 με την ένωση των πρώην οθωμανικών βιλαετίων της Βασόρας, της Βαγδάτης και της Μοσούλης. Με το 65% του πληθυσμού του να είναι σιίτες

²³ Από το 1974, η Βαγδάτη άρχισε να προσεγγίζει το Παρίσι ώστε να προσφέρει το δεύτερο υλικά και τεχνολογία για την ανάπτυξη πυρηνικής τεχνολογίας στο Ιράκ. Η Γαλλία πρόσφερε έναν πυρηνικό αντιδραστήρα που χρησιμοποιούνταν για ερευνητικούς σκοπούς με το όνομα Osiris(το οποίο άλλαξε μετά την αγορά σε Osirak). Τόσο το Ισραήλ, όσο και το γειτονικό Ιράν φοβόντουσαν την προοπτική ενός πυρηνικού Ιράκ, καθώς κάτι τέτοιο θα άλλαζε την περιφερειακή πολιτική ισορροπία εναντίον τους. Στον πόλεμο Ιράν-Ιράκ(1980-1988), το Ιράν βομβάρδισε στις 30 Σεπτεμβρίου του 1980 ιρακινές εγκαταστάσεις, χωρίς να προκαλέσει μεγάλες ζημιές στο σύνολο του εξοπλισμού. Αντίθετα, στις 7 Ιουνίου 1981, το Ισραήλ βομβάρδισε τις εγκαταστάσεις όπου ήταν ο αντιδραστήρας Osirak, τερματίζοντας ουσιαστικά τις πυρηνικές φιλοδοξίες της Βαγδάτης. Η επίθεση αυτή ανέδειξε την σημασία τέτοιων χτυπημάτων στον σύγχρονο πόλεμο. Περισσότερα για το συγκεκριμένο γεγονός, δες **Bennet Ramberg, Nuclear Power Plants as Weapons for the Enemy:An Unrecognised Military Peril, University of California Press, 1985 ,σελ.16-18**

²⁴ Υπερσυντηρητική πτέρυγα του σουνιτικού Ισλάμ. Υποστηρίζει την επιστροφή στις αρχικές διδασχές του Προφήτη Μωάμεθ και του Κορανίου. Πήρε το όνομά της από τον θεολόγο του 18^{ου} Αιώνα, Μωχάμεντ Ιμπν Αμπντ'Αλ Βαχάμπ(Muhammad ibn Abd al-Wahhab). Οι διδασχές του έγιναν το κύριο δόγμα του Ισλάμ στην Σαουδική Αραβία.

²⁵ **James Piscatori, Islamic Fundamentalisms and the Gulf Crisis, American Academy of Arts and Science, Chicago Illinois, 1997, σελ.7-8**

άραβες και με το βόρειο τμήμα της χώρας να είναι στην πλειοψηφία τους Κούρδοι, το συγκεκριμένο αραβικό κράτος είχε αρκετές εύθραυστες ισορροπίες στο εσωτερικό του.

Αν και το Ιράκ είδε εχθρικά την Ιρανική Επανάσταση, λόγω της απήχησης που θα είχε στον σιιτικό πληθυσμό του, εντούτοις η αντιπαλότητα μεταξύ Βαγδάτης και Τεχεράνης έχει τις ρίζες της αρκετά χρόνια πριν από την δημιουργία του θεοκρατικού καθεστώτος και αφορά εδαφικές και συννοριακές διαφορές.

Τα σύνορα των 2 κρατών καθορίζονται με την συνθήκη του 1937 στα ρηγά νερά ανατολικά του ποταμού Σατ-Ελ Αραμπ. Η συγκεκριμένη συνθήκη ήταν ευνοϊκή για την Βαγδάτη, καθώς της έδινε την πλήρη κυριότητα του ποταμού και της ναυσιπλοΐας σε αυτό (όπου το Ιράν έπρεπε να πληρώνει φόρο προς την Βαγδάτη). Το 1969, ο Σάχης του Ιράν κατήγγειλε την συνθήκη, θεωρώντας ότι τα σύνορα των 2 κρατών θα πρέπει να είναι στη μέση του Σατ-Ελ Αράμπ, όπως συνηθίζεται στη διεθνή πρακτική. Το Ιράν τότε εκμεταλλεύτηκε την ισχυρή του στρατιωτική ισχύ, την ανοχή της Δύσης (ο Σάχης είχε καλές σχέσεις με τις ΗΠΑ και τις Ευρωπαϊκές χώρες) και μια δυναμική κουρδική εξέγερση στις αρχές της δεκαετίας του '70 στο Β.Ιράκ ώστε να πείσει την Βαγδάτη για μια αναθεώρηση της συνθήκης του 1937 υπέρ της Τεχεράνης. Αυτό οδήγησε στην συμφωνία του Αλγερίου το 1975²⁶.

Η επαναστατική αλλαγή του 1979 και οι εσωτερικές εκκαθαρίσεις στο Ιράν θεωρήθηκαν ως μιας πρώτης τάξεως ευκαιρία για την κυβέρνηση της Βαγδάτης. Με το Ιράν διπλωματικά απομονωμένο και με ρευστή κατάσταση στο εσωτερικό του, ο τότε πρόεδρος του Ιράκ, Σαντάμ Χουσεΐν, θεώρησε ότι θα μπορούσε να λύσει τις εκκρεμότητες με το Ιράν με δυναμικό τρόπο. Τον Σεπτέμβριο του 1980, το Ιράκ εισβάλλει στο Ιράν και για 8 χρόνια οι 2 χώρες θα είναι δέσμιες ενός αιματηρού πολέμου δίχως ξεκάθαρο νικητή.

Με αυτό το εσωτερικό και εξωτερικό πλαίσιο, το επαναστατικό Ιράν προσπάθησε να προσεταιριστεί την μεγάλη σιιτική κοινότητα του Ιράκ ώστε να επεκτείνει την επιρροή του και να αποδυναμώσει τους εχθρούς του. Άλλωστε, η σιιτική κοινότητα ήταν εχθρική στην σουνιτική κυριαρχία στις εκάστοτε κυβερνήσεις του Ιράκ.

Μια από τις σημαντικότερες σιιτικές αντιπολιτευτικές ομάδες ήταν το Ισλαμικό κόμμα Ντάουα (Da'Wa, μεταφράζεται «Το κάλεσμα»). Ιδρύθηκε το 1957 στην Νατζάφ, νότια της Βαγδάτης από την σεβάσμια μορφή του ιρακινού σιιτισμού, τον Αγιατολλάχ Μωχάμεντ Μπακίρ Αλ Σαντρ. Η δράση του αρχικά περιοριζόταν στους ακαδημαϊκούς κύκλους, προσπαθώντας να αυξήσει την πολιτική του επιρροή στους νέους. Μετά τον θάνατο του ιδρυτή της το 1980²⁷, η κρατική καταστολή αποδυνάμωσε σημαντικά την ηγεσία της οργάνωσης και πέρασε στην παρανομία. Αντίθετα, οι πτέρυγες του κόμματος που φιλοξενήθηκαν στην Συρία και στο Ιράν δεν είχαν τον φόβο δολοφονικών επιθέσεων από μπααθικούς πράκτορες και οι συναντήσεις των μελών γινόντουσαν άφοβα. Βραχυπρόθεσμα, την δεκαετία του 1980, μέλη του κόμματος είχαν ανάμειξη με την διεθνή τρομοκρατία, αλλά αυτό σταμάτησε με το πέρας της συγκεκριμένης περιόδου. Από την δεκαετία του '90, η ηγεσία του Ντάουα άρχισε να αναπτύσσει και μια ανεξάρτητη στάση απέναντι στην Τεχεράνη και στην Δαμασκό, περιορίζοντας τον έλεγχο και τις πιέσεις που ασκούσαν οι 2 χώρες στο συγκεκριμένο κόμμα²⁸.

²⁶ Αλέξανδρος Σ.Κούτσης, *Μέση Ανατολή: Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική Ανάπτυξη-Τόμος Α'*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1992, σελ. 424-428

²⁷ Εκτελέστηκε από το καθεστώς του Σαντάμ Χουσεΐν.

²⁸ James Piscatori, *Islamic Fundamentalisms and the Gulf Crisis*, American Academy of Arts and Science, Chicago Illinois, 1997, σελ.30-33

Σε αντίθεση με την συμβολική και χαλαρή σχέση του Ντάουα με την κυβέρνηση της Τεχεράνης, το Ανώτατο Συνέδριο για την Ισλαμική Επανάσταση στο Ιράκ(Supreme Assembly for Islamic Revolution in Iraq), οφείλει την ίδρυση του και την οργανωτική του ενίσχυση στην κυβέρνηση του Ιράν. Ιδρύθηκε το 1982(και ενώ ο Πόλεμος Ιράν-Ιράκ ήταν σε εξέλιξη) στην Τεχεράνη ως οργάνωση ομπρέλα για όλες τις σιιτικές ομάδες που αντιμάχονταν το μπααθικό καθεστώς του Ιράκ.. Τα στελέχη και ο ηγετικός κύκλος ήταν κυρίως άτομα που ως νέοι είχαν γαλουχηθεί θρησκευτικά και πολιτικά από την διδασκαλία του Μωχάμεντ Σαντρ.

Η συγκεκριμένη οργάνωση δεν περιορίστηκε στο πολιτικό σκέλος όπως το Ντάουα, άλλα δημιούργησε και ένα ισχυρό στρατιωτικό σκέλος χρησιμοποιώντας Ιρακινούς εξόριστους και Ιρακινούς αιχμαλώτους πολέμου από τον πόλεμο του 1980-1988. Ο αριθμός ενόπλων της οργάνωσης έφτασε τις 4 χιλιάδες άντρες. Παρά το μέγεθος της ένοπλης πτέρυγας του και παρά τους ισχυρισμούς της ηγεσίας ότι έχει εντός Ιράκ 100.000 ένοπλους έτοιμους για σαμποτάζ και δολιοφθορές κατά του μπααθικού καθεστώτος, το Ανώτατο Συνέδριο για την Ισλαμική Επανάσταση έχει αποτύχει στο να δημιουργήσει έναν δυναμικό ένοπλο αγώνα κατά του Ιρακινού καθεστώτος, προς δυσαρέσκεια του Ιρανικού παράγοντα²⁹.

Τέλος, η Οργάνωση της Ισλαμικής Δράσης, γνωστή και ως Αμάλ(Amal) αποτελεί την τρίτη πιο σημαντική οργάνωση του ιρακινού σιιτισμού. Ενώ το Ντάουα και το Ανώτατο Συνέδριο βάσισαν την στελέχωσή τους από άτομα της πόλης Νατζάφ και των διδασχών του Μωχάμεντ Σαντρ, το Αμάλ ιδρύθηκε στην πόλη Καρμπάλα(σημαντική σιιτική πόλη του Ιράκ). Πολιτικά και θρησκευτικά, το Αμάλ και τα στελέχη του επηρεάστηκαν από τις διδαχές του –τότε- εξόριστου στο Ιράκ Χομεϊνί και η επιρροή της Ιρανικής Επανάστασης στο πολιτικό και οργανωτικό σκέλος της οργάνωσης ήταν πιο άμεσο από τα προηγούμενα παραδείγματα. Σε αντίθεση με το Ντάουα, όπου ήταν καθαρά ιρακινή οργάνωση, το Αμάλ είχε πολυεθνικό χαρακτήρα και τα μέλη του ήταν από όλο τον σιιτικό ισλαμικό κόσμο που είχε συγκεντρωθεί στο Ιράν μετά την πτώση του Σάχη³⁰.

²⁹ James Piscatori σελ. 34-35

³⁰ James Piscatori σελ. 36-37

Λιβύη

Η Λιβύη αποτελεί μια ενδιαφέρουσα περίπτωση κράτους που πρόσφερε στήριξη σε ένοπλες ομάδες. Οι σχέσεις της συγκεκριμένης χώρας με την Δύση είχαν αρκετές διακυμάνσεις, με την δεκαετία του '80 η Λιβύη να κατηγορείται από την Δύση ως ο πιο δραστήριος σπόνσορας της Τρομοκρατίας και μετά το 2003 να έχει βγει από την λίστα των κρατών παριών. Σημαντικό ενδιαφέρον έχει και η ποικιλομορφία των οργανώσεων που στήριξε. Παναραβικά ένοπλα κινήματα, οργανώσεις με ισλαμικό χαρακτήρα, αυτονομιστικά κινήματα στην Αφρική, ακόμα και ευρωπαϊκές οργανώσεις (όπως ο IRA¹) απέκτησαν με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο την στήριξη της Τρίπολης.

Ιστορική εξέλιξη της Λιβύης- Από την ανεξαρτησία και την μοναρχία στην Επανάσταση του 1969

Η Λιβύη, όπως και η πλειονότητα των κρατών που προέκυψαν από την κατάρρευση της αποικιοκρατίας, έχουν πρόσφατη κρατική υπόσταση και χαλαρή εσωτερική κοινωνική δομή, παρά την πλούσια ιστορία της. Αρχαιοελληνικές, Ρωμαϊκές και Ισλαμικές επιρροές υπάρχουν σε όλη την επικράτεια της χώρας, καθώς η Βόρεια Αφρική αποτελούσε σημαντική περιοχή για τις ιστορικές εξελίξεις της Μεσογείου.

Την σύγχρονη Λιβύη ουσιαστικά αποτελείτε από την Τρίπολη, την Κυρηναϊκή και την Φεζάν. Οι συγκεκριμένες περιοχές ανήκαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία μέχρι που πέρασαν στα χέρια των Ιταλών μετά τον Ιταλοτουρκικό Πόλεμο του 1911-1912. Οι Ιταλοί το 1934 δώσανε το όνομα «Λιβύη»² ως την επίσημη ονομασία της αποικίας. Η διοίκηση της Λιβύης δεν ήταν δίχως ταραχές για την ιταλική διοίκηση. Υπήρξε καθ' όλη την διάρκεια του Μεσοπολέμου μια δραστήρια αντίσταση κατά την Ιταλών. Τα αντίποινα ήταν αρκετά σκληρά. Σύμφωνα με τον Ιταλό Ιστορικό Εμίλιο Τζεντίλε, από το 1928-1932 σκοτώθηκαν 50.000 Λίβυοι.³

Στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, η Λιβύη έγινε πεδίο σύγκρουσης μεταξύ των Άγγλων και των Ιταλών και των Γερμανών. Όταν η παρουσία των δυνάμεων του Άξονα³ στην Β. Αφρική χάθηκε, η Λιβύη πέρασε υπό συμμαχική διοίκηση, με τους Βρετανούς να ελέγχουν τις επαρχίες της Τρίπολης και της Κυρηναϊκής, ενώ στους Γάλλους πέρασε η Φεζάν. Μετά από πιέσεις σημαντικών μορφών της Λιβύης, όπως του εμίρη Ίντρις (που έπαιξε δυναμικό ρόλο κατά της Ιταλικής Αποικιοκρατίας), σταδιακά θα μειωνόταν η παρουσία ξένων στρατών στην χώρα. Με την Συνθήκη

¹ J.Bowyer Bell, *The Secret Army: the IRA*, Transaction Publishers, 1997, σελ.556-571.

² Οι Αρχαίοι Έλληνες ονόμαζαν Λιβύη όλη την Β.Αφρική, πλην Αιγύπτου. Για αυτό επιλέχθηκε ως όνομα από τους Ιταλούς, οι οποίοι μέχρι τότε αποκαλούσαν την Λιβύη «Ιταλική Βόρεια Αφρική».

³ Ronald Bruce St John, *Libya-From Colony to Revolution*, Oneworld Publications, Oxford 2012 (ανανεωμένη έκδοση) σελ.74 . Τα βίαια γεγονότα του 1928-1932 πέρασαν στην συλλογική μνήμη του Λιβυκού λαού ως περίοδος μαρτυριών άλλα και ηρωισμού κατά της αποικιοκρατίας. Το καθεστώς Καντάφι θα προβάλλει με ταινίες και αφιερώματα εκείνη την περίοδο, ως μια από τις λαμπρές στιγμές αντίστασης ενός λαού σε έναν ξένο κατακτητή. Ο Ομάρ Μουχτάρ, ηγέτης δυναμικού αντάρτικου κατά των Ιταλών (εκτελέστηκε το 1931 από τους Ιταλούς), θα γίνει σύμβολο εκείνης της περιόδου. Επί Καντάφι θα γυριστεί το βιογραφικό έργο «Το Λιοντάρι της Ερήμου», ενώ το πρόσωπο του υπάρχει και σε χαρτονομίσματα.

³ Όπως ήταν γνωστή η συμμαχία των Γερμανών-Ιταλών και Ιαπώνων στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Ειρήνης του 1947, η Ιταλία θα παραιτούνταν από κάθε δικαίωμα στην Λιβύη ενώ τον Δεκέμβριο του 1951, η χώρα γίνεται ανεξάρτητο κράτος υπό την μοναρχία του βασιλιά Ιντρις.

Το νέο κράτος είχε αρκετά εσωτερικά προβλήματα να λύσει. Ήταν αρκετά φτωχό με μηδαμινούς πόρους και υπήρχε χαλαρή κρατική υπόσταση, καθώς οι φατρίες και οι οικογενειακοί δεσμοί είναι ισχυρότεροι από τους κρατικούς θεσμούς. Παρά την ενότητα που υπήρχε την περίοδο της αντίστασης κατά των Ιταλών, δεν αναπτύχθηκε μια ισχυρή ενιαία ταυτότητα. Η προσπάθεια για μια Μοναρχία με ομοσπονδιακά χαρακτηριστικά δεν ευδοκίμησε και η μοναρχία Ιντρις διατήρησε τον συγκεντρωτικό της χαρακτήρα. Από το 1952, η ύπαρξη και δημιουργία πολιτικών κομμάτων απαγορεύτηκε.

Οι πρώιμη ομοσπονδιακή δομή δεν ευδοκίμησε εξαιτίας της απρόοπτης ανακάλυψης πετρελαϊκών κοιτασμάτων στην Λιβύη. Το 1959, μετά από έρευνες δυτικών πετρελαϊκών εταιριών, ανακαλύφθηκαν σημαντικά κοιτάσματα πετρελαίου. Σε συνδυασμό με την εγγύτητα της Λιβύης με την Ευρώπη, προέκυπταν νέες ευκαιρίες για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας⁴. Η μοναρχία προτιμούσε την συγκεντρωτική διακυβέρνηση από την ομοσπονδιακή δομή του κράτους ώστε να διαχειρίζεται τα πετρελαϊκά έσοδα. Αυτό προκάλεσε δυσαρέσκεια, καθώς η δομή της κοινωνίας της Λιβύης ήταν δομημένη σε φατρίες. Επίσης, σημάδια διαφθοράς και πατρωνίας άρχισαν να εμφανίζονται στην νεοσύστατη πετρελαϊκή βιομηχανία της Λιβύης.

Λόγω γειτνίασης, ήταν αναπόφευκτο να μην επηρεαστεί η Λιβύη από τον ανερχόμενο Αραβικό Εθνικισμό. Το παράδειγμα του Νάσερ στην γειτονική Αίγυπτο και ο αγώνας της γειτονικής Αλγερίας για ανεξαρτησία από τους Γάλλους άρχισαν να αποτελούν πρότυπο για τους πολιτικά ανήσυχους πολίτες της Λιβύης, ειδικά για τους νέους που οραματίζονταν και επιδίωκαν μια διαφορετική εικόνα για την χώρα τους. Η εξάπλωση του Αραβικού Εθνικισμού ευνοήθηκε και από την εισαγωγή βιβλίων και δασκάλων από την Αίγυπτο, καθώς το εκπαιδευτικό σύστημα της Λιβύης είχε ελλείψεις σε προσωπικό και υλικά. Η πολιτιστική επιρροή ήταν τέτοια, που σε αρκετά σχολεία, το πορτρέτο του Νάσερ ήταν δίπλα σε αυτό του βασιλιά Ιντρις.

Στα μέσα του 1969, ο Ιντρις έφυγε για ταξίδι στην Τουρκία και στην Ελλάδα. Εκμεταλλευόμενη το γεγονός αυτό, μια ομάδα νεαρών αξιωματικών, επηρεασμένοι από τις ιδέες του Νάσερ και του Παναραβισμού⁵, προχώρησαν σε αναίμακτο πραξικόπημα στις 1 Σεπτεμβρίου του 1969. Η εξουσία πέρασε στα χέρια μιας 12μελούς στρατιωτικής επιτροπής που ονομάστηκε «Επαναστατικό Συμβούλιο». Αν και η ηγεσία του Συμβουλίου δεν ήταν γνωστή αρχικά, αργότερα αποκαλύφθηκε ότι ηγετική μορφή της «Επανάστασης του Σεπτεμβρη» ήταν, ο τότε, Λοχαγός Μουαμμάρ Καντάφι (θα γινόταν μετά την επανάσταση Συνταγματάρχης).

Τα γεγονότα του Σεπτεμβρη αποτέλεσαν σημείο καμπής για την πορεία της Λιβύης. Θα άλλαζε ριζικά, όχι μόνο η εσωτερική δομή της, αλλά και ολόκληρη η εξωτερική πολιτική της χώρας.

⁴ Ο Πόλεμος του 1967 (Πόλεμος των 6 Ημερών), ευνόησε την νεοσύστατη πετρελαϊκή βιομηχανία της Λιβύης. Η ζημιά και ο αποκλεισμός του Σουέζ δυσκόλεψε την μεταφορά πετρελαίου από τις μοναρχίες του Κόλπου (καθώς θα έπρεπε να κάνουν τον περίπλοκο της Αφρικής για να φτάσουν Ευρώπη). Το γεγονός αυτό αύξησε το ενδιαφέρον και τις επενδύσεις των πετρελαϊκών εταιριών στην Λιβύη, που η εγγύτητάς της με την Ευρώπη την καθιστούσε ιδανική περίπτωση. Συγκεκριμένα, το 1969, η παραγωγή της πλησίαζε τα επίπεδα της Σαουδικής Αραβίας. Για περισσότερα, δες **Ronald Bruce St John, *Libya-From Colony to Revolution*, Oneworld Publications, Oxford 2012 (ανανεωμένη έκδοση) σελ. 121-124.**

⁵ Οι επιρροές ήταν φανερές, καθώς η ομάδα αυτή ονομαζόταν «Ελεύθεροι Αξιωματικοί», ακριβώς όπως ονομαζόταν και η ομάδα αξιωματικών που ανέτρεψε τον βασιλιά Φαρούκ της Αιγύπτου το 1952.

Στο εσωτερικό, τα πρώτα χρόνια ηγεσίας του Επαναστατικού Συμβουλίου φαινόταν να ακολουθούν τα χνάρια της Αιγυπτιακής Επανάστασης του 1952. Η 12μελής επιτροπή κυβερνούσε με διατάγματα, γεγονός που της επέτρεψε να προχωρήσει σε ριζικές μεταρρυθμίσεις, ειδικά στην πετρελαϊκή βιομηχανία της χώρας η οποία εθνικοποιήθηκε το 1972. Η κίνηση απέδωσε καρπούς, καθώς τα έσοδα του κράτους αυξήθηκαν και αυτό οδήγησε και σε μια σημαντική βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του λαού της Λιβύης. Παρά την εμφανή βελτίωση στο οικονομικό και στο κοινωνικό σκέλος, πολιτικά η Επιτροπή συνέχισε την απαγόρευση κομμάτων και εργατικών συνδικάτων που υπήρχε επί Ίντρις. Παρ' όλα αυτά, ο Καντάφι προσπάθησε να κινητοποιήσει τους διανοούμενους της χώρας ώστε να προχωρήσει η Επανάσταση με ταχύτερους ρυθμούς. Επίσης, το Συμβούλιο προσπάθησε να αποδυναμώσει το φατριαρχικό σύστημα. Αυτό έγινε με πολλούς τρόπους. Αρχικά, το καθεστώς παρουσίασε αρκετές ηγετικές μορφές των διάφορων φατριών ως πράκτορες του παλαιού καθεστώτος, οδηγώντας στην σύσταση έκτακτων στρατοδικείων⁶. Το δεύτερο στάδιο ήταν η δημιουργία της «Αραβικής Σοσιαλιστικής Ένωσης» στα πρότυπα της Νασερικής Αιγύπτου. Το νέο αυτό κόμμα θα λειτουργούσε ως το μόνο κόμμα που θα εξέφραζε τον λαό. Το καθεστώς ήλπιζε ότι αυτά τα μέτρα, σε συνδυασμό με τις κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, θα προωθούσαν το μήνυμα του Παναραρισμού, «Ενότητα, Ελευθερία, Σοσιαλισμός».

Στο εξωτερικό, το νέο καθεστώς της Λιβύης αναγνωρίστηκε από τα άλλα ριζοσπαστικά κράτη της περιοχής(Αίγυπτο, Συρία, Ιράκ, Σουδάν).Μάλιστα, οι σχέσεις με την Αίγυπτο έγιναν περισσότερο εγκάρδιες, καθώς η νέα ηγεσία της χώρας αντέγραφε επακριβώς ότι έκανε το αντίστοιχο Επαναστατικό Συμβούλιο στην Αίγυπτο το 1952. Η Λιβύη, τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1970, υποστήριξε τις προσπάθειες δημιουργίας νέων αραβικών ομοσπονδιών(στα πρότυπα της βραχύβιας ένωσης Συρίας-Αιγύπτου το 9158-1961). Τον Φεβρουάριο του 1972, Ο Καντάφι και ο διάδοχος του Νάσερ στην Αίγυπτο, Ανουάρ Σαντάτ, υπέγραψαν συμφωνία για επικείμενη ένωση των 2 χωρών. Τελικά, η συμφωνία έμεινε ανενεργή, καθώς υπήρχε σημαντική απόκλιση συμφερόντων άλλα και στόχων στην εσωτερική και (κυρίως) στην εξωτερική τους πολιτική⁷.

Όσο αφορά τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Μεγάλη Βρετανία, χώρες με σημαντικά συμφέροντα στην Λιβύη, αναγνώρισαν το καθεστώς Καντάφι με την ελπίδα να προσεταιριστούν την νέα ηγεσία. Ωστόσο, ο Καντάφι και το Επαναστατικό συμβούλιο ήταν εχθρικοί στην ιδέα παραμονής των ξένων βάσεων, που θεωρούνταν μέσα «ιμπεριαλιστικής πολιτικής». Τον Μάρτιο και τον Ιούνιο του 1970, οι Βρετανοί και μετά οι Αμερικανοί, αποσύρανε τις βάσεις τους από την χώρα⁸. Παρ' όλα αυτά, η εχθρική ρητορεία κατά των Η.Π.Α. και του Ηνωμένου Βασιλείου δεν μετρίασε, καθώς πέρα από την αντιαποικιακή ρητορική, το καθεστώς κατηγορούσε τις 2 χώρες για την στήριξη τους στο Ισραήλ. Εν ολίγοις, το επαναστατικό καθεστώς κράτησε για δεκαετίες μια σκληρή και ριζοσπαστική εξωτερική πολιτική ως προς την Δύση, εμπλεκόμενο σε πολλά μέτωπα, όπως η χειραφέτηση και πολιτική ενοποίηση της Αφρικής⁹, η ουδετεροποίηση της Μεσογείου με την απομάκρυνση του ΝΑΤΟ, ειδικά ως στρατιωτική παρουσία στην Μάλτα¹⁰, το Μεσανατολικό κοκ.

⁶ Ronald Bruce St John, σελ.154

⁷ Daniel Kawczynski, *Seeking Gaddafi: Libya, the West and the Arab Spring*, Biteback Publishing, 2011, σελ. 66

⁸ Ronald Bruce St John, σελ. 142

⁹ Η Λιβύη είχε ήδη αρχίσει να προσανατολίζεται στην Αφρική από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, δημιουργώντας στενές σχέσεις με χώρες όπως η Ουγκάντα του Ίντι Αμίν(στον οποίο πρόσφερε άσυλο

Η ριζοσπαστικοποίηση στο εξωτερικό συνδυαζόταν με μια αντίστοιχη στο εσωτερικό. Το 1973, ο Καντάφι αναγγέλλει την «Λαϊκή Επανάσταση» (“*Popular Revolution*”). Αφορούσε την αντικατάσταση όλων των τότε υπάρχοντων νόμων με νέους, την κατάργηση της γραφειοκρατίας και την δημιουργία επαναστατικών συμβουλίων με αμεσοδημοκρατικές διαδικασίες και την αρχή μιας «πολιτιστικής επανάστασης» κατά των ξένων επιρροών. Οι κινήσεις αυτές θα αποτελούσαν την απαρχή της «Δημοκρατίας των Μαζών»(επίσημα ως πολιτικό σύστημα της Λιβύης το 1977), η πλησιέστερη μετάφραση που μπορούμε να βρούμε για τον όρο «*Jamahiriya*». Η σκέψη του Καντάφι για την μορφή του πολιτικού συστήματος της Λιβύης θα οριστικοποιηθεί με την συγγραφή του «Πράσινου Βιβλίου» και την παρουσίαση της «Τρίτης Οικουμενικής Θεωρίας»¹¹.

«Διεθνής Παρίας»¹² - Η Λιβύη και η σχέση της με την Διεθνή Τρομοκρατία

Από τις πρώτες μέρες ύπαρξης του, το καθεστώς της «Επανάστασης του Σεπτέμβρη» έκανε φανερές τις επιδιώξεις του στην εξωτερική πολιτική. Ο αντιιμπεριαλισμός θα αποτελούσε τον βασικό πυλώνα της εξωτερικής πολιτικής του καθεστώτος Καντάφι για πολλά χρόνια. Σε αντίθεση όμως με τις περιπτώσεις που προαναφέρθηκαν(Συρία και Ιράν), η ριζοσπαστική ρητορεία και πολιτική της Λιβύης δεν περιορίστηκε μόνο στο περιφερειακό ζήτημα της αραβοϊσραηλινή διαμάχης ή στο ευρύτερο πλαίσιο της Αφρικανικής Ηπείρου. Αντίθετα επεκτάθηκε και πέρα από τις περιοχές όπου η Λιβύη είχε συμφέροντα και επιδιώξεις. Στις 11 Ιουνίου του 1972, δεύτερη επέτειος της εκκένωσης των Αμερικανικών βάσεων στην Λιβύη, ο Καντάφι, στον λόγο που έβγαλε για την συγκεκριμένη εκδήλωση, έκανε δηλώσεις στήριξης σε διάφορες οργανώσεις ανά τον κόσμο, όπως τους μουσουλμάνους αντάρτες στις Φιλιππίνες, τον Ιρλανδικό Δημοκρατικό Στρατό(IRA) στην Βόρεια Ιρλανδία και τους Μαύρους Πάνθηρες στις Η.Π.Α. Μάλιστα, τόνισε τις προθέσεις του να δημιουργήσει κέντρα εκπαίδευσης στην χώρα του για κάθε οργάνωση που πολεμούσε τον Ιμπεριαλισμό¹³.

Η απόφαση της Λιβυκής ηγεσίας να ακολουθήσει μια τέτοια δυναμική πολιτική αποτελούσε σημαντικό προπαγανδιστικό και πολιτικό εργαλείο. Τόνιζε την επιθυμία της ηγεσίας στο να περάσει ο Αραβικός Σοσιαλισμός από μία αμυντική στάση σε μια επιθετική, άλλα εξέφραζε και την φιλοδοξία του Καντάφι στο να καταστήσει την Λιβύη ως την ηγετική χώρα του αντιιμπεριαλισμού στον Τρίτο Κόσμο.

ο Καντάφι όταν ανατράπηκε). Η Λιβύη θα έστρεφε συχνά το βλέμμα της στα αφρικανικά ζητήματα, ειδικά όταν έβλεπε ότι η επιρροή της στα ευρύτερα αραβικά/μουσουλμανικά ζητήματα ήταν αμελητέα.

¹⁰ **Ronald Bruce St John, σελ. 150**

¹¹ Σύμφωνα με την θεωρία αυτή, τόσο ο σοβιετικός Κομμουνισμός, όσο και ο Δυτικός Καπιταλισμός είναι ιμπεριαλιστικές θεωρίες και στην Λιβύη πρέπει να αναπτυχθεί ένα νέο σχήμα, ξέχωρο από αυτές τις 2 ιδεολογίες. Η κίνηση αυτή του Καντάφι δεν αντιπροσωπεύει μόνο τις προσπάθειες του να εμφανιστεί ως θεωρητικός και διανοητής, άλλα φανερώνει και μια τάση που εμφανίστηκε αρκετές φορές στον Τρίτο Κόσμο την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου. Αρκετά κράτη, προσπάθησαν να θεμελιώσουν μια «εθνική» ιδεολογία ώστε να κρατήσουν την ανεξαρτησία και την διπλωματική τους ευελιξία στον τότε διπολικό ανταγωνισμό. Θεωρητικά, παρουσιάζονταν ως ιδεολογίες του «Τρίτου Δρόμου» σε σχέση με τις 2 κυρίαρχες ιδεολογίες. Πρακτικά ήταν συνδυασμός στοιχείων και από τις 2 και προσπάθεια βελτίωσης της θέσης του κάθε κράτους στον διεθνή οικονομικό και πολιτικό καταμερισμό.

¹² Χαρακτηρισμός του Προέδρου των ΗΠΑ, Ρόναλντ Ρέηγκαν, όταν οι ΗΠΑ θεωρούσαν την Λιβύη ως έναν από τους βασικούς σπόνσορες της Τρομοκρατίας στην Δεκαετία του '80

¹³ **Ronald Bruce St John, σελ. 151**

Η Λιβύη άρχισε να στιγματίζεται ως κράτος-σπόνσορας της Τρομοκρατίας από το 1972, την χρονιά που έγινε το μακελειό στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Μόναχο, όπου η Οργάνωση «Μαύρος Σεπτέμβρης» σκότωσε αθλητές και μέλη της ισραηλινής ολυμπιακής ομάδας. Ο απόηχος του τρομοκρατικού χτυπήματος, επηρέασε την εικόνα του κόσμου για την Λιβύη, καθώς ο Καντάφι είχε προσφέρει στήριξη στην οργάνωση¹³. Πέρα από την στήριξη ακραίων παλαιστινιακών ομάδων, Λίβυοι δράστες είναι αναμειγμένοι σε 2 γνωστές επιθέσεις της δεκαετίας του '80. Η μία ήταν η επίθεση στο σκάφος Pan Am 103¹⁴ το 1988, όπου πέθαναν 270 άνθρωποι και την βομβιστική επίθεση σε ντισκοτέκ στο Βερολίνο το 1986, όπου σκοτώθηκαν και τραυματίστηκαν Αμερικανοί οπλίτες(η συγκεκριμένη ντισκοτέκ ήταν σημείο διασκέδασης αρκετών Αμερικανών στρατιωτών).

Η Αφρική αποτέλεσε το δεύτερο μεγάλο πεδίο δράσης της πολιτικής της Τρίπολης¹⁵. Πέρα από την στήριξη του σε διάφορα καθεστώτα(Αμίν στην Ουγκάντα, Μποκάσα στην Κεντρική Αφρικανική Δημοκρατία) και τις διάφορες εξωτερικές περιπέτειες, όπως ο πόλεμος Λιβύης-Τσαντ, ο Καντάφι πρόσφερε ενίσχυση σε διάφορα ένοπλα κινήματα της Μαύρης Ηπείρου για να προωθήσει την αφρικανική του πολιτική. Το Πολισάριο στην Δυτική Σαχάρα, το Αφρικανικό Εθνικό Κογκρέσο στην Ν.Αφρική(Ο Μαντέλα, μετά το τέλος του Άπαρτχάιντ, θα κάνει συχνές αναφορές στο όνομα του Καντάφι και το πόσο βοήθησε στην κατάργηση του κοινωνικού αποκλεισμού των μαύρων πολιτών της Ν.Αφρικής. Επίσης θα βοηθούσε στην ομαλή ένταξη της Λιβύης στην διπλωματική κοινότητα μετά τις κυρώσεις του ΟΗΕ το 1992)¹⁶, ένα αντάρτικο στην Τυνησία στις αρχές του 1980, είναι μερικές από τις περιπτώσεις όπου ο Καντάφι ενίσχυε ότι θεωρούσε ο ίδιος ως επαναστατικό.

Πέρα από την Μέση Ανατολή και την Αφρική, ο Καντάφι στήριξε διάφορα ένοπλα κινήματα ανά τον κόσμο. Στην Ασία, η Λιβύη στήριξε αντάρτικα στις Φιλιππίνες, στην Ταϊλάνδη και στο Μπαγκλαντές, όλα με αποσχιστικό ή/και ισλαμικό χαρακτήρα. Στην Λατινική Αμερική, ο Καντάφι είχε στενές σχέσεις με τους Σαντινίστας στην Νικαράγουα ενώ στην Ευρώπη, ο IRA είχε σημαντική υλική ενίσχυση, καθώς ο Καντάφι έστειλε σημαντικές ποσότητες μικρού οπλισμού στην οργάνωση. Στην περίπτωση του IRA, η ενίσχυση με χρήματα και οπλισμό ήταν σημαντική μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970. Από τότε μέχρι το 1986 είχε ατονήσει η υλική βοήθεια προς τον IRA. Μετά το '86, ο Καντάφι επανήλθε στην

¹³ Daniel Byman, σελ.290 . Η Λιβύη, θέλοντας να επεκτείνει την επιρροή της στην αραβοϊσραηλινή υπόθεση και στο Παλαιστινιακό, στήριξε αρκετές ένοπλες Παλαιστινιακές ομάδες. Η πλειοψηφία αυτών των ομάδων ήταν δυσαρεστημένοι της Φατάχ, όπως η Οργάνωση Αμπού Νιντάλ.

¹⁴ Γνωστό και ως το «βομβιστικό χτύπημα στο Λόκερμπυ», καθώς το σκάφος συνετρίβει στο Λόκερμπυ της Σκωτίας. Η συγκεκριμένη υπόθεση αποτέλεσε την αρχή μιας δικαστικής και διπλωματικής διαμάχης ανάμεσα στην Μεγάλη Βρετανία και την Λιβύη. Λονδίνο, Ουάσινγκτον και Παρίσι πίεσαν την Λιβύη να παραδώσει τους ύποπτους για την επίθεση ώστε να δικαστούν. Η Τρίπολη, υποστηρίζοντας ότι δεν θα πραγματοποιηθεί μια δίκαιη δίκη, προτίμησε να τους δικάσει εντός της Λιβύης. Η κωλυσιεργία της Λιβυκής κυβέρνησης οδήγησε στο εμπάργκο του 1992, όπου με απόφαση του ΟΗΕ, επιβλήθηκαν κηρώσεις στην Λιβύη σε αγορές όπλων καθώς και στις αεροπορικές συγκοινωνίες. Για περισσότερες λεπτομέρειες, δες **Cindy Combs & Martin Slann, *Encyclopedia of Terrorism(αναθεωρημένη έκδοση)*, Infobase Publishing, 2007 σελ.176-177**

¹⁵ Αν και δεν υπήρξε επίσημη ονομασία της πολιτικής του Καντάφι στην Αφρική, ο Bruce St John, ορθά χρησιμοποιεί την ορολογία «Τρίτος Κύκλος». Η συγκεκριμένη ορολογία προέρχεται από τον Νάσερ, όπου η αιγυπτιακή πολιτική εστίαζε σε 3 κύκλους. Τον αραβικό, τον ισλαμικό και τον αφρικανικό. Αν και ο Νάσερ(μετά από την αποτυχημένη απόπειρα ένωσης με το Σουδάν) εστίασε περισσότερο στον αραβικό κύκλο, ο Καντάφι, ειδικά τα τελευταία χρόνια του καθεστώτος του, θα έδινε μεγάλη βάση στον αφρικανικό κύκλο.

¹⁶ <http://www.nytimes.com/1997/10/23/world/despite-un-ban-mandela-meets-qaddafi-in-libya.html> και <http://www.info.gov.za/speeches/1999/990614123p1003.htm>

δυναμική ενίσχυση του IRA ως αντίποινα στην στήριξη του Λονδίνου στους Αμερικανικούς βομβαρδισμούς της Λιβύης¹⁷.

Η αυξημένη δραστηριότητα της Λιβύης με την χρηματοδότηση αμφιλεγόμενων ενόπλων οργανώσεων, οι εξωτερικές της περιπέτειες (όπως ο Πόλεμος στο Τσαντ) και η πιθανότητα πυρηνικών φιλοδοξιών προκάλεσε το ενδιαφέρον της Ουάσινγκτον και συγκεκριμένα του Προέδρου των Η.Π.Α., Ρόναλντ Ρέηγκαν. Η ένταση μεγάλωνε, καθώς είχαμε και αρκετές μεθοριακές συγκρούσεις μεταξύ Η.Π.Α. και Λιβύης στο κόλπο της Σίρτης¹⁸. Το τρομοκρατικό χτύπημα σε ντισκοτέκ της Δ.Γερμανίας, που οδήγησε σε τραυματισμούς και θανάτους Αμερικανών στρατιωτών, ήταν η τελευταία αφορμή ώστε η Ουάσινγκτον να κινηθεί στρατιωτικά κατά του Καντάφι, καθώς υπήρχαν υπόνοιες ότι το χτύπημα έγινε από Λίβυο πράκτορα που έδρευε στην Ανατολική Γερμανία¹⁹. Στις 15 Απριλίου 1986, ο Αμερικανός Πρόεδρος έδωσε την έγκριση για το ξεκίνημα αεροπορικών βομβαρδισμών με σκοπό την καταστροφή υποδομών που προορίζονταν για την εκπαίδευση τρομοκρατών, καθώς και προσπάθεια δολοφονίας του ίδιου το Καντάφι. Ο Καντάφι τελικά επιβίωσε της αεροπορικής επιδρομής και παρουσίασε την επιβίωση του ως μεγάλη νίκη της Λιβύης.

Η σημασία των αεροπορικών επιχειρήσεων κατά της Λιβύης έχουν ιδιαίτερη πολιτική σημασία. Καθώς, ο Ψυχρός Πόλεμος ήταν στο τελικό του στάδιο και η διπολική αντιπαλότητα άρχισε να ατονεί, ο δυναμικός χειρισμός της Ουάσινγκτον κατά ενός κράτους-σπόνσορα της τρομοκρατίας φανερώνει την σημασία που θα άρχιζε να έχουν τα «εγκληματικά κράτη» (rogue states) στην ατζέντα εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α. για τα επόμενα χρόνια. Ο συνδυασμός στρατιωτικών χτυπημάτων σε συγκεκριμένους στόχους σε συνδυασμό με πολιτικά και οικονομικά μέτρα (οικονομικές κυρώσεις, διπλωματική απομόνωση) θα χρησιμοποιηθεί αρκετά στα μεταψυχροπολεμικά χρόνια.

Αλλαγή Πορείας – Εγκατάλειψη της Τρομοκρατίας και διπλωματική επιστροφή της Λιβύης

Οι βομβαρδισμοί του 1986 και αργότερα το εμπάργκο του 1992 αποτέλεσαν αφορμή για να σκεφτεί η ηγεσία της Λιβύης μια αλλαγή στην εξωτερική πολιτική της. Η Λιβύη άρχισε να αποκτά διπλωματική απομόνωση, τόσο στις σχέσεις τις με την Ευρώπη (ως απόηχος των τρομοκρατικών χτυπημάτων που συνδέονταν άμεσα ή έμμεσα με την Λιβύη), όσο και με τον Αραβικό Κόσμο και την Αφρική. Το οικονομικό τίμημα ήταν ακόμα μεγαλύτερο. Πέρα από τις εισαγωγές όπλων, που μειώθηκαν από 4,10 εκατομμύρια δολάρια το 1991 σε μηδέν το 1993²⁰, είχαμε σημαντική ύφεση και στο σύνολο της οικονομίας. Οι επενδύσεις μειώθηκαν δραματικά, καθώς κανένας δεν ήθελε να επενδύσει σε μια χώρα που ήταν στο στόχαστρο της διεθνούς κοινότητας. Τα υλικά που ήταν απαραίτητα για την λειτουργία αερομεταφορών έγιναν δυσεύρετα, κάτι που πρακτικά οδήγησε την (πολιτική και πολεμική) αεροπορία σε αδράνεια. Αυτό που προκαλούσε

¹⁷ Gordon Gillespie, *The A to Z of the Northern Ireland Conflict*, Scarecrow Press, 2008, σελ. 146

¹⁸ Στις 19 Αυγούστου 1981, είχαμε αερομαχίες μεταξύ αμερικανικών και λιβυκών μαχητικών, που κατέληξαν σε κατάρριψη 2 μαχητικών της πολεμικής αεροπορίας της Λιβύης. Το περιστατικό αυτό, το πιο σοβαρό μέχρι τους βομβαρδισμούς του 1986, φανέρωνε το πολεμικό κλίμα μεταξύ των 2 χωρών. Για περισσότερες λεπτομέρειες, δες Ronald Bruce St John, *Libya and the United States-Two Centuries of Strife*, University of Pennsylvania Press, 2002, σελ. 125

¹⁹ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1653848.stm>

²⁰ Daniel Byman, σελ. 295. Σημαντικός παράγοντας αποτέλεσε και η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991, καθώς κατά τον Ψυχρό Πόλεμο, η Λιβύη είχε καλές σχέσεις με την Μόσχα.

μεγαλύτερη ανησυχία ήταν ότι άρχισαν οι ελλείψεις σε υλικά που ήταν απαραίτητα για την συντήρηση της πετρελαϊκής οικονομίας. Το τελευταίο απειλούσε σοβαρά την εσωτερική σταθερότητα της χώρας, καθώς το πετρέλαιο ήταν η βασική πηγή εσόδων του κράτους.

Πέρα από την οικονομική κρίση, άρχισε να εμφανίζεται και μια πολιτική. Η επαναστατική ρητορεία της δεκαετίας του 1970 μπορεί να προκαλούσε ενθουσιασμό στις μάζες και στήριξη του λαού στο καθεστώς, άλλα στο τέλος της δεκαετίας του '80 δεν προκαλούσε πια ενθουσιασμό. Παρά τον αυταρχισμό του καθεστώτος, την δεκαετία του 1990 θα είχαμε κρούσματα τοπικών εξεγέρσεων και διαδηλώσεων. Η Ισλαμική αντίδραση άρχισε να εμφανίζεται δυναμικά στην χώρα και αποτελούσε σημαντική πηγή αμφισβήτησης. Τον Μάιο του 1984, ένοπλοι ισλαμιστές προσπάθησαν να επιτεθούν στην κατοικία του Καντάφι ενώ την άνοιξη του 1985 υπήρξαν άλλες 2 απόπειρες δολοφονίες. Από το 1986, το καθεστώς προχώρησε σε συλλήψεις υπόπτων για αντεπαναστατικές πράξεις και τον Φεβρουάριο του 1987 το καθεστώς εκτέλεσε δημόσια 9 άτομα που φημολογούνταν ότι είχαν δεσμούς με 2 ισλαμικές οργανώσεις, την Χεζμπολλάχ και την Οργάνωση Ισλαμική Τζιχάντ. Οι κατηγορίες ήταν για την δολοφονία ατόμων του σοβιετικού στρατιωτικού προσωπικού που έδρευε στην χώρα, καθώς και πράξεις δολιοφθοράς²¹.

Το καθεστώς προσπάθησε να ελέγξει τα πράγματα με έναν συνδυασμό καταστολής και πολιτικών μέσων. Από την μια άρχισαν απελευθερώσει πολιτικών κρατουμένων, ενώ ταυτόχρονα οι μηχανισμοί ασφαλείας κάνανε βίαιες επιθέσεις σε τζαμιά, συλλαμβάνοντας υπόπτους. Το χειρότερο ήταν η πιθανή διαπλοκή ισλαμιστών με στρατιωτικούς. Ένα τέτοιο γεγονός οδήγησε σε μια στρατιωτική εξέγερση το 1993 και σε νέα εκκαθάριση του στρατού.

Αντιμέτωπος με αυτές τις δύσκολες συνθήκες, ο Καντάφι προχώρησε σε αλλαγές στην εξωτερική πολιτική. Ο Παναραβισμός εγκαταλείφθηκε και η Τρίπολη εστίασε στο να επενδύσει στην δημιουργία διπλωματικών και οικονομικών δεσμών με τις χώρες της Αφρικής. Αρχικά με διμερές συνεργασίες και αργότερα μέσα από τα συλλογικούς διπλωματικούς μηχανισμούς όπως η Αφρικανική Ένωση(ο Καντάφι θα γινόταν πρόεδρος της το 2009-2010). Ο Λίβυος ηγέτης θα γινόταν ένας από τους πιο ένθερμους θιασώτες των «Ηνωμένων Πολιτειών της Αφρικής», όρος που αντικατοπτρίζει τις φιλοδοξίες των Αφρικανών ηγετών μια στενότερη διακυβερνητική συνεργασία. Η μεγάλη όμως αλλαγή ήταν με την αποκήρυξη της Τρομοκρατίας και την εξομάλυνση των σχέσεων με την Δύση.

Η πρώτη κίνηση ήταν η απομάκρυνση όλων των ατόμων που είχαν σχέση με την τρομοκρατία και ζούσαν στο έδαφός της, όπως ο Αμπού Νιντάλ. Ο Καντάφι απέσυρε την στήριξη στις ριζοσπαστικές Παλαιστινιακές ομάδες και άρχισε να υποστηρίζει τον Αραφάτ, κίνηση αδιανόητη μερικά χρόνια πριν. Το 1999, επιτρέπει να δικαστούν στην Βρετανία 2 ύποπτοι για το Λόκερμπυ και αρχίζει μια διαδικασία εξομάλυνσης των διπλωματικών σχέσεων των 2 χωρών. Η μεγάλη ευκαιρία όμως παρουσιάστηκε μετά το τρομοκρατικό χτύπημα στους Δίδυμους Πύργους της Νέας Υόρκης στις 11 Σεπτεμβρίου του 2001. Ο Καντάφι αποκήρυξε αμέσως την Αλ Κάιντα και άρχισε να συνεργάζεται με τις Ηνωμένες Πολιτείες πάνω στην αντιμετώπιση της οργάνωσης. Η απόφαση αυτή δεν ήταν δύσκολη, καθώς ο Καντάφι είχε ήδη προβλήματα με τον Ισλαμικό Φονταμενταλισμό εντός της χώρας. Μετά το 2003, όταν η Λιβύη σταμάτησε κάθε πρόγραμμα που είχε για την απόκτηση όπλων μαζικής καταστροφής, η χώρα είχε πια σπάσει την διπλωματική και οικονομική της απομόνωση.

²¹ Ronald Bruce St John, σελ.221

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι η Λιβύη αποτελεί εμβληματική περίπτωση τόσο ως κατεξοχήν περίπτωση “rogue state”(όπως την αντιλαμβάνονται την λέξη οι Δυτικοί policy makers), όσο και ως μια από τις περιπτώσεις που εφαρμόστηκε μια επιτυχημένη τακτική πίεσης που τελικά οδήγησε την ηγεσία της χώρας στο να χειριστεί τις εξωτερικές της υποθέσεις με πραγματισμό.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Χώρες που δεν ανήκουν στην Λίστα Κρατών που υποθάλπουν την Τρομοκρατία

Όπως αναλύθηκε προγενέστερα, η χρήση της Τρομοκρατίας αποτελεί ένα «φτηνό» σε κόστος μέσω άσκησης πολιτικής, ειδικά αν τα μέσα ισχύος ενός κράτους (οικονομία, ένοπλες δυνάμεις, τεχνολογία) δεν επαρκούν για την άσκηση πολιτικής στο ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα. Από τις περιπτώσεις που αναφέραμε πριν (Συρία, Ιράν και Λιβύη), η κάθε μια από αυτές είχε τα δικά της κίνητρα και φιλοδοξίες ώστε να στηρίξει ένοπλες ομάδες ως proxy έναντι των αντιπάλων τους. Κοινό χαρακτηριστικό τους δε, είναι ότι αρκετές χώρες (κυρίως της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας) τις αναγνωρίζουν και τις κατηγοριοποιούν ως “Rogue States” και σπόνσορες της Διεθνούς Τρομοκρατίας.

Παρά τον χαρακτηρισμό αυτό, δεν είναι τα μόνα κράτη που χρησιμοποιούν εξτρεμιστές ως μέσω άσκησης εξωτερικής πολιτικής. Αρκετά κράτη χρησιμοποιούν εξτρεμιστές, ωστόσο για πολιτικούς λόγους δεν είναι στην Λίστα Κρατών που υποθάλπουν την Τρομοκρατία. Στην παρούσα εργασία, θα γίνει αναφορά κυρίως στην Σαουδική Αραβία και το Πακιστάν. Η επιλογή των συγκεκριμένων χωρών οφείλεται στα εξής χαρακτηριστικά. Πρώτον, έχουν ισχυρούς δεσμούς με το Πολιτικό Ισλάμ, τόσο στην πολιτική όσο και στην ένοπλη του εκδοχή. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το Ισλάμ αποτελεί θεμέλιο λίθο για την ύπαρξη των 2 συγκεκριμένων κρατών. Δεύτερον, παρά τους δεσμούς των 2 αυτών κρατών με το ριζοσπαστικό (σουνιτικής προέλευσης) Ισλάμ, έχουν καλές σχέσεις με τις Η.Π.Α. και θεωρούνται στρατηγικοί σύμμαχοι στην περιοχή. Η αξία της Σαουδικής Αραβίας είχε ξεκινήσει ήδη από την δεκαετία του '40, όταν πρωτοανακαλύφθηκε ο πετρελαϊκός πλούτος της χώρας και συνδέθηκε με τα αμερικανικά συμφέροντα, ενώ ο ρόλος του Πακιστάν στην στρατηγική των Η.Π.Α. αναπτύχθηκε μετά την σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν. Αυτό το πλέγμα συμμαχιών και συμφερόντων καθιστά το όλο ζήτημα αντιμετώπισης του ριζοσπαστικού Ισλάμ αρκετά περίπλοκο, καθώς η Ουάσινγκτον έχει να κρατήσει λεπτές ισορροπίες και να μην χάσει τα στηρίγματά της στην περιοχή.

Σαουδική Αραβία- Παθητικός Σπόνσορας της Τρομοκρατίας¹

Η Σαουδική Αραβία² είναι μια χώρα αντιθέσεων. Πληθυσμιακά και στρατιωτικά οι δυνάμεις της χώρας είναι μικρές, άλλα ο πετρελαϊκός της πλούτος την

¹ Παθητικός Σπόνσορας της Τρομοκρατίας μπορεί να θεωρηθεί ομάδα (συνήθως εθνική ή θρησκευτική διασπορά του ξξωωτερικού) ή κράτος το οποίο είτε πρόσφερε την στήριξη του έμμεσα σε μία τρομοκρατική ομάδα ή δείχνει μια αδυναμία (είτε για πολιτικούς, είτε για πρακτικούς λόγους) στο να περάσει από την αντιτρομοκρατική ρητορική στην πράξη. Για περισσότερες λεπτομέρειες, δες **Daniel Byman, σελ.219-223**

² Η Σαουδική Αραβία είναι το ένα από τα 2 κράτη στον κόσμο, όπου η ονομασία της προέρχεται από τον βασιλικό οίκο που κυβερνά την χώρα, δηλαδή τους Σαούντ. Το δεύτερο είναι οι Φιλιππίνες, καθώς πήραν το όνομά τους από τον Βασιλιά της Ισπανίας Φίλιππο Β', όταν ήταν ακόμα αποικία. Το σύγχρονο κράτος των Σαούντ δημιουργήθηκε το 1932 επίσημα ως βασίλειο της Σαουδικής Αραβίας, όταν ο Άμπνταλ Αζίζ Ιμπν Σαούντ επικράτησε έναντι των αντιπάλων του στην Αραβική Χερσόνησο.

καθιστά ενεργειακή υπερδύναμη και βασικό παίκτη εντός του OPEC. Η οικονομική ευρωστία του βασιλείου εξασφαλίζει έναν πλούσιο τρόπο ζωής κοντά στα δυτικά πρότυπα, άλλα ο ισλαμικός πουριτανισμός που αποτελεί κρατική ιδεολογία, είναι ενάντιος ως προς τις αρχές της Δύσης. Κυρίως όμως, είναι σημαντικός σύμμαχος των Η.Π.Α. στην Μέση Ανατολή, άλλα και αρκετές οικογένειες και ιδρύματα της χώρας έχουν συνεργαστεί με ακραίες ισλαμικές οργανώσεις.

Η Σαουδική Αραβία έχει αναπτύξει έναν συντηρητικό ισλαμικό εθνικισμό ως επίσημη ιδεολογία του κράτους. Αυτό οφείλεται στην σχέση που είχε ο ιδρυτής της χώρας Άμπνταλ Αζίζ Ιμπν Σαούντ με τους οπαδούς του Μωχάμεντ Ιμπν Άμπντ-Αλ Βαχάμπ. Ο Βαχάμπ, θεολόγος τους 18^{ου} Αιώνα, έκανε μια υπερσυντηρητική ανάλυση και ερμηνεία του Ορθόδοξου(σουνιτικού) Ισλάμ. Αγνόησε οποιαδήποτε μετέπειτα θεολογική προσθήκη μετά τον θάνατο του προφήτη, θεωρώντας όλες τις άλλες εκδοχές του Ισλάμ ως αιρετικές. Οι διδασχές του αποτέλεσαν την βάση του Ουαχαμισμού και ο Σαούντ χρησιμοποίησε την ερμηνεία αυτή του μουσουλμανισμού ως τον θεμέλιο λίθο της εξουσίας του.

Ωστόσο, οι σχέσεις αυτές δεν ήταν αγαστές. Ο Σαούντ αξιοποίησε τους Βεδουίνους Ουαχαμιστές για να νικήσει στρατιωτικά τους ανταγωνιστές του για τον έλεγχο της Αραβικής Χερσονήσου, άλλα οι Ουαχαμιστές πίεζαν για συνέχιση της Τζιχάντ(Ιερού Πολέμου) στο Ιράκ και στην Ιορδανία(τότε υπό βρετανικό έλεγχο). Ο Σαούντ, μην επιθυμώντας μια τέτοια σύγκρουση και επιδιώκοντας να εκμοντερνίσει το βασίλειό του, άσκησε καταστολή κατά των ακραίων, ώστε να καταλαγιάσει τις φιλοδοξίες τους για πέρα των εθνικών συνόρων. Αυτό ήταν το πρώτο, άλλα όχι το μοναδικό περιστατικό που θα έδειχνε την σχέση εξουσίας-ισλαμιστών και τα όριά τους.

Παρά το συγκεκριμένο συμβάν, το Ισλάμ αποτελεί βάση και πηγή νομιμοποίησης της απόλυτης μοναρχίας των Σαούντ. Σύνταγμα της χώρας είναι ο Ισλαμικός Νόμος(Σαρία) και η εξουσία του μονάρχη πηγάζει από τις ισλαμικές παραδόσεις. Πέρα από τον μουσουλμανισμό, η εξουσία της χώρας έχει μια από τις πιο παραδοσιακές μορφές της ολιγαρχίας, την οικογενειοκρατία. Τα παιδιά και οι απόγονοι του Σαούντ διαχειρίζονται τις τύχες και την οικονομία της χώρας. Ωστόσο, η ικανότητα και η συλλογικότητα καθορίζουν την άσκηση εξουσίας. Υπήρξαν περιπτώσεις που ο μονάρχης αντικαταστάθηκε με άλλο της οικογένειας όταν αυτός δεν μπορούσε να αντεπεξέλθει στα καθήκοντά του³.

Όσο αφορά την εξωτερική πολιτική, η Σαουδική Αραβία ανέπτυξε στενές σχέσεις με την Δύση και ειδικά με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Τα πετρελαϊκά κοιτάσματα της χώρας ανακαλύφθηκαν το 1938 και η εκμετάλλευσή τους άρχισε το 1941 από αμερικανικές εταιρίες. Ήταν η αρχή μιας σημαντικής και στρατηγικά σημαντικής συνεργασίας μεταξύ των 2 χωρών. Η αξία της ενέργειας και του πετρελαίου καθιστούσε την σταθερότητα του ενεργειακού ανεφοδιασμού σημαντική. Για τον λόγο αυτό, μεταπολεμικά η Ουάσινγκτον έδωσε μεγάλη σημασία στο να έχει καλές σχέσεις με το Ριάντ και την βασιλική οικογένεια. Από την άλλη, η βασιλική οικογένεια είδε την συνεργασία της με τις Ηνωμένες Πολιτείες ως το χρήσιμο εργαλείο ανάσχεσης του ανερχόμενου Αραβικού Εθνικισμού, στην νασερική και μπααθική του μορφή. Το γεγονός ότι τα ριζοσπαστικά κράτη της περιοχής ανέπτυξαν διπλωματικές σχέσεις συνεργασίας με την Σοβιετική Ένωση, βοήθησε στο να παρουσιαστεί η Σαουδική Αραβία ως ένας εναλλακτικός ισλαμικός πόλος έναντι του

Δες Αλέξης Ηρακλειδής, *Η Αραβοϊσραηλινή Αντιπαράθεση-Η προβληματική της ειρηνικής επίλυσης*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1991, σελ.180-183

³ Ιμπν Σαούντ το 1964 και Χαλέντ το 1982. Αλέξης Ηρακλειδής, σελ. 185

εκκοσμικευμένου και φιλοσοβιετικού αραβικού εθνικισμού. Το μόνο αγκάθι στις σχέσεις Ριάντ-Ουάσινγκτον ήταν η πλήρης στήριξη των Η.Π.Α. στο Ισραήλ.

Όπως όλοι οι σημαντικοί παίκτες στην Μέση Ανατολή, η Σαουδική Αραβία προσπαθεί με διάφορα μέσα να επεκτείνει την επιρροή της στην περιοχή. Το κυριότερο μέσω είναι η στήριξη σε κόμματα ή οργανώσεις με ισλαμικό χαρακτήρα, καθώς η βασική ταυτότητα της χώρας είναι πρωτίστως ισλαμική και δευτερευόντως αραβική. Η βασιλική οικογένεια έχει προσφέρει μεγάλη οικονομική ενίσχυση για την κατασκευή Τζαμιών, την στήριξη μουσουλμανικών σχολείων και την ενίσχυση ισλαμικών κοινοτήτων ανά τον κόσμο, θεμελιώνοντας το προφίλ των πιστών μουσουλμάνων και το αντίπαλο δέος ιδεολογιών όπως ο Αραβικός Εθνικισμός και το Σιιτικό Ισλάμ.

Σε αντίθεση με τα ριζοσπαστικά αραβικά κράτη, η στήριξη της Σαουδικής Αραβίας σε ένοπλα κινήματα και τρομοκρατικές ομάδες γίνεται με έμμεσο τρόπο, μέσω Μη Κυβερνητικών Οργανισμών(ΜΚΟ) και Ισλαμικών Ιδρυμάτων που συνδυάζουν την φιλανθρωπία με πολιτικά και θρησκευτικά κίνητρα. Συχνά, η δράση αυτών των ιδρυμάτων στόχευε σε περιοχές όπου είχε αρχίσει το ισλαμικό στοιχείο να εμφανίζεται δυναμικά, όπως το Κασμίρ, το Αφγανιστάν, η Τσετσενία και η Βοσνία.

Η δραστήρια παρουσία του βασιλείου στα απανταχού ζητήματα του μουσουλμανικού κόσμου δεν αποκλειστικά συνέπεια της πολιτικής της ηγεσίας, αλλά και αποτέλεσμα του ριζοσπαστισμού που υπάρχει στους υπηκόους του βασιλείου. Η σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν τον Δεκέμβριο του 1979 προκάλεσε μια μαζική αφύπνιση του μουσουλμανικού κόσμου. Αυτό δεν άφησε ανεπηρέαστο το βασίλειο των Σαούντ, καθώς αρκετοί νέοι είδαν τον πόλεμο στο Αφγανιστάν ως την ευκαιρία να βοηθήσουν τους μουσουλμάνους αδερφούς τους κατά του ξένου εισβολέα αλλά και μια ευκαιρία να ξεφύγουν από την συντηρητική και ανιαρή πραγματικότητα⁴. Η βασιλική οικογένεια έβγαине κερδισμένη από την διαδικασία αυτή, καθώς είχε ευκαιρία για περαιτέρω ισλαμική νομιμοποίηση αλλά είχε και την ευκαιρία να στείλει το ιδιαίτερα δραστήριο(και δυνητικά απειλητικό για την εξουσία ως ακραία θρησκευτική αντιπολίτευση) κομμάτι του πληθυσμού μακριά από το βασίλειο.

Ωστόσο, η ίδια η πηγή νομιμοποίησης της βασιλικής εξουσίας μπορεί να αποτελέσει και απειλή εσωτερικής αναταραχής. Ο πουριτανισμός του βασιλείου έρχεται σε αντίθεση με τον πολυτελή βίο της βασιλικής οικογένειας και οι στενές σχέσεις με την Δύση αποτελούν σημαντικά επιχειρήματα για τους αντισαουδάραβες ισλαμιστές. Οι σιίτες μουσουλμάνοι και η Ιρανική ηγεσία προσπάθησαν αρκετές φορές να τονίσουν την διαφθορά και τον πολυτελή βίο των Σαούντ, αλλά η αμφισβήτηση δεν περιορίζεται μόνο στον σιιτικό μουσουλμανισμό. Αρκετοί σουνίτες μουσουλμάνοι κατακρίνουν τον τρόπο ζωής και την πολιτική που ασκεί το Ριάντ ως προς την Δύση. Σημαντικό γεγονός για την ισλαμική αντιπολίτευση κατά του Ριάντ ήταν ο Πόλεμος του Κόλπου το 1991.

Η αμφισβήτηση κατά των Σαούντ ,άρχισε με την εγκατάσταση αμερικανικών δυνάμεων στο έδαφος της χώρας, ως προετοιμασία για την Επιχείρηση:Καταιγίδα της Ερήμου και την αποχώρηση του Ιράκ από το Κουβέιτ(στο οποίο είχε εισβάλει το Ιράκ το 1990). Το γεγονός ότι μη μουσουλμανικά στρατεύματα εγκαταστάθηκαν στα

⁴ Edited by Karen J.Greenberg, *Al Qaeda Now-Understanding Today's Terrorists*, Cambridge University Press, 2005, σελ.143-144. Η συντηρητική καθημερινότητα που επιβάλλει το αυστηρό θρησκευτικό πλαίσιο της χώρας, δημιουργεί ένα δυναμικό κοινωνικό κομμάτι που διψά για δράση, καθώς η ανυπαρξία πολιτιστικών(μηδαμινή λογοτεχνία, κινηματογράφος και τρόποι διασκέδασης), κοινωνικών(αστηρός διαχωρισμών των 2 φύλλων και προβληματική κοινωνικοποίηση) και πολιτικών(ανυπαρξία πολιτικών κομμάτων και συμμετοχής στα κοινά)διεξόδων, οδηγεί σημαντικό κομμάτι του πληθυσμού στο να συμμετέχει σε εξωτερικές περιπέτειες.

ιερά εδάφη του Ισλάμ και ότι η ηγεσία της χώρας προτίμησε την αμυντική ικανότητα της Δύσης έναντι των πιστών μουσουλμάνων, δημιούργησε ένα κλίμα αμφισβήτησης κατά του ρόλου της Σαουδικής Αραβίας στον μουσουλμανικό κόσμο.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αποτελεί η περίπτωση με την Αλ-Κάιντα. Ο Οσάμα Μπιν Λάντεν, ιδρυτής και αρχηγός της οργάνωσης, είχε μόλις επιστρέψει στην Σαουδική Αραβία μετά τον πόλεμο στο Αφγανιστάν. Όταν το Ιράκ έμοιαζε να απειλεί το βασίλειο μετά την βίαιη προσάρτηση του Κουβέιτ, ο Λάντεν προσφέρθηκε να χρησιμοποιήσει τους μαχητές του για να προστατέψει την χώρα από τον Ιρακινό στρατό. Ο Βασιλιάς Φαχτ αρνήθηκε την πρόταση και προτίμησε να χρησιμοποιήσει τις Η.Π.Α. και τους συμμάχους ως ασπίδα κατά μιας πιθανής ιρακινής επίθεσης. Η ύπαρξη μη μουσουλμανικών στρατευμάτων στα εδάφη της χώρας όπου υπάρχουν τα 2 ιερά σημεία του Ισλάμ(η Μέκκα και η Μεδίνα), εξόργισε τον Λάντεν, οποίος εξορίστηκε και κατέφυγε στο Σουδάν⁵.

Πακιστάν- Παίζοντας το Ισλαμικό χαρτί

Το Πακιστάν έχει αρκετά κοινά σημεία με την Σαουδική Αραβία. Το κράτος στηρίζει την ύπαρξη του και την νομιμότητα του στο Ισλάμ(σουνιτικό όπως και η Σαουδική Αραβία) και έχει στενές σχέσεις με τις Η.Π.Α. Επίσης, όπως και η Σαουδική Αραβία, το Πακιστάν έχει σχέσεις με εξτρεμιστικές ισλαμικές οργανώσεις, γεγονός που προκαλεί προβλήματα στις σχέσεις του με την Ουάσινγκτον. Γεωπολιτικές σκοπιμότητες και κοινά συμφέροντα έχουν κρατήσει το Πακιστάν εκτός λίστας των κρατών-χωρών που υποθάλπτουν την τρομοκρατία.

Όπως και στην περίπτωση της Σαουδικής Αραβίας, το Ισλάμ αποτελεί τον θεμέλιο λίθο της κρατικής ύπαρξης, καθώς το Πακιστάν δημιουργήθηκε το 1947 από τους Βρετανούς, με την ένωση των μουσουλμανικών περιοχών της(τότε) βρετανικής αποικίας της Ινδίας. Το όνομα της νεοσύστατης χώρας προήλθε από τα ονόματα των επαρχιών που αποτελούν την χώρα(**Punjab**, **Afghania Providence**⁶, **Kashmir**, **Sindh**, **Baluchistan**)⁷. Το πολίτευμα του Πακιστάν είναι Ομοσπονδιακή Ισλαμική Δημοκρατία, σύμφωνα με το σύνταγμα του 1957. Σε αντίθεση με την γειτονική Ινδία, όπου κατάφερε να διατηρήσει μια λειτουργική δημοκρατία, το Πακιστάν είχε αρκετές στρατιωτικές κυβερνήσεις και ο στρατός πάντα έπαιζε ρόλο στην πολιτική εξέλιξη της χώρας. Επίσης, σημαντικό ρόλο στην πολιτική παίζει η οικογένεια και οι τοπικές ρίζες. Σε αρκετές περιοχές, κυρίως σε αυτές που γειτονεύουν με το Αφγανιστάν, οι τοπικές φατρίες απολαμβάνουν εκτεταμένη αυτονομία⁸.

Στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, το Πακιστάν επιδιώκει να προωθήσει τα συμφέροντά του στο Κασμίρ και στο Αφγανιστάν. Πέρα από τις άμεσες ενέργειες(όπως οι συχνοί πόλεμοι με την Ινδία), οι κυβερνήσεις της Ισλαμαμπάντ χρησιμοποιούν ένοπλες ομάδες για την προώθηση των στόχων τους. Η στήριξη αυτή δεν μειώθηκε, παρά τις πιέσεις της Ουάσινγκτον. Αυτό καθιστά το Πακιστάν ως έναν από τους ενεργότερους υποστηρικτές της Τρομοκρατίας⁹.

⁵ <http://www.nytimes.com/2001/12/27/world/a-nation-challenged-saudi-arabia-holy-war-lured-saudis-as-rulers-looked-away.html>

⁶ Σήμερα ονομάζεται Khyber Pakhtunkhwa

⁷ S.M. Ikhran, *Indian Muslims and Partition of India*, Atlantic Publishers & Distributors, 1992, σελ. 177

⁸ <http://www.cfr.org/pakistan/pakistans-tribal-areas/p11973> Οι φατρίες αυτές συχνά έχουν δεσμούς και διασυνδέσεις με τις φατρίες του γειτονικού Αφγανιστάν. Αυτοί οι δεσμοί αποτέλεσαν σημαντικό πλεονέκτημα για τους ένοπλους της Αλ-Κάιντα, που μπορούσαν να μετακινούνται άνετα στην μεθόριο των 2 χωρών.

⁹ Daniel Byman, σελ.155

Το Κασμίρ είναι η περιοχή όπου το Πακιστάν έχει επενδύσει σημαντικά στην στήριξη ενόπλων ομάδων. Διαφιλονικούμενη περιοχή μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν, οι διεκδικήσεις των 2 χωρών προκάλεσαν 2 ένοπλες συγκρούσεις (Πόλεμοι μεταξύ Πακιστάν και Ινδίας το 1947 και το 1965) και μια σειρά εσωτερικών αναταραχών εντός του Κασμίρ, με το Νέο Δελχί και την Ισλαμαμπάντ να στηρίζουν τις πολιτικές δυνάμεις που είναι προσκείμενες σε αυτές.

Η κόντρα για το Κασμίρ ξεκινά ήδη με τον τερματισμό της Βρετανικής Κυριαρχίας στην Ινδική Χερσόνησο. Η πλειοψηφία του πληθυσμού της περιοχής ήταν μουσουλμάνοι και ο μονάρχης, ο Μαχαραγιάς Χαρί Σινγκ, ήταν Ινδουίστης. Το βασικό αντιπολιτευτικό κόμμα ήταν ηγούταν από τον μουσουλμάνο σείχη Μωχάμεντ Αμπτουλλάχ. Πέρα από την εσωτερική κατάσταση (μεικτός ινδουϊστικός και μουσουλμανικός πληθυσμός), η θέση του Κασμίρ μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν ενίσχυε το καθεστώς αμφισβήτησης για την κυριότητα της περιοχής. Το Πακιστάν θεωρούσε δίκαιο αίτημα την ενσωμάτωση του Κασμίρ στην επικράτεια του, καθώς η πλειοψηφία των κατοίκων είναι μουσουλμάνοι. Επίσης, η ηγεσία της Ισλαμαμπάντ φοβόταν ότι επικράτηση της Ινδίας στο Κασμίρ θα απειλούσε την κρατική υπόσταση του Πακιστάν. Αντίθετα, η Ινδία ήθελε να πετύχει την ομαλή ενσωμάτωση του Κασμίρ ώστε να αποδείξει ότι το νεοσύστατο ινδικό κράτος είναι κοσμικού και όχι ινδουϊστικού χαρακτήρα. Παρά τις επιδιώξεις των 2 κρατών, ο Μαχαραγιάς του Κασμίρ (όπως και αρκετοί πολιτικοί ινδουϊστικής και μουσουλμανικής καταγωγής) υποστήριζαν την ιδέα ενός ανεξάρτητου Κασμίρ.

Οι βίαιες συγκρούσεις μεταξύ μουσουλμάνων και ινδουϊστών στην Ινδία προκάλεσε ένα κύμα διαμαρτυρίας εντός του Κασμίρ, όπου μουσουλμάνοι ζητούσαν την ένωση με το Πακιστάν. Φύλαρχοι Παστούν¹⁰ από το Πακιστάν κινήθηκαν προς ενίσχυση των μουσουλμάνων του Κασμίρ και η κυβέρνηση του Πακιστάν, τον Οκτώβρη του 1947, πρόσφερε ενίσχυση στους ένοπλους. Πέρα από τον εφοδιασμό των άτακτων, το Πακιστάν έστειλε κεκαλυμμένα στρατεύματα ώστε να εισβάλει στο Κασμίρ.

Έχοντας να αντιμετωπίσει ένα συνδυασμό εσωτερικού στασιασμού και ξένης επέμβασης, ο Μαχαραγιάς ζήτησε την βοήθεια της Ινδίας. Η Ινδική κυβέρνηση δέχτηκε να βοηθήσει, με την προϋπόθεση ότι ο Μαχαραγιάς θα διάλεγε θέση μεταξύ της Ινδίας και του Πακιστάν. Έχοντας διαλέξει την Ινδία για λόγους επιβίωσης, η κυβέρνηση του Κασμίρ εγκατέλειψε κάθε φιλοδοξία για ανεξαρτητοποίηση και η Ινδία με το Πακιστάν συγκρούστηκαν ένοπλα τον Νοέμβριο του 1947. Ο πόλεμος έληξε με νίκη της Ινδίας, που κράτησε υπό τον έλεγχο της τα 2/3 του Κασμίρ και στις 1 Ιανουαρίου 1949, οι 2 χώρες υπέγραψαν εκεχειρία.

Η κατάληξη του Πολέμου του 1947 δεν έληξε το ζήτημα της διεκδίκησης του Κασμίρ από το Πακιστάν, γεγονός που οδήγησε σε άλλες 2 ένοπλες αναμετρήσεις με την Ινδία το 1965 και το 1971¹¹, χωρίς να έχει βρεθεί μια πολιτική λύση για το ζήτημα κυριότητας του Κασμίρ.

¹⁰ Εθνότητα που αριθμεί περίπου σε 42 εκατομμύρια, εκ των οποίων 28 εκατομμύρια βρίσκονται στο Πακιστάν, 13 εκατομμύρια στο Αφγανιστάν και οι υπόλοιποι σε άλλες χώρες. Είναι εγκατεστημένοι κυρίως στο σημερινό νοτιοανατολικό Αφγανιστάν και το βορειοδυτικό Πακιστάν. Πριν ν' αρχίσει να χρησιμοποιείται ο όρος Αφγανός για τον κάθε κάτοικο του Αφγανιστάν, οι Παστούν λέγονταν Αφγανοί, σήμερα όμως ξεχωρίζουν των άλλων εθνοτήτων του Αφγανιστάν αυτοχαρακτηριζόμενοι ως Παστούν. Στοιχεία για το ποσοστό των Παστούν σε Αφγανιστάν και Πακιστάν δεξ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2075.html#pk>

¹¹ Με το πέρας του πολέμου αυτού προέκυψε η δημιουργία του κράτους του Μπαγκλαντές, που ήταν περιοχή ανατολικά του Πακιστάν.

Η εσωτερική σταθερότητα και ειρήνη στο Κασμίρ ήταν επισφαλής. Κινήματα απόσχισης του Κασμίρ(όπως το κοσμικό JKLF¹¹) και πολιτικά κόμματα που υποστηρίζουν την ένωση με το Πακιστάν, δοκίμαζαν την εύθραυστη εσωτερική ισορροπία μεταξύ των διαφόρων παρατάξεων. Το 1989, ξέσπασε κύμα βίαιων εσωτερικών αναταραχών, γεγονός που οδήγησε την Ινδία στο να λύσει το όλο θέμα με την εφαρμογή σκληρής καταστολής.

Τα σκληρά μέτρα της Ινδικής κυβέρνησης έδωσαν την κατάλληλη αφορμή στους ένοπλους ισλαμιστές ώστε να προχωρήσουν σε εντατικοποίηση της βίας. Απαγωγές και δολοφονίες πολιτικών αξιωματούχων, επιχειρηματιών, δημόσιων λειτουργών και γενικά οποιουδήποτε στήριζε την πολιτική του Νέου Δελχί άρχισαν να αυξάνονται δραματικά. Ο έλεγχος της Ινδίας πάνω στο Κασμίρ άρχισε να γίνεται αντιδημοφιλής και αυτό ενίσχυσε την νομιμοποίηση των ενόπλων που αντιμάχονταν την ινδική κυριαρχία.

Το Πακιστάν δεν υποκίνησε τα γεγονότα του 1989 και ξαφνιάστηκε από την ένταση τους, καθώς το ζήτημα του Κασμίρ άρχισε να αδρανοποιείται σταδιακά. Εντούτοις, οι κυβερνήσεις του Πακιστάν εκμεταλλεύτηκαν την κατάσταση ώστε να αξιοποιήσουν τις ισλαμικές ένοπλες ομάδες προς προώθηση των εδαφικών τους αξιώσεων. Οι ιθύνοντες του Πακιστάν, έχοντας δει την αποτυχία επίλυσης του ζητήματος με συμβατικά ένοπλα μέσα, είδαν ότι θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν την δράση των ένοπλων άτακτων για να αποδυναμώσουν την Ινδία. Επίσης, η Ισλαμαμπάντ, βλέποντας το επιτυχημένο παράδειγμα του ισλαμικού αντάρτικου στο Αφγανιστάν κατά της Σοβιετικής Ένωσης, θεωρούσε ότι θα μπορούσε να επαναλάβει την ίδια διαδικασία στο Κασμίρ.

Η στήριξη του Πακιστάν ήταν ποικιλόμορφη. Σε πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο, η Ισλαμαμπάντ στήριζε τις θέσεις των ανταρτών. Στο επιχειρησιακό σκέλος, οι αντάρτες είχαν εξασφαλίσει σταθερό ανεφοδιασμό ώστε να μπορούν να συνεχίσουν τον αγώνα τους. Πέρα από τον ανεφοδιασμό, όλες οι σημαντικές οργανώσεις του αντάρτικου είχαν βάσεις στο Πακιστάν. Η ασφάλεια του πακιστανικού εδάφους βοήθησε στην στρατολόγηση, την εκπαίδευση και τον σχεδιασμό επιχειρήσεων των ανταρτών¹².

Πέρα από το Κασμίρ, το Πακιστάν προσπάθησε να εκμεταλλευτεί το θρησκευτικό και φατριαρχικό χαρτί και στο γειτονικό Αφγανιστάν. Το Αφγανιστάν και το Πακιστάν δεν μοιράζονται μόνο κοινά σύνορα, άλλα και κοινή εθνοτική καταγωγή, καθώς υπάρχει και στις 2 χώρες ισχυρές κοινότητες Παστούν. Η αυθαίρετη χάραξη των συνόρων μεταξύ της βρετανικής Ινδίας και του Αφγανιστάν το 1893, διχοτόμησε την κοινότητα Παστούν. Το Πακιστάν, μετά την ανεξαρτησία του, αναγνώρισε τα σύνορα του 1893 ως έχει. Στο Αφγανιστάν όμως, υπήρχε ισχυρό ρεύμα ένωσης των Παστούν σε ένα κοινό κράτος¹³. Η Ισλαμαμπάντ δεν έδωσε ιδιαίτερη βάζση σε αυτές τις φιλοδοξίες, καθώς είχε εστιάσει το ενδιαφέρον της στο Κασμίρ και στην κόντρα με την Ινδία. Ωστόσο, το Πακιστάν προσπάθησε να αποκτήσει λόγο και επιρροή στα αφγανικά ζητήματα, κυρίως στο να αποτρέψει την περικύκλωση του μεταξύ μιας εχθρικής Ινδίας και ενός Αφγανιστάν που θα επιθυμεί την ένωση όλων των Παστούν υπό τον έλεγχο του.

¹¹ Jammu and Kashmir Liberation Front-Απελευθερωτικό Μέτωπο του Κασμίρ. Για περισσότερα στοιχεία:

http://www.satp.org/satporgtp/countries/india/states/jandk/terrorist_outfits/jammu_&_kashmir_liberati_on_front.htm

¹² Daniel Byman, σελ.168

¹³ Lutz Kleveman, *Το Νέο Μεγάλο Παιχνίδι-Αίμα και Πετρέλαιο στην Κεντρική Ασία*, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2005, σελ. 374

Ο φόβος για την προοπτική ενός εχθρικού Πακιστάν προέκυψε με την ανατροπή του βασιλιά Ζαχίρ Ζαχ από τον ξάδερφο του, Μοχάμεντ Νταούντ το 1973. Ο Νταούντ εγκαθίδρυσε ένα εκκοσμικευμένο και φιλοσοβιετικό¹⁴ καθεστώς και εμφανίστηκαν εκείνη την περίοδο φωνές που υποστήριζαν την ένταξη των Παστούν σε ένα κοινό κράτος. Η Ισλαμαμπάντ, φοβούμενη την πιθανότητα ενός εχθρικού Αφγανιστάν, άρχισαν να σχεδιάζουν επιχειρήσεις στο εσωτερικό του Αφγανιστάν ώστε να υποσκάψουν την εξουσία του Νταούντ. Επιφορτισμένος με αυτή την δουλειά ήταν ο στρατηγός Νασερούλάχ Μπαμπάρ, ο οποίος δημιούργησε μυστικά στρατόπεδα εκπαίδευσης ανταρτών. Η επιχείρηση αυτή ήταν γνωστή σε ελάχιστους κρατικούς αξιωματούχους, μεταξύ αυτών και ο, τότε, Πρόεδρος του Πακιστάν Ζουλφικάρ Μπούτο. Οι πρώτες ομάδες ανταρτών κατάφεραν να προκαλέσουν σημαντικά χτυπήματα στον Αφγανικό στρατό και να θέτουν τις βάσεις για την συσπείρωση των συντηρητικών κοινωνικών στρωμάτων κατά του Νταούντ. Οι χώροι εκπαίδευσης και τα δίκτυα που έστησε ο Μπαμπάρ, θα αποτελούσαν τον βασικό πυλώνα εκπαίδευσης και ενίσχυσης ανταρτών στην γειτονική χώρα καθ' όλη την διάρκεια της δεκαετίας του '80.

Η νέα ηγεσία του Πακιστάν υπό τον στρατηγό Ζία Ουλ-Χακ ,ο οποίος ανέτρεψε το 1978 τον Μπούτο, έδωσε μεγάλη έμφαση στο πρόγραμμα εκπαίδευσης ανταρτών. Ο πανισλαμιστής Ζία(άρχισε εντός της χώρας να ακολουθεί μια αυστηρή ισλαμική ατζέντα)ενισχύθηκε από τις Η.Π.Α. και από την Σαουδική Αραβία ώστε να διατηρήσει σταθερή την ροή χρήματος και εξοπλισμού στους αντάρτες, οι οποίοι από το 1979 αντιμετώπιζαν τον Κόκκινο Στρατό, καθώς οι Σοβιετικοί είχαν επέμβει στην χώρα. Εκείνη την περίοδο, το ζήτημα του Αφγανιστάν δεν αποτελούσε ένα περιφερειακό ζήτημα άλλα εξελίχθηκε στο επίκεντρο της σύγκρουσης των 2 Υπερδυνάμεων στην τελευταία φάση του Ψυχρού Πολέμου.

Η αποχώρηση των Σοβιετικών το 1988 και ο ύποπτος θάνατος του Ζία Ουλ-Χακ από αεροπορικό δυστύχημα δεν τερμάτισε την ανάμειξη του Πακιστάν στο Αφγανιστάν. Παρά την επαναφορά της δημοκρατίας(με την Μπεναζίρ Μπούτο να είναι η πρώτη γυναίκα πρωθυπουργός μουσουλμανικού κράτους), η ελίτ της χώρας(στρατός και μυστικές υπηρεσίες) συνέχιζαν να προωθούν μια πανισλαμική ατζέντα. Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ και η δημιουργία νέων κρατών στην Κεντρική Ασία άνοιγε νέες προοπτικές για το Πακιστάν. Ο έλεγχος του Αφγανιστάν ήταν ζωτικός για περαιτέρω προσέγγιση των μουσουλμάνων της Κεντρικής Ασίας.

Το Αφγανιστάν, μετά την αποχώρηση των Σοβιετικών ήταν σε κατάσταση εμφυλίου, με την κεντρική κυβέρνηση ανίκανη να ελέγξει τους τοπικούς ενόπλους και πολέμαρχους. Το Πακιστάν αποφάσισε τότε να στηρίξει τους Ταλιμπάν. Ο Μπαμπάρ, που ήταν το 1994 Υπουργός Εσωτερικών, με την στήριξη της Μπεναζίρ Μπούτο, άρχισε να οργανώνει μεταφορές υλικού(από οπλισμό μέχρι δορυφορικά τηλέφωνα για επικοινωνία). Επίσης, πέρα από υλική βοήθεια, το Πακιστάν έστειλε και αρκετούς νεαρούς από την επικράτεια του ώστε να υπηρετήσουν στις τάξεις των ενόπλων του Αφγανιστάν. Όπως και η Σαουδική Αραβία, το Πακιστάν προσπάθησε να «εξάγει» τους ισλαμιστές του ώστε να γλιτώσει μια πιθανή αναταραχή που θα μπορούσαν να προκαλέσουν αυτοί οι φανατισμένοι νέοι. Όπως αναφέρει ο ίδιος ο Μπαμπάρ, η στήριξη προς τους Ταλιμπάν είχε στόχο στο να έχει το Πακιστάν μια

¹⁴ Αρχικά το καθεστώς Νταούντ είχε καλές σχέσεις με την Μόσχα, αλλά βασικός στόχος του νέου καθεστώτος ήταν μια αδέσμευτη πολιτική στο εξωτερικό. Όταν προσπάθησε να αποκτήσει στενότερες σχέσεις με τις Η.Π.Α. και την Κίνα, ανατράπηκε το 1978 από πραξικόπημα φιλοσοβιετικών αξιωματούχων.

σταθερή και φιλική κυβέρνηση στην γειτονική χώρα, μετά τα ταραγμένα χρόνια της δεκαετίας του '80¹⁵.

Συμπερασματικά σχόλια

Η Σαουδική Αραβία και το Πακιστάν, λόγω κοινών γεωπολιτικών και οικονομικών συμφερόντων(γεινίαση σε ζωτικές περιοχές του πλανήτη, ενεργειακά θέματα κοκ)με τις Η.Π.Α., δεν συμπεριλαμβάνονται στην Λίστα των Κρατών που υποστηρίζουν την Τρομοκρατία, παρά την ανάμειξη τους σε οργανώσεις που έχουν εκτελέσει χτυπήματα κατά αμερικανικών και δυτικών στόχων. Πέρα από τις στενές σχέσεις με την Ουάσινγκτον, που οφείλεται σε πολιτικές και οικονομικές συγκυρίες, η Σαουδική Αραβία και το Πακιστάν έχουν το κοινό στοιχείο του Ισλάμ, καθώς η θρησκεία αποτελεί βασικός παράγοντας ύπαρξης και νομιμοποίησης του κράτους. Επίσης, τα 2 κράτη χρησιμοποιούν την τρομοκρατία ως μέσο εξωτερικής πολιτικής, άλλα και ως εργαλείο που βοηθά την «μεταβίβαση» των εσωτερικών ακραίων σε γειτονικά κράτη. Με τον τρόπο αυτό υποσκάπτονται οι υπόλοιποι περιφερειακοί παίκτες και «ξελαφρώνει» το κράτος από τις δυνητικές εσωτερικές απειλές.

Παρά τα κοινά στοιχεία, βασική διαφορά των 2 περιπτώσεων είναι ο βαθμός στήριξης ως προς τις τρομοκρατικές οργανώσεις. Με τα στοιχεία που υπάρχουν δεν είναι φανερό ότι η βασιλική οικογένεια στηρίζει άμεσα την τρομοκρατία. Η σύνδεση Σαουδικής Αραβίας και διαφόρων ισλαμικών τρομοκρατικών ομάδων γίνεται μέσω ΜΚΟ, ισλαμικών ιδρυμάτων και ατόμων που ανήκουν στον ευρύ κύκλο της βασιλικής οικογένειας. Ο σκληρός πυρήνας της εξουσίας δεν φαίνεται να έχει ενεργητικό ρόλο στην στήριξη αυτή. Αντίθετα, στο Πακιστάν, τα βασικά κέντρα εξουσίας είχαν άμεση ανάμειξη και η πολιτική εξουσία έριξε μεγάλο βάρος στο να θεμελιώσει οργανώσεις και προσωπικότητες που θα προωθούσαν τους στόχους της χώρας.

¹⁵ Πολλές από τις παραπάνω πληροφορίες είναι από το βιβλίο του Lutz Kleveman, *Το Νέο Μεγάλο Παιχνίδι-Αίμα και Πετρέλαιο στην Κεντρική Ασία*, (εκδόσεις Κριτική). Ο συγγραφέας, του οποίου το βιβλίο ασχολείται με τα γεγονότα της Κεντρικής Ασίας στην μετά 11^{ης} Σεπτεμβρίου περίοδο, είχε πάρει συνέντευξη από τον γηραιό Μπαμπάρ, ο οποίος υποστηρίζει ότι όλη η στρατηγική του Πακιστάν στο Αφγανιστάν αφορούσε την μετατροπή της γειτονικής χώρας σε ένα «ειρηνικό» ως προς το Πακιστάν κράτος. Περισσότερες λεπτομέρειες για την στρατηγική του Πακιστάν στο Αφγανιστάν και τον ρόλο του Μπαμπάρ, δες **Lutz Kleveman, σελ.375-380**

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

Τα κράτη που χρησιμοποιήθηκαν ως case study δεν είναι οι μοναδικοί σπόνσορες της Τρομοκρατίας σήμερα. Αποτελούν όμως εμβληματικές περιπτώσεις, καθώς για ιστορικούς και πολιτικούς λόγους, υπήρξαν(και μερικά συνεχίζουν να υπάρχουν)ενεργοί υποστηρικτές ενόπλων ομάδων και αγώνων. Οι λόγοι που οδήγησαν τις παραπάνω περιπτώσεις σε αυτή την πολιτική είναι δύο.

Ο πρώτος λόγος είναι ότι τα συγκεκριμένα κράτη(εξαιρέση το Ιράν και πιθανώς η Σαουδική Αραβία) είναι σχετικά νέα και δεν έχουν μια ισχυρή εθνική και κρατική ταυτότητα. Με τα περισσότερα από αυτά να είναι δημιουργήματα των κοσμογονικών ανακατατάξεων του 20^{ου} αιώνα, επηρεάστηκαν έντονα από την πολιτική ρευστότητα και την εμφάνιση νεωτεριστικών ιδεολογιών. Ο Αραβικός Εθνικισμός και το πολιτικό Ισλάμ¹ αποτέλεσαν τις βασικές ιδεολογίες που διαμόρφωσαν την πολιτική συμπεριφορά των νέων αυτών κρατών. Ο ιδεολογικός ριζοσπαστισμός ήταν αλληλένδετος με την επιδίωξη μιας καλύτερης θέσης στον περιφερειακό και διεθνή καταμερισμό. Αυτός ο ριζοσπαστισμός οδήγησε και στην στήριξη συγγενικών ιδεολογικών κινημάτων με σκοπό την «εξαγωγή» της ιδεολογίας σε άλλα κράτη.

Πέρα από το ιδεολογικό πλαίσιο, η ανυπαρξία ενός ισχυρού κράτους στην περιφέρεια του αραβικού και του ευρύτερου μουσουλμανικού κόσμου ωθεί τα κράτη της περιοχής σε έναν ανταγωνισμό για το ποιος θα αναλάβει τον ρόλο του περιφερειακού ηγέτη. Αυτό καθιστά την Μέση Ανατολή ως ένα χώρο έντονου ανταγωνισμού. Σε αυτόν τον ανταγωνισμό, η στρατιωτική ισχύ είναι το κλειδί της επικράτησης, για αυτό υπάρχει μια κούρσα εξοπλισμών και ανανέωσης του πολεμικού οπλοστασίου.

Η εμμονή στους εξοπλισμούς και στην στρατιωτική ισχύ οφείλεται και στον «μεγαλοιδεατισμό» των κρατών της περιοχής. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει μια φιλόδοξη παναραβική ή/και πανισλαμική ολοκλήρωση υπό την ηγεσία ενός κράτους ή μια περιορισμένη γεωγραφικά διεκδίκηση εδαφών και πληθυσμών. Η Συρία υποστηρίζει την δημιουργία της «Μεγάλης Συρίας» εις βάρος των Ιορδανών. Η Αίγυπτος επιδίωκε για καιρό την ένωση με το Σουδάν. Η Λιβύη είχε αρκετές κόντρες με τους γείτονες της σχετικά με τα κοινά τους σύνορα. Το Πακιστάν προσπαθεί να πάρει υπό τον έλεγχο του τους γειτονικούς μουσουλμανικούς πληθυσμούς. Κατά μήκος του μουσουλμανικού τόξου παρατηρούνται τέτοιες εντάσεις².

Ο δεύτερος λόγος στήριξης της Τρομοκρατίας αφορά στρατιωτικούς και οικονομικούς παράγοντες. Το βασικό ζήτημα της Μέσης Ανατολής είναι το

¹ Ο Αραβικός Εθνικισμός, αν και δεν αρνείται τον βασικό ρόλο του Ισλάμ στην πολιτική και ιστορική διαμόρφωση του αραβικού κόσμου, είναι κατά βάση μια εκκοσμικευμένη ιδεολογία, αποτέλεσμα της επαφής της μουσουλμανικής διανόησης με τον Δυτικό Νεωτερισμό. Το πολιτικό Ισλάμ αφορά την διακυβέρνηση ενός κράτους με βάση την Σαρία και την πλήρη ευθυγράμμιση πολιτικής και θρησκείας. Επίσης προωθεί την ενίσχυση του Ισλάμ ως ανταγωνιστικού και αυτόρρηξη πόλου σε σχέση με τους άλλους πολιτισμούς. Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με την εμφάνιση του Νεωτερισμού στον Ισλαμικό κόσμο, δες **Η Μεγάλη Ιστορία του 20^{ου} Αιώνα, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2002, Τόμος 3^{ος},σελ.131-140**

² **Αλέξανδρος Σ.Κούτσης, Μέση Ανατολή:Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική Ανάπτυξη-Τόμος Α', εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1992, σελ.260-262**

Παλαιστινιακό, το οποίο έχει οδηγήσει το Ισραήλ σε σύγκρουση με τους γείτονες του. Το Ισραήλ, έχοντας από την ίδρυση του το 1948 να αντιμετωπίσει ένα εχθρικό περιβάλλον, επένδυσε στην δημιουργία ενός αξιόπιστου στρατού. Οι Αραβοισραηλινοί Πόλεμοι του 1956, του 1967 και του 1973 φανέρωσαν μια τάση ανοίγματος της ψαλίδας μεταξύ των Ισραηλινών και των Αράβων στο ζήτημα των αμυντικών δυνατοτήτων. Παρά την σοβιετική βοήθεια που βοήθησε στην δημιουργία σύγχρονων αραβικών στρατών, η στρατιωτική ποιότητα του Ισραήλ(που είχε και την στήριξη της Αμερικανικής Πολιτικής στην περιοχή)μεγάλωνε την ψαλίδα της στρατιωτικής ισορροπίας. Για να αντισταθμίσουν την στρατιωτική υπεροχή του Ισραήλ, αρκετά από τα ριζοσπαστικά κράτη(όπως η Συρία)στράφηκαν στην στήριξη ένοπλων κινημάτων ώστε να αντισταθμίσουν την συμβατική στρατιωτική αδυναμία τους με έμμεσα και ασύμμετρα μέσα.

Εξαιρέση του παραπάνω κανόνα αποτελεί το Πακιστάν, καθώς είναι μακριά από το μέτωπο της αραβοϊσραηλινής διένεξης και σε αντίθεση με την περίπτωση της Συρίας, της Λιβύης και του Ιράν, δεν έχει την εχθρότητα της Δύσης και έχει έναν ικανό στρατό και πυρηνικά. Η πυρηνική ισοπαλία με τον βασικό αντίπαλό του, την Ινδία, το ώθησε στο να στηρίξει τις αντάρτικες ομάδες στο Κασμίρ³. Αυτή η στρατιωτική ισοπαλία, εξαιτίας των πυρηνικών, αποτελεί(τηρουμένων των αναλογιών)μια μικρογραφία της ψυχροπολεμικής «Ισορροπίας του Τρόμου» μεταξύ Η.Π.Α. και Σοβιετικής Ένωσης.

Οι σχέσεις μεταξύ του κράτους υποστήριξης και της τρομοκρατικής οργάνωσης δεν είναι απόλυτες και ελεγχόμενες, με τον τρόπο που ένα κράτος μπορεί να ελέγχει και να καθοδηγεί μια συμβατική ένοπλη μονάδα. Υπάρχει συχνά μεγάλη αυτονομία εκ μέρους της ένοπλης ομάδας και αρκετές φορές, οι κινήσεις της οργάνωσης δεν ταυτίζονται πλήρως με τους στόχους του κράτους σπόνσορα.

Η Συρία, όπως είδαμε παραπάνω, έχει μια ανταγωνιστική σχέση με τις οργανώσεις που στηρίζει. Παρά τον ιδεολογικό μανδύα της κυβέρνησης της Δαμασκού, ο παναραβισμός του Μπάαθ αποτελεί εργαλείο και όχι αυτοσκοπός της συριακής εξωτερικής πολιτικής. Η Συρία αξιοποιεί την ιδεολογία και την σκληρή στάση της προς το Ισραήλ ώστε να αυξήσει την επιρροή της στην περιφέρεια της. Χαρακτηριστικό της πατρωνίας της είναι οι αυστηροί στόχοι και προσπάθεια ελέγχου των οργανώσεων που στηρίζει. Ο Χαφέζ Αλ Ασαντ, αξιοποίησε τους παλαιστίνιους μαχητές για να ασκεί πιέσεις στο Ισραήλ, χωρίς την ανάγκη μιας άμεσης στρατιωτικής εμπλοκής και αργότερα τους εκμεταλλεύτηκε για να προκαλέσει αποσταθεροποίηση στον γειτονικό Λίβανο και να εμφανιστεί η Συρία ως δύναμη σταθερότητας στα εσωτερικά του Λιβάνου. Όταν όμως οι ένοπλοι Παλαιστίνιοι μαχητές δεν ευνοούσαν τους σχεδιασμούς της Δαμασκού, ο Άσαντ δεν δίστασε να προσφέρει την στήριξη του στους Χριστιανούς και τους Μαρωνίτες του Λιβάνου. Η πολιτική στήριξης της Συρίας βασίζεται στα πλαίσια μιας ρεαλιστικής πολιτικής και με γνώμονα το κοινό συμφέρον. Άλλωστε, και η συνεργασία με την Χεζμπολλάχ και το PKK έγιναν με κριτήριο τα συμφέροντα(κοινός αντίπαλος) και λιγότερο μια κοινή ιδεολογική ατζέντα. Στην περίπτωση μάλιστα του PKK, όταν η φιλοξενία του ηγέτη του, Αμπντουλλάχ Οτσαλάν εγκυμονούσε την πιθανότητα τουρκικής στρατιωτικής επέμβασης, ο Άσαντ έδωσε τον Οτσαλάν από την χώρα.

Σε αντίθεση με τον αυστηρό και ανταγωνιστικό έλεγχο της Συρίας, η Λιβύη ήταν μια εκ διαμέτρου αντίθετη περίπτωση. Έχοντας πάνω-κάτω καθεστωτική

³ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα μέχρι Σήμερα*, εκδόσεις Ποιότητα, σελ.274. Η διασπορά των πυρηνικών, όχι μόνο δεν εξαφανίζει τον ασύμμετρο πόλεμο, αλλά τον ενισχύει, καθώς είναι το μόνο μέσο που μπορεί να επιτύχει πλήγμα στον εχθρό χωρίς να φτάσουμε στο καταστροφικό ενδεχόμενο πυρηνικού πολέμου.

ομοιότητα με την νασερική Αίγυπτο και την Μπααθική Συρία, το καθεστώς της Λιβύης που ιδρύθηκε με το στρατιωτικό κίνημα του 1969, είχε ως ιδεολογικό πυλώνα τον Αραβικό Εθνικισμό(με στοιχεία του μετριοπαθούς Ισλάμ). Σε αντίθεση όμως με την συριακή περίπτωση, η Λιβύη του Καντάφι είχε για πολλά χρόνια μια ριζοσπαστική και αντιδυτική εξωτερική πολιτική, πιο δυναμική από αυτή της Δαμασκού. Ο Καντάφι στήριξε οποιαδήποτε οργάνωση είχε αντιιμπεριαλιστικό και επαναστατικό προσανατολισμό. Δεν περιορίστηκε στον αραβικό και στον ευρύτερο μουσουλμανικό κόσμο, άλλα πρόσφερε ηθική και υλική στήριξη σε κινήματα που δρούσαν μακριά από τον γεωγραφικό χώρο συμφερόντων της Λιβύης. Η περίπτωση του IRA είναι χαρακτηριστική, καθώς το ζήτημα της Βόρειας Ιρλανδίας και η διαμάχη Καθολικών και Προτεστάντων Ιρλανδών είναι εκτός των άμεσων συμφερόντων της Λιβύης.

Η εμπλοκή της Λιβύης(άμεσα ή έμμεσα) στην στήριξη ένοπλων οργανώσεων και ο τυχοδιωκτισμός της εξωτερικής της πολιτικής(ένοπλες αψιμαχίες με τους γείτονες της, όπως η περίπτωση του Τσαντ), πέρα από επικοινωνιακά κέρδη και την παρουσίαση του Καντάφι ως έναν αποφασιστικό ηγέτη κατά του ιμπεριαλισμού, δεν είχε σοβαρά κέρδη για την χώρα. Η Λιβύη, όχι μόνο δεν κατάφερε να βελτιώσει την θέση της στον αραβικό κόσμο και να έχει έναν ηγετικό ρόλο, άλλα απέκτησε και φήμη «διεθνούς παρία» και κράτους-τρομοκράτη. Από τα μέσα της δεκαετίας του '80 μέχρι τις αρχές της πρώτης δεκαετίας του 21^{ου} αιώνα, η Λιβύη ήταν απομονωμένη διπλωματικά και αντιμετώπιζε οικονομικές κυρώσεις, ενώ το 1986 είχε δεχτεί και στρατιωτικά πλήγματα από τις Η.Π.Α.

Τα παραπάνω δεδομένα οδήγησαν σε μία ριζική μεταστροφή της εξωτερικής πολιτικής της Λιβύης. Ήδη από την δεκαετία του '90, η Λιβύη έδειξε έναν πραγματισμό στις εξωτερικές της σχέσεις, εστιάζοντας περισσότερο στην Αφρικανική Ήπειρο και τονίζοντας την αφρικανική της ταυτότητα έναντι της αραβικής και μουσουλμανικής. Η 11^η Σεπτεμβρίου 2001 πρόσφερε στην Λιβύη την δυνατότητα να αναθερμάνει τις σχέσεις της με τις χώρες της Δύσης, αποκηρύσσοντας την ισλαμική Τρομοκρατία και ο Καντάφι ήταν πρόθυμος να δώσει αποζημιώσεις για το βομβιστικό χτύπημα του αεροσκάφους της Pan Am 103. Μέχρι και το ξέσπασμα του εμφυλίου στην Λιβύη και την βίαιη ανατροπή του το 2011, ο Καντάφι αποτέλεσε μια ιδιάζουσα περίπτωση, καθώς πέρασε από τον ριζοσπαστισμό και την ενίσχυση της Τρομοκρατίας, στο να είναι ένας ηγέτης αρεστός από τους πρώην αντιπάλους του.

Η περίπτωση του Ιράν έχει σημαντικές διαφορές με αυτές της Λιβύης και της Συρίας. Διαφορές που έχουν να κάνουν τόσο με την εθνική ταυτότητα της χώρας(το Ιράν δεν είναι αραβικό κράτος), όσο και τον ιδεολογικό χαρακτήρα του πολιτεύματος(το ισλάμ αποτελεί την βάση της κρατικής ιδεολογίας σε αντίθεση με τον εκκοσμικευμένο Αραβικό Εθνικισμό).

Η Ισλαμική Δημοκρατία που προέκυψε από την επανάσταση του 1979, είχε τον ριζοσπαστικό ενθουσιασμό που έχει ένα νεοσύστατο επαναστατικό καθεστώς. Η διάδοση του μηνύματος της Επανάστασης στα γειτονικά κράτη οδήγησε το Ιράν στο να στηρίξει ένοπλα κινήματα που εμπνέονταν από τις διδαχές του Αγιατολλάχ Χομεϊνί. Ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του '70 άρχισε να παρατηρείται μια στροφή των λαών της Μέσης Ανατολής προς την θρησκεία και αυτό οδήγησε και σε ανάλογη ενίσχυση ή και εμφάνιση κινήματων και πολιτικών δυνάμεων που εμπνέονταν από τον μουσουλμανισμό. Το Ιράν, ως μια σιιτική μουσουλμανική χώρα, άσκησε τεράστια επιρροή στους σιιτικούς πληθυσμούς, ειδικά στο γειτονικό Ιράκ αλλά και στον Λίβανο.

Ο βασικός πελάτης του Ιράν είναι η Χεζμπολλάχ, η οποία είναι δημιουργημα της ιρανικής πολιτικής. Η Τεχεράνη έστειλε ειδικούς ώστε να συσπειρώσει, άλλα και

να οργανώσει καλύτερα τα φιλοϊρανικά κομμάτια των σιιτών μουσουλμάνων στον Λίβανο. Η επιτυχημένη ένοπλη δράση της Χεζμπολλάχ κατά της ισραηλινής παρουσίας στον Νότιο Λίβανο και η πολιτική της δράση μέσω κοινωνικών προγραμμάτων, την έχουν καταστήσει σημαντικό πολιτικό παράγοντα στον Λίβανο. Έμμεσα, αυτό αυξάνει και την επιρροή του Ιράν στην χώρα, καθώς η συγκεκριμένη οργάνωση στηρίζεται ιδεολογικά και υλικά από την Τεχεράνη.

Πέρα από τον Λίβανο, η Τεχεράνη είχε ενισχύσει και οργανώσει και κόμματα σιιτών στο γειτονικό Ιράκ, τα οποία αποτέλεσαν εργαλεία πίεσης στην κόντρα που είχαν τα 2 κράτη μεταξύ τους, κόντρα που θα οδηγούσε και σε έναν αιματηρό, δετή πόλεμο. Ο ρόλος του Ιράν στους σιιτικούς πληθυσμούς του Περσικού Κόλπου αυξήθηκε μετά το 2003, όταν η Αμερική και η Συμμαχία των Προθύμων⁴ εισβάλλανε στο Ιράκ και ανατρέψανε το μπααθικό καθεστώς. Η ενίσχυση του Ιράν στα πολιτικά θέματα του Ιράκ ανησυχεί τόσο την Ουάσινγκτον, όσο και τον στενότερο σύμμαχο των Η.Π.Α στον αραβικό κόσμο, την Σαουδική Αραβία. Η τελευταία μάλιστα υπήρξε αντικείμενο κριτικής από τον Χομεϊνί, λόγω του έκλυτου βίου της βασιλικής οικογένειας και των στενών σχέσεων με την Αμερική.

Οι περιπτώσεις της Συρίας, του Ιράν και της Λιβύης ήταν περιπτώσεις χωρών που η Δύση τις κατηγορήσε ως κράτη που υποθάλπουν και ενισχύουν την Τρομοκρατία. Ωστόσο, η χρήση της Τρομοκρατίας ως εργαλείο έμμεσων συγκρούσεων αφορά και κράτη με τα οποία οι Η.Π.Α. έχουν στενή οικονομική και στρατιωτική συνεργασία. Η Σαουδική Αραβία και το Πακιστάν χρησιμοποιήθηκαν ως παραδείγματα, όχι μόνο λόγω γεωγραφικού και πολιτιστικού κριτηρίου(καθώς η παρούσα εργασία εστιάζει σε ένα συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο), αλλά γιατί είναι αναμεμιγμένες με την δράση τρομοκρατικών οργανώσεων και ριζοσπαστών.

Η Σαουδική Αραβία, αν και η στήριξη δεν έγινε από την κρατική ηγεσία αλλά από σημαντικούς παράγοντες και ιδρύματα της χώρας, έδειξε μια ανοχή και πιθανώς υποτίμηση του θέματος. Ο συντηρητικός χαρακτήρας της Μοναρχίας και η βάση της στον Ουαχαμπισμό, οδηγεί το Ριάντ στο να κάνει τα στραβά μάτια στο ζήτημα της ισλαμικής τρομοκρατίας, καθώς ο ισλαμικός πουριτανισμός είναι το κλειδί όχι μόνο για την εξωτερική επιρροή της χώρας, αλλά και για την ίδια την νομιμοποίηση της εξουσία των Σαούντ στο εσωτερικό.

Το Πακιστάν έχει μια αμεσότερη σχέση με τα κινήματα που στηρίζει, σε σύγκριση με την παθητική στάση της Σαουδικής Αραβίας. Αν μπορούσαμε να το συγκρίνουμε με τις προηγούμενες περιπτώσεις, έχει αρκετές ομοιότητες με την στρατηγική της Συρίας. Όπως και η κυβέρνηση της Δαμασκού, το Πακιστάν είχε συγκεκριμένους στόχους και εστίασε στην επαρχία του Κασμίρ(πεδίο σύγκρουσης και διεκδικήσεων μεταξύ Πακιστάν και Ινδίας) και στο Αφγανιστάν(δύνητικός αντίπαλος από το 1973 και από το 1996 πρόσφορος χώρος για την ανάπτυξη στρατηγικού βάθους). Σε αντίθεση όμως με την Συρία, το Πακιστάν χρησιμοποιεί την ενίσχυση εξτρεμιστών ως αδιέξοδο στην πυρηνική ισορροπία που έχει με την Ινδία. Αυτή η ισορροπία δεν επιτρέπει μια άμεση, συμβατική σύγκρουση. Αντίθετα, η Συρία χρησιμοποιεί ασύμμετρα μέσα γιατί έχει σημαντικό έλλειμμα έναντι του βασικού της αντιπάλου, του Ισραήλ.

Έχοντας μελετήσει τα παραπάνω περιστατικά, συμπεραίνουμε ότι οι παράμετροι που χρειάζονται ώστε τα κράτη να στραφούν σε ασύμμετρα μέσα έναντι των ανταγωνιστών τους είναι τα εξής:

⁴ Ονομασία που δόθηκε στα κράτη που ήταν πρόθυμα να συμμετάσχουν στην εισβολή του Ιράκ το 2003. Οι κατηγορίες κατά του Ιράκ περί όπλων μαζικής καταστροφής και στήριξης της Αλ Κάιντα, προκάλεσαν έναν διπλωματικό μαραθόνιο και μεγάλο χάσμα ανάμεσα στις Η.Π.Α. και στους Ευρωπαίους συμμάχους της.

- Η στρατιωτική ισορροπία ισχύος. Η πλειοψηφία των κρατών που επενδύουν σημαντικούς πόρους για την δημιουργία ένοπλων οργανώσεων έχουν σημαντικό μειονέκτημα έναντι των αντιπάλων τους. Η Συρία, η Λιβύη και το Ιράν, για ιστορικούς λόγους⁵, δεν έχουν την τεχνολογική και στρατιωτική δυνατότητα ώστε να επιβάλλουν την θέληση τους στον αντίπαλο. Το άλλο άκρο είναι η περίπτωση στρατιωτικής ισοπαλίας, όπου πρέπει να βρεθεί εναλλακτικός τρόπος επιβολής έναντι του αντιπάλου(π.χ. Ινδία-Πακιστάν)
- Ο ιδεολογικό-πολιτικός παράγοντας. Κράτος-σπόνσορας και οργάνωση πρέπει να έχουν ένα κοινό σημείο αναφοράς. Η Συρία χρησιμοποιεί τον αραβικό εθνικισμό, η Λιβύη χρησιμοποιούσε τον αντι-ιμπεριαλισμό και Ιράν, Σαουδική Αραβία και Πακιστάν έχουν το Ισλάμ ως βασικό ιδεολογικό πυλώνα. Σαφώς, αυτό δεν είναι απόλυτο(π.χ. ο Ιαπωνικός Κόκκινος Στρατός στην Κοιλιάδα Μπεκάα στηρίζεται από την Συρία), άλλα ο κανόνας των περιπτώσεων φανερώνει μια ταύτιση ιδεολογίας και ηθικών στόχων μεταξύ των 2 μερών.
- Η δομή του διεθνούς συστήματος. Αν και ο ανταγωνισμός μεταξύ των κρατών υπάρχει και η ισχύ είναι το βασικό εργαλείο άσκησης πολιτικής, η άμεση στρατιωτική σύγκρουση δεν είναι εύκολη επιλογή. Ο Ψυχρός Πόλεμος και το μεταψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα, μέσω της «Συλλογικής Ασφάλειας»(στήριγμα για την λειτουργία του Διεθνούς Δικαίου) αποτρέπει μια δυναμική αλλαγή του status quo⁶. Αυτή η σταθερότητα, που είναι αποτέλεσμα της ισορροπίας δυνάμεων, ωθεί τα κράτη στο να επιδιώκουν, ακόμα και στις «θερμές» συγκρούσεις τους, έμμεσα μέσα που θα έχουν όσο το δυνατόν μικρότερο διπλωματικό και επικοινωνιακό αντίκτυπο⁷.

Με τα παραπάνω δεδομένα, είναι φανερό ότι τα proxy wars θα αποτελούν τον κανόνα των πολεμικών αναμετρήσεων στον σύγχρονο κόσμο. Η αναρχία του διεθνούς συστήματος ευνοεί τον ανταγωνισμό, άλλα το κόστος μια άμεσης συμβατικής αναμέτρησης αποτρέπει την δυνατότητα ενός άμεσου πολέμου μεταξύ ανταγωνιστών. Βασικό εργαλείο για αυτές τις έμμεσες συγκρούσεις θα αποτελούν τα ασύμμετρα μέσα, όπως τα ένοπλα κινήματα που θα δρουν στο

⁵ Αφορά κυρίως τις επιλογές τους στον Ψυχρό Πόλεμο, καθώς Συρία και Λιβύη εξοπλίζονταν από το Ανατολικό Μπλοκ ενώ το Ιράν μετά το 1979, δεν μπορούσε να ενισχυθεί με δυτικό οπλισμό.

⁶ **Arnold Wolfers : *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*, The Johns Hopkins Press, 1962, σελ.117-132, 181-204.** Ο Βόλφερς, στα κεφάλαια 8 και 12, αναλύει την μεταπολεμική δομή του Διεθνούς συστήματος. Η ύπαρξη(τότε) 2 Υπερδυνάμεων, η δημιουργία ενός αποτελεσματικού Διεθνούς Οργανισμού(Ο.Η.Ε.) και τα σύμφωνα συλλογικής άμυνας(όπως το Ν.Α.Τ.Ο.) δημιούργησαν μια ισορροπία δυνάμεων που αποτρέπει δυναμικές αλλαγές στο status quo. Μεταψυχροπολεμικά, η ουσία του Διεθνούς συστήματος παρέμεινε η ίδια. Αν και η ισχύ παραμένει το βασικό κριτήριο επιβολής της θέλησης ενός κράτους, η ισορροπία δυνάμεων δεν θα επιτρέψει σε κανένα παίκτη να ξεπεράσει τα όρια του και να απειλήσει την ασφάλεια των άλλων παικτών.

⁷ Το σκέλος του επικοινωνιακού προφίλ είναι το δυσκολότερο στην σχέση κράτους-σπόνσορα και μιας οργάνωσης. Πολλά από τα κράτη που στηρίζουν μια οργάνωση θα προτιμούσαν αυτή να μην χρησιμοποιεί τρομοκρατικά χτυπήματα κατά αμάχων, καθώς αυτό έχει αρνητικό αντίκτυπο και στην οργάνωση άλλα και στην εικόνα του κράτους ή των κρατών που την στηρίζουν. Το Πακιστάν, π.χ., θα προτιμούσε οι οργανώσεις που αντιμάχονται τον ινδικό έλεγχο στο Κασμίρ να μην χρησιμοποιούσαν τρομοκρατικές μεθόδους και άσκοπη βία κατά αμάχων.

έδαφος ενός αντιπάλου. Αποτελούν άλλωστε οικονομική λύση σε σχέση με μια κούρσα συμβατικών εξοπλισμών, που αρκετά κράτη δεν μπορούν να αντέξουν και εκμεταλλεύεται τις υπάρχουσες αδυναμίες στο εσωτερικό μιας χώρας. Π.χ., μια εθνότητα που θέλει παραπάνω δικαιώματα ή μια θρησκευτική ομάδα που είναι περιορισμένη από την επίσημη κρατική εξουσία. Τα στοιχεία αυτά είναι εύκολα προς εκμετάλλευση και την δημιουργία εσωτερικών αναταραχών.

Η δυνατότητα συγκρούσεων με έμμεσα μέσα, γεννά ενδιαφέροντα ερωτήματα σχετικά με την μορφή του διεθνούς συστήματος. Είναι γεγονός, ότι η πυρηνική ενέργεια και η δημιουργία πυρηνικών οπλοστασίων έμοιαζε ότι θα έφερνε μια «σταθερότητα» στην διεθνή κατανομή ισχύος. Τα πυρηνικά κράτη, προσπαθώντας να εξασφαλίσουν με διεθνείς συμβάσεις και ελέγχους το μονοπώλιο τους, θα ήταν σταθερά στην κορυφή της κατανομής ισχύος. Η πιθανότητα ενός καταστροφικού πυρηνικού πολέμου θα εξασφάλιζε την ηρεμία μεταξύ των ισχυρών, ενώ οι μεσαίοι και οι μικροί παίκτες του διεθνούς συστήματος θα μπορούσαν να επηρεάσουν την θέση τους στο διεθνή καταμερισμό μέχρι ένα συγκεκριμένο σημείο. Με τα συγκεκριμένα δεδομένα, φαινόταν ότι το διεθνές σύστημα, αν και άναρχο στην δομή, θα αποκτούσε μια σταθερότητα.

Η παράκαμψη της στρατιωτικής υπεροπλίας(είτε αυτή αφορά σύγχρονα συμβατικά οπλικά συστήματα ή/και στρατηγικά όπλα)μέσω έμμεσων πληγμάτων(ειδικά με την χρήση τρομοκρατικών ενόπλων ομάδων), επαναφέρει μια δυναμικότερη συγκρουσιακή σχέση μεταξύ των κρατών. Η στρατιωτική ισοπαλία αδρανοποιείται μεταξύ των ισχυρών, στρατιωτικά, κρατών και δίνεται η δυνατότητα στους λιγότερο ισχυρούς στο να εκμεταλλευτούν την αδυναμία αντιμετώπισης μιας έμμεσης απειλής ώστε να πλήξουν ισχυρότερα από αυτούς κράτη. Η Τρομοκρατία, λόγω του απρόβλεπτου χαρακτήρα της και την δυσκολία αντιμετώπισης της στρατιωτικά, αποτελεί σημαντικό εργαλείο έμμεσων συγκρούσεων.

Την στιγμή που γράφεται η παρούσα εργασία, είχαμε στην Μέση Ανατολή την λεγόμενη «Αραβική άνοιξη». Πρόκειται για μια αλυσίδα γεγονότων(ξεκίνησε με τον αυτοπυρπολισμό ενός πωλητή στην Τυνησία)που οδήγησε σε διαδηλώσεις, εσωτερικές ταραχές και ανατροπές καθεστώτων. Στην Τυνησία και στην Αίγυπτο, η ηγεσία ανατράπηκε σχετικά αναίμακτα. Αντίθετα, στην Λιβύη και στην Συρία, οι ταραχές οδήγησαν σε εμφύλιο πόλεμο με ανάμειξη πολλών ξένων παραγόντων.

Στην Λιβύη, τον Φεβρουάριο του 2011 ξεκίνησαν διαμαρτυρίες που σύντομα εξελίχτηκαν σε ανοιχτή εξέγερση κατά της πολυετούς εξουσίας του Μουαμάρ Καντάφι. Το καθεστώς Καντάφι κατηγορήσε ότι φανατικοί ισλαμιστές ήταν πίσω από τις ταραχές. Ωστόσο, έχουν εμφανιστεί άρθρα στον δυτικό τύπο όπου αρκετοί ισλαμιστές που συμμετείχαν στον αντικαθεστωτικό στρατό είχαν σχέσεις με την Αλ Κάϊντα⁸. Όταν αργότερα η Ε.Ε. και οι Η.Π.Α. αναγνώρισαν το

⁸ Άρθρο της βρετανικής εφημερίδας Telegraph:

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8407047/Libyan-rebel-commander-admits-his-fighters-have-al-Qaeda-links.html>

Βέβαια, το παραπάνω άρθρο δεν αποδεικνύει ότι η εξέγερση κατά του Καντάφι ήταν ελεγχόμενη από τους ακραίους ισλαμιστές της Αλ Καϊντα. Οι αντικαθεστωτικές δυνάμεις ήταν ένα μείγμα διαφόρων πολιτικών και φατριαρχικών αποχρώσεων και παρά την δημιουργία ενός κοινού πολιτικού φορέα ως

Εθνικό Μεταβατικό Συμβούλιο(το κυβερνητικό σχήμα και το πολιτικό όργανο των αντικαθεστωτικών), οι Δυτικοί άρχισαν να υποστηρίζουν με διάφορα μέσα. Αεροπορική κάλυψη και προστασία από την πολεμική αεροπορία του καθεστώτος, ενίσχυση σε εξοπλισμό, οικονομική ενίσχυση κοκ⁹. Η ενίσχυση των ανταρτών από την Δύση βοήθησε σημαντικά στην επικράτηση τους έναντι των καθεστωτικών δυνάμεων. Μάλιστα, ο ίδιος ο Καντάφι είχε δεχτεί αεροπορικό πλήγμα, ένα χτύπημα που επέτρεψε στους αντάρτες στο να τον αιχμαλωτίσουν και αργότερα να τον εκτελέσουν στις 20 Οκτωβρίου του 2011.

Όπως και στην Λιβύη, το πείσμα των εξεγερμένων και η δυναμική καταστολή του καθεστώτος οδήγησε και την Συρία σε μια εμφύλια διαμάχη. Από τον Μάρτιο έως το καλοκαίρι του 2011, η Συρία είχε διαδηλώσεις και ταραχές που αντιμετωπίστηκαν βίαια και τον Οκτώβριο άρχισε η ένοπλη δράση των αντικαθεστωτικών. Ο εμφύλιος αυτός, πέρα από μια πολιτική σύγκρουση(Μπάαθ εναντίων αντιπολιτευομένων) αποτέλεσε μία εθνοτική/θρησκευτική σύγκρουση ανάμεσα στους Αλεβίτες(που είχαν και την στήριξη των μη σουνιτικών θρησκευτικών μειονοτήτων) και στους σουνίτες μουσουλμάνους, όπου στους δεύτερους θα αρχίζανε να έχουν δυναμικό ρόλο οι ακραίοι ισλαμιστές.

Η εσωτερική αναταραχή της Συρίας κατέληξε στο να αποτελέσει ο συριακός εμφύλιος ένα περιφερειακό ζήτημα, καθώς άρχισαν να ενδιαφέρονται για τις εξελίξεις αρκετοί διεθνείς και περιφερειακοί παίκτες. Η Σαουδική Αραβία, το Κατάρ άλλα και η Τουρκία έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την οικονομική, υλική και πολιτική ενίσχυση των σουνιτών ανταρτών, με σκοπό να αποκτήσουν πολιτικά κέρδη σε μια μεταμπααθική Συρία. Από την άλλη μεριά, το Ιράν, στενός σύμμαχος της Δαμασκού, υποστηρίζει στρατιωτικά και οικονομικά το καθεστώς του Μπασάρ Αλ Ασάντ, ενώ η λιβανέζικη Χεζμπολλάχ έχει στείλει μαχητές της στην γειτονική χώρα για να στηρίξει και αυτή την κυβέρνηση έναντι των ανταρτών¹⁰. Η μετατροπή της Συρίας από περιφερειακό παράγοντα σε περιφερειακό ζήτημα αποδεικνύει την ανησυχία που είχε ο Χαφέζ Αλ Ασάντ για την πιθανότητα «λιβανοποίησης» της Συρίας σε περίπτωση αναταραχής.

Με τα παραπάνω δεδομένα και με την αναποτελεσματικότητα της συμβατικής στρατιωτικής ισχύος στο να αντιμετωπίσει σοβαρές προκλήσεις, η στροφή προς ασύμμετρα μέσα είναι, αν όχι μονόδρομος, σίγουρα μια επικερδή, για τα συμφέροντα ενός κράτους, επιλογή.

εκπροσώπου(το Εθνικό Μεταβατικό Συμβούλιο), συνέχισε να υφίσταται μια πολυφωνία εντός των αντικαθεστωτικών.

⁹ <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2012/08/20128128345053728.html>

Το συγκεκριμένο άρθρο εστιάζει στην μετατόπιση του ενδιαφέροντος των Η.Π.Α. για τα proxy wars, εστιάζοντας πια στην ενίσχυση μικρών, ενόπλων ομάδων από ντόπιους πληθυσμούς στα εκάστοτε σημεία ενδιαφέροντος και προβληματισμού της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α.

¹⁰ **Ιωάννης Παρίσης, Συρία:Μια Γεωπολιτική Ανατροπή-Ανταγωνισμοί ισχύος και Σύγκρουση Συμφερόντων, Άμυνα & Διπλωματία,(τεύχος 259)Μάρτιος 2013, σελ.26-31**

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αλέξανδρος Σ.Κούτσης, *Μέση Ανατολή:Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική Ανάπτυξη-Τόμος Α΄*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1992
- Αλέξης Ηρακλειδής, *Η Αραβοϊσραηλινή Αντιπαράθεση-Η προβληματική της ειρηνικής επίλυσης*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1991
- Henry Kissinger, *Διπλωματία*, εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 1995
- Δημήτρης Παπανδρέου, *Συρία-Ο Κοντινός μας Άγνωστος*, εκδόσεις Επικοινωνίες, Αθήνα 2002
- *Η Ισλαμική Δημοκρατία στο Ιράν και ο Πόλεμος Ιράν-Ιράκ(2002)*, Η Μεγάλη Ιστορία του 20^{ου} Αιώνα(Τόμος 7, σελ. 91-96), Αθήνα, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα
- Lutz Kleveman, *Το Νέο Μεγάλο Παιχνίδι-Αίμα και Πετρέλαιο στην Κεντρική Ασία*, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2005
- Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2008
- Σάμιουελ Χάντινγκτον, *Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Παγκόσμιας Τάξης*, εκδόσεις Terzo Books, 1998
- Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα μέχρι Σήμερα*, εκδόσεις Ποιότητα
- *Ισλάμ και Νεοτερικότητα(2002)*, Η Μεγάλη Ιστορία του 20^{ου} Αιώνα(Τόμος 3, σελ. 131-140), Αθήνα, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα
- *Μέση Ανατολή-Από τον Παναραβισμό στις Εθνικιστικές Ιδεολογίες(2002)*, Η Μεγάλη Ιστορία του 20^{ου} Αιώνα(Τόμος 11, σελ.221-232), Αθήνα, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα
- Μαχμουντ Μαντάνι, *Καλός Μουσουλμάνος, Κακός Μουσουλμάνος-Οι Ηνωμένες Πολιτείες, ο Ψυχρός Πόλεμος και τα Αίτια της Τρομοκρατίας*, εκδόσεις Μελάι, Αθήνα 2006
- Κρις Χαρμάν, *Ριζοσπαστικό Ισλάμ-Ιμπεριαλισμός και Αριστερά*, εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Αθήνα 2003
- Ιωάννης Παρίσης, *Συρία:Μια Γεωπολιτική Ανατροπή-Ανταγωνισμοί ισχύος και Σύγκρουση Συμφερόντων*, Άμυνα & Διπλωματία,(τεύχος 259)Μάρτιος 2013, σελ.26-31
- Gabrielle Ranzato, *Ο Ισπανικός Εμφύλιος Πόλεμος*, εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα 2006

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Barry Rubin, *The Truth About Syria*, Palgrave Macmillan, New York 2007
- Theodor Herzl, *The Jewish State*, Filiquarian Publishing, LLC, 2006
- Federal Research Division, *Syria-A Country Study*, Kessinger Publishing, LLC 2004

- Michael Curtis, *People & Politics in the Middle East*, Transaction Inc, New Jersey 1971
- Daniel Byman, *Deadly Connections: States that Sponsor Terrorism*, Cambridge University Press, New York 2007
- Said K. Aburish, *Arafat: From Defender to Dictator*, Bloomsbury Publishing, New York 1998
- Abrahamian, Ervand, *Iran Between Two Revolutions*, Princeton University Press 1982
- Omer Taspinar, *Kurdish Nationalism and Political Islam in Turkey- Kemalist Identity in Transition*, Taylor & Francis Group, New York 2005
- Elton L. Daniel, *The History of Iran*, Greenwood Publishing Group, Westport, CT, 2001
- Ali M. Ansari, *Modern Iran Since 1921-The Pahlavis and After*, Pearson Education Limited, Edinburg Gate, Essex, 2003
- Stephen Kinzer, *All the Shah's Men-An American Coup and the Roots of Middle East Terrors*, John Wiley & Sons, New Jersey, 2003
- Zabih Sepehr, *Iran Since the Revolution*, Johns Hopkins Press 1982
- Mark Bowden, *Guests of the Ayatollah: The Iran Hostage Crisis: The First Battle in America's War with Militant Islam*, Grove Press 2006
- Sean Wilentz, *The Age of Reagan: A History-1974-2008*, Harper Collins 2009
- Michael Johnson, *All Honourable Men: The Social Origins of War in Lebanon*, I. B. Tauris 2002
- Judith Palmer Harik, *Hezbollah-The Changing Face of Terrorism*, I.B. Tauris 2005
- Harvey Kushner, *Encyclopedia of Terrorism*, Sage Publications, Inc, 2006
- Bennet Ramberg, *Nuclear Power Plants as Weapons for the Enemy: An Unrecognised Military Peril*, University of California Press, 1985
- James Piscatori, *Islamic Fundamentalisms and the Gulf Crisis*, American Academy of Arts and Science, Chicago Illinois
- J. Bowyer Bell, *The Secret Army: the IRA*, Transaction Publishers, 1997
- Ronald Bruce St John, *Libya-From Colony to Revolution*, Oneworld Publications, Oxford 2012(αναθεωρημένη έκδοση)
- Daniel Kawczynski, *Seeking Gaddafi: Libya, the West and the Arab Spring*, Biteback Publishing, 2011
- Cindy Combs & Martin Slann, *Encyclopedia of Terrorism(αναθεωρημένη έκδοση)*, Infobase Publishing, 2007
- Gordon Gillespie, *The A to Z of the Northern Ireland Conflict*, Scarecrow Press, 2008
- Ronald Bruce St John, *Libya and the United States-Two Centuries of Strife*, University of Pennsylvania Press, 2002
- Edited by Karen J. Greenberg, *Al Qaeda Now-Understanding Today's Terrorists*, Cambridge University Press, 2005
- S.M. Ikhrum, *Indian Muslims and Partition of India*, Atlantic Publishers & Distributors, 1992
- John Richard Thackrah, *Dictionary of Terrorism(second edition)*, Routledge Taylor & Francis Group, 2005
- Alex Schmid, *Terrorism as Psychological Warfare*, Tailor & Franchis Group, 22 Αυγούστου 2007(άρθρο)

- John Alic, Lewis Branscomb, Harvey Brooks & Gerard Epstein, *Beyond Spinoff: Military and Commercial technologies in a Changing World*, Harvard Business School, 1992
- Andrew Mumford, *Proxy Warfare-War and Conflict in the Modern War*, Polity Press, 2013
- Arnold Wolfers : *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*, The Johns Hopkins Press, 1962
- Joseph S. Nye, *Soft Power- The Means to Success in World Politics*, Perseus Books Group, 2004
- Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man*, Free Press-Macmillan Inc., 1992
- Mark Juergensmeyer, *The New Cold War?-Religious Nationalist confronts the Secular State*, University of California Press, 1993
- Edward Newman, *Weak States, State Failure and Terrorism*, Taylor & Francis Group(άρθρο)
- Sami G. Hajjar, *Hizballah: Terrorism, National Liberation or Menace?*, The Strategic Studies Institute, August 2002
- Arie Perliger, *Middle Eastern Terrorism*, Infobase Publishing, 2006
- Thomas Heghammer, *Terrorist Recruitment and Radicalisation in Saudi Arabia*, Journal Compilation, Middle East Policy Council, 2006

Ιστοσελίδες

- Le Monde diplomatique, *Syria's Proxy War* by Alan Gresh (July 2013) : <http://mondediplo.com/2013/07/05syria>
- Υπουργείο Εξωτερικών των Η.Π.Α.- Κράτη που η Ουάσινγκτον θεωρεί ότι υποθάλλουν την Τρομοκρατία : <http://www.state.gov/j/ct/rls/crt/2011/195547.htm>
- Άρθρο του BBC σχετικά με τον Ιαπωνικό Κόκκινο Στρατό και χτύπημα που εκτέλεσε το 1972 στο Αεροδρόμιο του Τελ Αβίδ: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/may/29/newsid_2542000/2542263.stm
- Άρθρο του Economist σχετικά με τον Πόλεμο στο Κονγκο(1998-2003): <http://www.economist.com/node/1213296>
- Άρθρο των Times του Ισραήλ σχετικά με τους μαχητές της Χεζμπολλάχ που βοηθούνε το καθεστώς Άσαντ στον Συριακό Εμφύλιο Πόλεμο : <http://www.timesofisrael.com/hezbollah-sent-5000-fighters-to-help-assad-daily-reports/#comments>
- Από την επίσημη σελίδα της Central Intelligence Agency(CIA), στοιχεία σχετικά με τις πετρελαιοπαραγωγικές χώρες: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2178rank.html>
- “Federation of American Scientists on Espionage Den”, άρθρο σχετικά με την καταστροφή κειμένων στην Αμερικανική Πρεσβεία στο Ιράν σχετικά με το

πραξικόπημα του 1953 κατά του Μωσαντέχ -
<http://www.fas.org/sgp/bulletin/sec70.html>

- **Foreign Affairs and International Trade Canada-Σχετικά με την φυγάδευση ατόμων της Αμερικανικής Πρεσβείας του Ιράν μέσω της Πρεσβείας του Καναδά:**
[http://international.gc.ca/history-histoire/people-gens/ken_taylor.aspx?lang=eng&view=d](http://international.gc.ca/history-histoire/people-gens/ken_taylor.aspx?lang=eng&view=dhttp://international.gc.ca/history-histoire/people-gens/ken_taylor.aspx?lang=eng&view=d)

- **Άρθρα σχετικά με τις σχέσεις Λιβύης- Ν.Αφρικής:**
<http://www.nytimes.com/1997/10/23/world/despite-un-ban-mandela-meets-qaddafi-in-libya.html> και <http://www.info.gov.za/speeches/1999/990614123p1003.htm>

- **Άρθρο του BBC σχετικά με το βομβιστικό χτύπημα σε Ντίσκο του Βερολίνου το 1986:** <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1653848.stm>

- **Άρθρο των New York Times σχετικά με την Ισλαμική Τρομοκρατία και την Σαουδική Αραβία:** <http://www.nytimes.com/2001/12/27/world/a-nation-challenged-saudi-arabia-holy-war-lured-saudis-as-rulers-looked-away.html>

- **Ιστοσελίδα σχετικά με το μωσαϊκό των φατριών που υπάρχουν στο Πακιστάν:** <http://www.cfr.org/pakistan/pakistans-tribal-areas/p11973>

- **Στοιχεία της CIA σχετικά με την εθνότητα Παστούν:**
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2075.html#pk>

- **Σύνδεσμος σχετικά με το Απελευθερωτικό Μέτωπο του Κασμίρ:**
http://www.satp.org/satporgtp/countries/india/states/jandk/terrorist_outfits/jammu_&kashmir_liberation_front.htm

- **Αποχαρακτηρισμένα έγγραφα της CIA σχετικά με την σχέση της Σοβιετικής Ένωσης με την Τρομοκρατία :**
http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/89801/DOC_0000272980.pdf

- **Άρθρο της Telegraph σχετικά με τις σχέσεις αντικαθεστωτικών ανταρτών της Λιβύης με την Αλ Κάϊντα:**
<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8407047/Libyan-rebel-commander-admits-his-fighters-have-al-Qaeda-links.html>

- **Άρθρο του Al Jazeera σχετικά με την έμφαση των Η.Π.Α. προς το proxy warfare:**
<http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2012/08/20128128345053728.html>